

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta
Katedra trestního práva

RIGORÓZNÍ PRÁCE

**Aktuální problémy aplikace zásady „ne bis in idem“ v
trestním řízení**

Konzultant rigorózní práce:

JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Zpracovatel:

Mgr. Martin Grobelný

prosinec 2008

Prohlášení o původnosti:

"Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým"

Jan Křivánek

Poděkování:

Děkuji panu JUDr. Bc. Tomáši Gřivnovi, Ph.D. za odbornou pomoc při vedení rigorózní práce a za řadu podnětných námětů.

Obsah

Seznam použitých zkratk	1
1. Úvod	3
2. Podstata a smysl zásady <i>ne bis in idem</i>	9
3. Právní moc rozhodnutí a <i>res iudicata</i>	11
3.1 Právní moc rozhodnutí	11
3.2 Skutek	16
3.3 Totožnost osoby, totožnost a jednota skutku	18
4. Zakotvení zásady <i>ne bis in idem</i> v právním řádu České republiky v souvislosti s trestním řízením	24
5. Zakotvení zásady <i>ne bis in idem</i> v nejvýznamnějších mezinárodních smlouvách o lidských právech, jimiž je ČR vázána	29
5.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod	29
5.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech	31
6. Zakotvení zásady <i>ne bis in idem</i> v kontextu Evropské Unie	34
6.1 Zásada <i>ne bis in idem</i> v Prováděcí úmluvě k Schengenské dohodě	34
6.2 Zelená kniha o konfliktech jurisdikce a zásadě <i>ne bis in idem</i> v trestním řízení	36
6.3 Charta základních práv EU; Smlouva o Ústavě pro Evropu	40
7. Článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva	42
7.1 Závaznost rozhodnutí Soudu	43
7.2 Autonomní význam pojmů „trestný čin“ a „trest“	43
7.3 Totožnost skutku versus totožnost právní kvalifikace	45
7.4 Jak se s judikaturou Soudu vypořádat?	49
8. Článek 54 Prováděcí úmluvy v judikatuře Evropského soudního dvora	51
8.1 Rozsah pojmu „rozsudek“ v čl. 54 Prováděcí úmluvy	51
8.2 Výklad ESD k otázce „téhož činu“	54
8.2.1 Rozhodnutí ve věci C-436/04 (Van Esbroeck)	54
8.2.2 Rozhodnutí ve věci ve věci C-150/05 (Van Straaten)	57
8.2.3 Rozhodnutí ve věci C-467/04 (Gasparini)	60
8.2.4 Rozhodnutí ve věci C-367/05 (Kraaijenbrink)	62

8.3 Výklad ESD k pojmům „již vykonaný“ nebo „právě vykonávaný“ v čl. 54 Prováděcí úmluvy	66
8.4 Shrnutí judikatury ESD k článku 54 Prováděcí úmluvy	71
9. Srovnání judikatury Soudu a ESD týkající se výkladu pojmu „tentýž čin“	74
10. Zrušení pravomocného rozhodnutí o přestupku, popř. o jiném správním deliktu.....	76
11. Vývoj soudobé judikatury v ČR týkající se zásady <i>ne bis in idem</i>	78
11.1 Judikatura jako pramen práva v ČR, otázka vázanosti soudů judikaturou	78
11.2 Vybraná rozhodnutí týkající se zásady <i>ne bis in idem</i>	79
11.2.1 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003	80
11.2.2 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 183/2005.....	87
11.2.3 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 161/2006	92
11.2.4 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1026/2006	96
11.2.5 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1399/2007	101
11.2.6 Rozhodnutí sp. zn. 4T 107/2006	105
11.2.7 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 806/2005	107
11.3 Shrnutí.....	110
12. Závěr	114
Seznam použitých pramenů	117
1. Monografie.....	117
2. Články	118
3. Internetové zdroje	119

Seznam použitých zkratek

A	Série A (sbírka rozhodnutí Soudu do 31. 12. 1995)
Charta	Charta základních práv Evropské unie
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
Listina	usnesení předsednictva ČNR o vyhlášení Listiny základních práv a svobod, uveřejněné pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
Pakt	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
Prováděcí úmluva	Prováděcí úmluva ze dne 19.6.1990 k Schengenské dohodě ze dne 14.6.1985
přest. zákon	zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích (přestupkový zákon), ve znění pozdějších předpisů
R	Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek vydávaná Nejvyšším soudem České republiky
Recueil	Recueil des arrêts et décisions / Reports of Judgements and Decisions (sbírka rozsudků Soudu od 1. 1. 1996, od 1. 11. 1998 výběr rozsudků a rozhodnutí Soudu)
Soud	Evropský soud pro lidská práva
spr. řád	zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
s.ř.s.	zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
tr. zákon	zákon č. 140/1961 Sb, trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zelená kniha

Zelená kniha o konfliktech jurisdikce a zásadě ne bis in idem
v trestním řízení ze dne 23.12.2005

1. Úvod

Za dobu existence lidské společnosti se při používání práva, jakožto systému závazných norem regulujících chování lidí, jež jsou vynucována státní mocí, vytvořila obecná pravidla, která mnohdy ani nejsou normativně vyjádřena v daném právním řádu a přesto bývají obecně uznávána jako zásady spravedlnosti. Podle některých právních teoretiků tyto zásady vycházejí z přirozeného práva (*ius naturale*), které samotné představuje souhrn určitých principů a nezadatelných subjektivních práv se silným hodnotovým významem, mnohdy předcházejících právu pozitivnímu, formulujících se a existujících nezávisle na státu (někdy bývá přirozené právo označováno za suprapozitivní, tj. nadřazené pozitivnímu právu).¹ Z hlediska pozitivistického právní zásady vycházejí z práva platného, tudíž z toho, co samotný stát uzná za závazné - jedná se o právo dané státem, je tvořeno soustavou právních norem, vesměs psaných, jakož i soustavou subjektivních práv a jim odpovídajících povinností, které jsou od právních norem odvozeny.² Z tohoto pohledu se aplikace práva může zdát příliš přísná, protože pozitivní právo nemůže zachytit všechny myslitelné situace, které v reálném životě vznikají, neboť striktně vychází pouze z právních norem (*dura lex, sed lex*³) a právní zásady se aplikují jen za předpokladu, jsou-li normativně vyjádřeny v právním řádu. Moderní právní řády, mezi které lze podřadit také právní řád tuzemský, proto připouštějí, aby se státní orgán, jež aplikuje platné právo, mohl od dikce právních norem v určité míře odchýlit, a aby v případě, že pro určitou situaci pozitivní úprava chybí, rozhodl na základě užití analogie, nebo na základě obecných právních principů tak, jak jsou chápány z hlediska přirozenoprávního.

Ve státech založených na demokratické ideologii pronikají základní zásady do všech oblastí právního řádu. Také trestní právo je ovládáno řadou těchto principů (zásad). V trestním řízení jimi rozumíme **vůdčí právní ideje, jimž**

¹ srov. Gerloch, A.: *Teorie práva*. 4. upr. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 22, 230-231.

² Tamtéž.

³ Citát z latiny: „Ač tvrdý zákon, přesto zákon“, autorem *Domitius Ulpianus* (kolem 170 – 228 n.l.) v díle *Digesta*, v opozici proti tomuto citátu lze postavit názor, že „Zákony je nutno vykládat shovívavěji, aby se zachoval jejich účel“ (lat. *BENIGNIUS LEGES INTERPRETANDAE SUNT, QUO VOLUNTAS EARUM CONSERVETUR*), autorem tohoto citátu byl právník *Publius Iuvenitius Celsus ml.* (počátek 2. století n.l.), jehož dílo je v souboru právních norem *Digesta* rovněž citováno.

toto vůdčí postavení přiznává zákon. Jsou základem, na kterém je vybudována organizace trestního řízení a úprava činnosti jeho orgánů. Na nich spočívá celé trestní právo procesní.⁴ V porovnání s normami jsou zásady obecnějšího charakteru, tvoří harmonickou, ucelenou soustavu, vnitřně jednotnou, zaměřenou na uskutečnění úkolů trestního řízení. Tato soustava se prostřednictvím konkrétních norem uplatňuje v jednotlivých stádiích trestního řízení v různé míře. Navíc zásady mohou být navzájem v dialektickém rozporu - například zásada materiální pravdy (§2 odst. 5 tr. řádu) se zásadou hospodárnosti a rychlosti řízení (§2 odst. 4, věta druhá tr. řádu, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod)⁵ - a musí být zvažovány a porovnávány jedna vůči druhé, kdežto normy pro svůj jasný charakter nejsou a nemohou být navzájem zvažovány a porovnávány při hodnocení konkrétního problému. Účinné zásady určují hranice jednání jednotlivých subjektů v trestním řízení, čímž se podstatně zvyšuje míra právní jistoty strany v řízení a znemožňuje se uplatňování libovůle v trestním procesu.⁶

Jednou z těchto zásad je také zásada *ne bis in idem*, v delší verzi *ne bis in eadem re sit actio*, která vychází z původní římské zásady *nemo debet bis puniri pro uno delicto* (pro jeden protiprávní čin nesmí být nikdo dvakrát trestán)⁷ a je neodmyslitelnou a nezpochybnitelnou součástí spravedlivého trestního procesu (viz rozhodnutí sp. zn. Pl. ÚS 6/2003). Proto je jako taková výslovně vyjádřena i v ústavní rovině (čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod).

Tato práce je zaměřena na zachycení a rozbor postupného pronikání zásady *ne bis in idem* ve vztahu **přestupek (popř. správní delikt) – trestný čin** (tj. že osobu, jejíž přestupkové řízení pro určitý čin již meritorně skončilo rozhodnutím příslušného správního orgánu, není možné pro týž čin trestně stíhat a odsoudit, byť by byl nově tento čin kvalifikován jako čin trestný, zatímco v již skončeném přestupkovém řízení byl kvalifikován jako přestupek) do vnitrostátní jurisdikční praxe, zejména v důsledku promítnutí judikatury Evropského soudu

⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 63 a násl.; Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 15 a násl.

⁵ Požadavek rychlosti řízení lze z trestního řádu rovněž vydedukovat z ustanovení, jež stanoví lhůty pro procesní úkony. Srov. §143 odst. 1, §248 odst. 1 tr. řádu.

⁶ srov. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 63-64; Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 1992, str. 24 - 26.

⁷ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo. 2. vydání. C.H.Beck, Praha 1995, str. 354.

pro lidská práva týkající se článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a svobod na základě §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu. Detailnější rozbor je tudíž věnován judikatuře Soudu v souvislosti s aplikací čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, závaznosti této judikatury pro členské státy Úmluvy a otázce, jak se s touto judikaturou Soudu ve vnitrostátních poměrech vypořádat. Zároveň jsem považoval za vhodné nastínit náhled ESD na aplikaci zásady *ne bis in idem*, vyjádřené v čl. 54-58 Prováděcí úmluvy, a pokusit se o zdůraznění rozdílného přístupu Soudu a ESD k interpretaci zásadního pojmu „tentýž čin“ a současně o vytyčení možných problémů, které z těchto rozdílných pojetí mohou vzniknout.

Vnitrostátní judikatura, kterou jsem do práce vybral, se dotýká právě zmiňovaného čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, jež dle mého názoru tím, že pronikl do rozhodovací praxe tuzemských soudů, působí nemalé komplikace. V tomto ohledu jsem se prioritně koncentroval pouze na novější judikáty Nejvyššího soudu, které ovlivnily praxi nižších soudů. Problematiku aplikace zásady *ne bis in idem* co do vojenských trestných činů, jež byla v minulosti předmětem mnoha diskuzí, jsem v současnosti neshledal aktuální. Chtěl jsem se také blíže zabývat otázkami aplikace zásady *ne bis in idem* ve vztahu disciplinární řízení – trestný čin, ale po rozboru situace přešůpek (popř. správní delikt) vs. trestný čin jsem usoudil, že by nebylo vhodné tyto dvě problematiky navzájem směšovat do jedné práce. Přesto jsem si dovolil v jednom rozebíraném rozhodnutí Nejvyššího soudu z poslední doby naznačit, jakým směrem se judikatura v tomto ohledu bude s největší pravděpodobností ubírat.

Po stručném nástinu pohledu přirozeného a pozitivního práva na právní zásady v úvodu práce se ve 2. kapitole, nazvané **Podstata a smysl zásady *ne bis in idem***, zabývám zárukami, jež zakotvení zásady *ne bis in idem* v právním řádu představuje v souladu s principy právní jistoty a spravedlnosti. Zároveň rozebírám ideovou podstatu tohoto principu.

3. kapitola, nazvaná **Právní moc rozhodnutí a *res iudicata***, je zaměřena na rozbor několika základních pojmů, jež se zásadou *ne bis in idem* souvisí – právní moc, skutek samotný a totožnost osoby a skutku. Vedle překážky *rei iudicatae*, je to právě teorií práva prezentovaný pohled na definování totožného skutku a skutku samotného, který je rozhodující pro posouzení věci z hlediska

aplikace principu *ne bis in idem* na konkrétní případ. Detailněji rovněž analyzuji prostředky, jimiž lze pravomocné, „nezměnitelné“ rozhodnutí zrušit.

Zakotvení zásady *ne bis in idem* v právním řádu ČR v souvislosti s trestním řízením je tématem následující 4. kapitoly. Zmiňuji výskyt zásady na ústavněprávní úrovni, v trestním řízení a v předpisech upravujících správní trestání (především v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích). Rovněž neopomínám následný postup rozhodujících orgánů, zakotvený v trestním řádu a přestupkovém zákoně, pokud již existuje ohledně téhož skutku rozhodnutí v disciplinárním řízení. Na závěr kapitoly dovozují, kdy vnitrostátní právo z díkce trestního řádu a přestupkového zákona, bez promítnutí mezinárodního práva do národního právního řádu, počítá s aplikací zásady *ne bis in idem*.

Do 5. kapitoly jsem zahrnul **zakotvení zásady *ne bis in idem* v nejvýznamnějších mezinárodních smlouvách o lidských právech, jimiž je ČR vázána**. Z mezinárodních dokumentů o lidských právech se jedná zejména o *Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a svobod* a *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, které v souvislosti se zakotvením zásady *ne bis in idem* porovnávám také z hlediska mezinárodních účinků této zásady vyplývajících z díkce úmluv.

Na 5. kapitolu velice úzce navazuje kapitola 6. týkající se **zakotvení zásady *ne bis in idem* v kontextu EU**. V rámci Evropské unie vznikla celá řada návrhů a projektů, jejichž cílem je uvedení tohoto principu v život také na mezistátní úrovni. Některé projekty se realizovat podařilo, některé doposud realizovány nebyly a zůstaly pouze ve fázi návrhů. Osobně jsem se rozhodl vyjmout z rozsáhlé škály projektů ty, které dle mého názoru zásadním způsobem ovlivňují chápání principu *ne bis in idem* v teritoriu EU. Jedná se o právně závazný dokument *Prováděcí úmluvy k Schengenské dohodě* a návrh *Zelené knihy o konfliktech jurisdikce a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení*. Rovněž neopomínám aktuální projekt *Charty základních práv EU* a zmiňuji myšlenku nyní již „mrtvého“ dokumentu EU - *Smlouvy o Ústavě pro Evropu*.

Následující 7. kapitola rozebírá **článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě z hlediska jeho výkladu prováděného judikaturou Soudu**. Věnuji se otázce, nakolik judikatura Soudu určuje meze aplikace Úmluvy, závazností rozhodnutí Soudu pro členské státy Úmluvy a autonomním významem pojmů v Úmluvě tak,

jak je vyložil Soud. Pro vnitrostátní aplikaci čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě jsou důležitá rozhodnutí a výklady Soudu týkající se problematiky totožnosti skutku, popř. totožnosti právní kvalifikace, kterými se zabírám následně. Kapitulu uzavírám naznačením postupu, jak se s judikaturou Soudu v našich vnitrostátních poměrech vypořádat.

8. kapitola práce zachycuje **rozběr stěžejního článku 54 Prováděcí úmluvy v judikatuře ESD** a je rozložena do tří samostatných podkapitol, rozebírajících postupně náhled ESD na rozsah pojmu „rozsudek“, jeho výklad k otázce „téhož činu“ a výklad k pojům „již vykonaný“ a „právě vykonávaný“. ESD svými rozhodnutími vyjadřuje způsob, jakým mají být tyto pojmy interpretovány v kontextu výše zmíněného článku. Kapitulu uzavírá dílčí **shrnutí** zachycující nejvýznamnější závěry ESD, které k problematice aplikace zásady *ne bis in idem*, vyjádřené v článku 54 Prováděcí úmluvy, ve světle prezentovaných rozhodnutí vyslovil.

Srovnání judikatury Soudu a ESD týkající se výkladu pojmu „tentýž čin“ je předmětem 9. kapitoly. Zaměřuji se v ní na interpretační distinkce jednotlivých soudů, týkající se zmiňovaného pojmu a z toho plynoucí vnitrostátní aplikační problémy, jež mohou v budoucnu nastat.

V kapitole 10. naznačuji postupy, kterými lze **zrušit pravomocné rozhodnutí o přestupku, popř. o jiném správním deliktu**, objeví-li se skutečnost, která odůvodňuje zahájení trestního stíhání pro tentýž skutek, za který již byla osoba v přestupkovém řízení dříve postižena.

Poslední kapitola je věnována **vývoji soudobé judikatury ČR týkající se zásady *ne bis in idem***. Nejprve se zabývám postavením judikatury mezi prameny práva v České republice a otázkou vnitřní vázanosti soudů judikaturou, následují rozhodnutí týkající se zásady *ne bis in idem*, která jsem v souvislosti s problematikou výkladu a použitelnosti čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě v českém trestním řízení vybral a detailněji rozebral. Tuto nejrozsáhlejší kapitulu jsem ukončil **shrnutím**, které je ve své podstatě dílčím závěrem, k němuž lze analýzou jednotlivých prezentovaných rozhodnutí dospět.

Z hlediska **právní terminologie**, která je v práci použita, bych rád podotknul, že tam, kde nezáleží na striktním odlišení procesního postavení osoby

ve smyslu podezřelého – obviněného – obžalovaného, či odsouzeného, používám pojmu obviněný i tehdy, kdy by bylo přesnější užít termínu podezřelý či obžalovaný a naopak. Přesto si uvědomuji, že tyto pojmy mají svůj přesný význam, který odráží postavení osoby v průběhu řízení.

2. Podstata a smysl zásady *ne bis in idem*

Smyslem a podstatou zásady *ne bis in idem* je garance, že o již jednou pravomocně rozhodnuté věci nebude znovu rozhodováno, tzn. že nikdo nebude opětovně stíhán za týž skutek, pro nějž byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby nebo o němž bylo pravomocně rozhodnuto jiným meritorním rozhodnutím, jestliže toto rozhodnutí nebylo v předepsaném řízení zrušeno. Tím tento princip významnou měrou přispívá k právní jistotě osob, o jejichž právech a povinnostech bývá v řízení rozhodováno a ke stabilitě právních vztahů, konkrétně vztahů **trestněprávních a trestněprocesních**. Ideová podstata principu se projevuje ve dvou dimenzích. První dimenze spočívá v základních idejích humanity v právu, kterými jsou spravedlnost a právní jistota, druhá dimenze pak vychází ze samotné podstaty povahy trestního práva, která realizuje společností státu svěřený trestněprávní nárok, jehož základem je spácháním trestného činu vzniklý trestněprávní vztah mezi dvěma subjekty – státem a osobou pachatele. Předmětem a podkladem tohoto nároku je skutek, mající ve své podstatě trestněprávní znaky, ze kterého tento nárok vychází. Obsahem tohoto vztahu je povinnost pachatele podrobit se trestu za spáchaný skutek a právo a zároveň povinnost státu pachateli trest uložit a vykonat a tím dospět k dosažení účelu trestního práva (ochrana zájmů společnosti, ústavního zřízení, práv a oprávněných zájmů fyzických a právnických osob - §1 tr. zákona). Základní trestněprocesní vztah pak vzniká mezi orgány činnými v trestním řízení (soud, státní zástupce a policejní orgán - §12 tr. řádu) a osobou, proti níž se trestní řízení vede a zaniká pravomocným rozhodnutím o skutku, popř. výkonem rozhodnutí.⁸

Skutek, o němž se rozhoduje, je nutno vyčerpat v celém rozsahu právního nároku v zájmu právní jistoty a spravedlnosti spočívající v tom, že za stejné skutky bude pachatelům uložen stejně přísný trest, neboť okamžikem nabytí právní moci rozhodnutí se vytvoří překážka věci rozhodnuté (*res iudicata*), která je ve své podstatě procesním vyjádřením zásady *ne bis in idem*, a tímto okamžikem zároveň o tomtéž skutku nebude možno vést nové řízení, jestliže

⁸ srov. Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2006, č. 1, str. 45-47.

původní rozhodnutí nebude v předepsaném řízení zrušeno.⁹ Pokud by tento princip v právním řádu zakotven a uznáván nebyl, mohl by se obviněný, jež byl své viny již jednou zproštěn, dostat do tíživé a z hlediska právní jistoty nežádoucí situace, neboť by se mohlo stát, že by byl opětovně vystaven nepříznivým účinkům možného trestního stíhání, které je bezesporu okolností, jež negativně zasahuje do života obviněného, vyvolává stresující situaci, kdy osoba žije v obavách, jak bude o jejím skutku rozhodnuto. Základní komponentou **právní jistoty** je jistota občana, že proti němu bude zachováváno právo. Její důležitou součástí je jistota, že stát bude nejen zachovávat a chránit, ale i ve své legislativě důsledně respektovat základní práva a svobody občanů, a to nejen ty, které jsou výslovně uvedeny v Listině základních práv a svobod, ale rovněž ty, které vyplývají z obecných politickoprávních zásad dané společnosti, popř. globálních politickoprávních zásad.¹⁰ Proto je třeba, aby bylo zcela nepochybné, že stát považuje učiněné rozhodnutí za závazné a konečné řešení věci, jemuž je třeba se podrobit jak ze strany pachatele, tak ze strany státních orgánů. Připuštění možnosti opětovného potrestání za tentýž skutek by bylo také v rozporu se **zásadou přiměřenosti trestu a zdrženlivosti**, znamenalo by narušení proporcionality mezi trestným činem a sankcí za něj uloženou.¹¹

Stručně shrnuto, pokud bude skutek o němž se rozhoduje, vymezen v plném rozsahu, výkon práva bude přehledným a srozumitelným pro řadového občana, soudy budou aplikovat právo „spravedlivě“ případ od případu a zakotvením zásady *ne bis in idem* v právním řádu bude dosaženo toho, že osoba nebude pro stejný skutek opětovně postižena, tehdy bude zaručen žádoucí stupeň právní jistoty ve společnosti, pokud jde o jeden z účelů trestního řízení – spravedlivé potrestání pachatelů trestných činů (§1 tr. řádu).

⁹ srov. Pipek, J.: Princip *ne bis in idem* v konkurenci jurisdikcí. Trestněprávní revue, 2004, č. 4, str. 98; Gřivna, T.: Zásada „*ne bis in idem*“ v evropském právu. Trestněprávní revue, 2006, č. 5, str. 133, 134.

¹⁰ Knapp, V.: Teorie práva. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 1995, str. 205-207

¹¹ Gřivna, T.: Zásada „*ne bis in idem*“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2006, č. 1, str. 46.

3. Právní moc rozhodnutí a *res iudicata*

K tomu, abychom se mohli detailněji zabývat zakotvením zásady *ne bis in idem* v právním řádu ČR, je třeba si nejdříve objasnit několik základních pojmů, jež s touto zásadou blíže souvisí. Jedná se o pojmy *právní moc rozhodnutí*, která ve svém důsledku znamená vznik překážky věci rozhodnuté (*exceptio rei iudicatae*), *skutek a totožnost a jednota skutku*.

Obecně lze říci, že na základě překážky *rei iudicatae* je věc rozhodnuta konečně, závazně, musí být respektována všemi státními orgány i osobami a nemůže být předmětem opětovného projednání za současného splnění několika předpokladů, kterými jsou **totožnost osoby** stíhané ve věci původní a ve věci nové, **totožnost skutku**, který byl předmětem původního řízení a je předmětem řízení nového a samotná existence **pravomocného rozhodnutí** ve věci. Tato pravomocná rozhodnutí jsou překážkou *rei iudicatae* tehdy, pokud nebyla v předepsaném řízení zrušena (viz níže).

3.1 Právní moc rozhodnutí

Charakteristickým znakem rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení je, že nabývají právní moci a vykonatelnosti. Právní moc a vykonatelnost se týká všech tří základních forem rozhodnutí, tj. rozsudku (§139 tr. řádu), usnesení (§140 tr. řádu) i trestního příkazu (§314g odst. 2 tr. řádu). **Právní moc** je institut vlastní nejen trestnímu řízení, nýbrž i všem dalším právním oblastem, kde dochází k vydávání aktů státní moci, kterými je autoritativně rozhodováno o právech a povinnostech fyzických a právnických osob. Vyjadřuje vůli státu vyřešit konečným způsobem určitou věc a zároveň znemožňuje stíhat osobu, proti které již trestní řízení bylo skončeno¹². Představuje určitou vlastnost rozhodnutí, jehož podstatou je jeho **nezměnitelnost a závaznost**.

Nezměnitelnost rozhodnutí se označuje jako *tzv. formální stránka* právní moci a znamená, že v rámci řízení, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno, nelze o věci, která byla předmětem procesu, již dále jednat, tzn. že proti rozhodnutí nelze

¹² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007, str. 499 a násl.; Jelínek, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. Eurolex Bohemia, Praha 1999, str. 58.

podat řádný opravný prostředek, kterým je u rozsudku odvolání, u trestního příkazu odpor a u usnesení stížnost.¹³ Tak lze rozlišovat dvě kategorie rozhodnutí, a to ta, proti kterým není řádný opravný prostředek přípustný vůbec – tato rozhodnutí nabývají právní moci ihned jejich vyhlášením a pokud se nevyhlašují, jejich vyhotovením (§139 odst. 1 písm. a); §140 odst. 1 písm. a) tr. řádu), a ta, proti nimž zákon připouští řádný opravný prostředek. Tato rozhodnutí pak nabývají právní moci na základě různých právních skutečností – uplynutím lhůty pro podání odvolání (stížnosti) oprávněné osobě, zamítnutím podaného odvolání (podané stížnosti), výslovným vzdáním se odvolání (stížnosti), nebo jejím vzetím zpět oprávněnou osobou (§139 odst. 1 písm. b) alinea aa), bb), cc); §140 odst. 1 písm. b) alinea aa), bb), cc) tr. řádu).¹⁴

Náš trestní řád zná tzv. **relativní**, nikoli absolutní **nezměnitelnost rozhodnutí**, tudíž z formální stránky právní moci připouští trestní řád, resp. i jiné zákony, některé výjimky. Jsou to tyto výjimky:

a) Mimořádné opravné prostředky – dovolání (§265a a násl. tr. řádu), stížnost pro porušení zákona (§266 a násl. tr. řádu) a obnova řízení (§277 a násl. tr. řádu). Každý z těchto prostředků je vázán na zákonodárcem stanovené podmínky, jež musí být splněny, aby bylo možno připustit změnu pravomocných rozhodnutí.

b) Navrácení lhůty (§ 61 odst. 2 tr.řádu) – srov. také §139 odst. 3 a §140 odst. 4 tr. řádu.

c) Uložení souhrnného trestu (§35 odst. 2 tr. zákona, §124 tr. řádu) – spolu s uložením souhrnného trestu soud zruší výrok o trestu uloženém pachateli rozsudkem dřívějším, jakož i všechna další rozhodnutí na tento výrok obsahově navazující, pokud vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu.

d) Uplatnění principu *beneficium cohaesionis* (§150 odst. 2, §261, §265k odst. 2, §269 odst. 2, §285 tr. řádu) – Rozhodnutí se změní i ve prospěch osoby, která opravný prostředek nepodala, jestliže jí prospívá důvod, který uvedla osoba, jež opravný prostředek proti témuž rozhodnutí úspěšně podala. Smyslem tohoto

¹³ Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 90; Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 391 a násl.

¹⁴ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 391 a násl.

principu je, aby nebyla v jedné a téže věci vydávána vzájemně si odporující rozhodnutí.

e) Vyhovění ústavní stížnosti fyzické nebo právnické osoby Ústavním soudem podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a §82 odst. 3 písm. a) zákona 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

f) V rehabilitačním řízení podle zákona č. 119/1990, o soudní rehabilitaci, ve znění pozdějších předpisů (§2, §14, §20, §22a).¹⁵

Na rozhodnutí výlučně procesní povahy, což jsou taková, která upravují postup při vyřizování věci samé, se nezměnitelnost rozhodnutí zpravidla nevztahuje (např. rozhodnutí, jímž se zamítá návrh na doplnění dokazování, rozhodnutí obsahující písařské chyby a jiné zřejmé nesprávnosti).

Tzv. Materiální stránku právní moci představuje **závaznost rozhodnutí**, která ve svém důsledku znamená vznik **překážky věci rozhodnuté** (*exceptio rei iudicatae*), což je ve své podstatě procesní vyjádření zásady *ne bis in idem*, ke které musí orgány činné v trestním řízení přihlížet z úřední povinnosti.¹⁶ Tudíž ukáže-li se, že takováto překážka existuje již v době před zahájením trestního stíhání, policejní orgán je povinen věc odložit podle §159a odst. 2, §11 odst. 1 písm. f), g), h), odst. 4 tr. řádu, aniž by trestní stíhání zahajoval. Po zahájení trestního stíhání postupuje státní zástupce v případě zjištění existence důvodu nepřipustnosti trestního stíhání tak, že trestní stíhání zastaví (§172 odst. 1 písm. d), §11 odst. 1 písm. f), g), h), odst. 4 tr. řádu), stejně se postupuje i tehdy, je-li tento důvod zjištěn až v řízení před soudem. Tehdy soud trestní stíhání zastaví ve stádiu předběžného projednání obžaloby podle §188 odst. 1 písm. c), §172 odst. 1 písm. d), §11 odst. 1 písm. f), g), h), odst. 4 tr. řádu, v hlavním líčení podle §223 odst. 1, §11 odst. 1 písm. f), g), h), odst. 4 tr. řádu, nebo mimo ně v neveřejném zasedání podle §231 odst. 1, 223 odst. 1, §11 odst. 1 písm. f), g), h), odst. 4 tr. řádu, v odvolacím řízení podle §257 odst. 1 písm. c), §223 odst. 1, §11 odst. 1 písm. f), g), h), odst. 4 tr. řádu ve veřejném i v neveřejném zasedání.

¹⁵ srov. Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 91-93.

¹⁶ srov. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 394; Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 93 a násl.

V řízení před samosoudcem se postupuje obdobně s tím, že před nařízením hlavního líčení samosoudce obžalobu přezkoumá na základě § 314c odst. 1 písm. a) tr. řádu.¹⁷

Novela trestního řádu č. 283/2004 zavedla důvod nepřipustnosti trestního stíhání a vytvoření překážky *rei iudicatae* podle §11a také na případy, kdy státní zástupce ve zkráceném přípravném řízení rozhodl o schválení narovnání a věc odložil (§179c odst. 2 písm. f), §309 a násl. tr. řádu), nebo rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil (§179c odst. 2 písm. g), §179g, §307 a násl. tr. řádu).¹⁸

Na základě materiální stránky právní moci je věc rozhodnuta konečně, závazně, musí být respektována všemi státními orgány i osobami a nemůže být předmětem opětovného projednání za současného splnění několika předpokladů, kterými jsou totožnost osoby stíhané ve věci původní a ve věci nové, totožnost skutku, který byl předmětem původního řízení a je předmětem řízení nového a samotná existence pravomocného rozhodnutí ve věci, tzn. pravomocného rozsudku (popř. trestního příkazu) soudu, a to odsuzujícího, nebo zprošťujícího, dále pravomocného usnesení soudu, nebo jiného oprávněného orgánu o zastavení trestního stíhání, o schválení narovnání, nebo o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem, nebo kárným proviněním (popř. usnesení státního zástupce podle §11a tr. řádu).¹⁹ Tato pravomocná rozhodnutí jsou překážkou *rei iudicatae*, jestliže nebyla v předepsaném řízení zrušena.

Jak jsme si právě vyložili, jestliže některé skutečnosti v rámci téhož skutku vyšly najevo až po pravomocném skončení řízení (představující nezměnitelné a závazné rozhodnutí), nelze obviněného pro tyto skutečnosti opětovně stíhat bez zrušení původního rozhodnutí v předepsaném řízení. Trestní řád nemá výslovné ustanovení o tom, která část rozhodnutí nabývá právní moci, teorie i praxe vycházející z výkladu trestního řádu však shodně uvádí, že právní

¹⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. Díl. 5. vydání. C. H. Beck, Praha 2005, str.116-117.

¹⁸ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 394.

¹⁹ srov. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 394 a násl.; Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 94 a násl.

moci nabývají pouze výroky (enunciáty) rozhodnutí.²⁰ Samotné odůvodnění právní moci nabývat nemůže, což je dovozováno z účelu odůvodnění rozhodnutí a z úpravy opravných prostředků. Z povahy odůvodnění vyplývá, že jeho smyslem není řešit nějaký naskytnutý problém, ale vysvětlit a zdůvodnit obsah výrokové části rozhodnutí, proto odůvodnění nemůže mít samostatné právní následky, nemohou z něj vyplývat práva a povinnosti. Pro závěr, že právní moci nabývají pouze výroky a nikoliv jejich odůvodnění nasvědčuje i úprava řádných opravných prostředků v trestním řádu (§ 145 odst. 1, §246 tr. řádu). Pokud by odůvodnění rozhodnutí mělo být závazné, znamenalo by to nutnost připuštění opravných prostředků nejen ohledně výroku rozhodnutí, ale také proti tomuto odůvodnění rozhodnutí a zároveň rozšíření práva na podání opravného prostředku většímu okruhu osob, než je tomu podle současného právního stavu. Z toho, že tyto možnosti v platné právní úpravě zakotveny nejsou, můžeme dovést, že odůvodnění právní moci nenabývá, netvoří tudíž překážku *rei iudicatae* a nevztahuje se na něj zásada *ne bis in idem*.²¹

Trestní řád i nauka rozeznávají **právní moc částečnou** (§ 139 odst. 2, §140 odst. 3 tr. řádu) a **právní moc úplnou** (§139 odst. 1, §140 odst. 1 tr. řádu).²² O částečné právní moci hovoříme za situace, když i po podání řádného opravného prostředku, jímž je v našem trestním řízení proti usnesení stížnost (§141 a násl. tr. řádu) a proti rozsudku odvolání (§245 a násl. tr. řádu), stále existuje některý výrok rozhodnutí, který v opravném řízení nelze přezkoumat. Tato část rozhodnutí se tedy stává pravomocnou, tj. nezměnitelnou a závaznou. Platí to kupříkladu v případě, kdy podá odvolání pouze poškozený pro nesprávnost výroku o náhradě škody. Tehdy právní moci nabývá výrok o vině a trestu, protože tyto výroky poškozený nemůže napadat a odvolací soud je tudíž nepřezkoumává (§246 odst. 1 písm. d) tr. řádu). Částečná právní moc nastává i rozhodnutím odvolacího soudu v případech, kdy v rámci své přezkumné povinnosti z podnětu podaného odvolání potvrdí napadený rozsudek ve výroku o vině, ale zruší výrok o trestu, a vrátí věc k novému projednání a rozhodnutí soudu první instance jen ohledně tohoto

²⁰ Srov. Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 96 a násl.

²¹ Tamtéž.

²² Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 98-99; Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 395.

výroku. Právní moc výroku o vině nastane dnem rozhodnutí odvolacího soudu, zatímco právní moc výroku o trestu až později.²³ Překážku věci rozhodnuté a tímto nepřipustnost trestního stíhání v téže věci představují v případě částečného nabytí právní moci ty výroky, které právní moci již nabyly. Ohledně výroků, které doposud právní moci nenabyly, se nejedná o překážku *rei iudicatae*. Judikatura však uvádí, že jestliže odvolací soud zruší v odsuzujícím rozsudku pouze výrok o trestu, výrok o vině ponechá v právní moci a vrátí věc soudu prvního stupně k novému projednání a rozhodnutí jen v otázce trestu, neskončilo tím ještě trestní stíhání a objeví-li se v tomto stádiu řízení důvod, pro který je nutno trestní stíhání zastavit (§11 odst. 1 tr. řádu), není pravomocný odsuzující výrok odvolacího soudu o vině překážkou pro zastavení trestního stíhání (R 18/75). O úplné právní moci hovoříme tehdy, pokud není možné rozhodnutí napadnout žádným opravným prostředkem v žádné jeho části, takže se stává pravomocným v celém svém rozsahu.

Vedle úplné a částečné právní moci se dále rozlišuje **právní moc absolutní a relativní**.²⁴ Absolutní právní moc znamená, že se výrok rozhodnutí stal pravomocným vůči všem osobám, které byly podle zákona oprávněny podat proti němu řádný opravný prostředek, a nelze tedy již v řádném opravném řízení očekávat změny. Pokud však jen jedna z oprávněných osob podala včas řádný opravný prostředek a jiná osoba nikoli, pak vůči těm osobám, které řádný opravný prostředek nepodaly a nemohou se již domáhat změny rozhodnutí, nabylo rozhodnutí relativní právní moci – může jim však být v případě, že jim prospívá stejný společný důvod, pro nějž bylo v opravném řízení změněno rozhodnutí ve prospěch osoby, jež podala opravný prostředek, změněno i toto relativně pravomocné rozhodnutí na základě principu *beneficia cohaesionis*.

3.2 Skutek

Skutek je pojmem trestního práva hmotného i procesního, ale není zákonem blíže definován, proto je k jeho vymezení zapotřebí využít právní teorie a praxe. Za skutek se v trestním řízení považuje určitá událost ve vnějším světě

²³ Tamtéž.

²⁴ Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008, str. 99-100; Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 395-396.

záležející v jednání člověka, jež může mít znaky jednoho, nebo více trestných činů (v jednočinném, nebo vícečinném souběhu), anebo nemusí vykazovat znaky žádného trestného činu (jen taková jednání způsobující porušení nebo ohrožení společenských vztahů chráněných trestním zákonem, při naplnění formálního i materiálního znaku trestného činu, jsou trestnými činy - §3 odst. 1, odst. 2 tr. řádu). Jako skutek je takováto událost vymezena v příslušném rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení, tj. zejména v obžalobě, rozsudku, v trestním příkaze apod.²⁵

Skutek neznamena v podstatě nic jiného než jednání - jednání a skutek lze považovat za identické pojmy. Jednáním jako projevem vůle ve vnějším světě se rozumí nejen konání, ale také opomenutí. Za jedno jednání je třeba považovat ne jednotlivé projevení vůle navenek, ale zpravidla souhrn takovýchto projevení vůle, neboť zpravidla jen takovýmto souhrnem bývá určitý cíl uskutečněn.²⁶

I když trestní řád pojem skutek nedefinuje a nestanoví ani kritéria pro jeho určení, lze z některých jeho ustanovení vyčíst částečné vymezení tohoto pojmu. Těmito ustanoveními chtěl zákonodárce naznačit, jak pojem skutek v souvislosti s trestním řízením užívat. Tak například v usnesení o zahájení trestního stíhání (§160 odst. 1 tr. řádu), v obžalobě, popř. návrhu na potrestání (§177 písm. c), §179d odst. 1 tr. řádu), v rozsudku (§120 odst. 3 tr. řádu), v usnesení o zastavení trestního stíhání a v dalších meritorních rozhodnutích (§311 odst. 1, §314f odst. 1 písm. d) tr. řádu) musí být skutek přesně označen s uvedením místa, času a způsobu jeho spáchání, popřípadě s uvedením jiných skutečností, pokud je jich třeba k tomu, aby skutek nemohl být zaměněn s jiným a aby byla odůvodněna určitá právní kvalifikace skutku. Náležitým vymezením skutku by mělo být patrné, zda soud respektoval zásadu obžalovací (§2 odst. 8 tr. řádu), zda obžalobu nepřekročil, případně zda ji celou vyčerpал (§220 odst. 1 tr. řádu).

Pod pojmem skutek rozumí náš trestní řád a právní teorie jen okolnosti skutkové, nikoliv jejich právní posouzení. Předmětem stíhání je skutek sám, ne jeho právní kvalifikace, neboť témuž skutku nemusí zásadně

²⁵ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 490; Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné. 3. přepracované a aktualizované vydání. Linde, Praha 2008, str. 315 - 318.

²⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 490; Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV, Praha 1958, str. 89, 98

odpovídat vždy jeden trestný čin. Jedním skutkem, vycházíme-li z teorií podané definice, může být spácháno jeden i více trestných činů (jednočinný souběh stejnorodý, nestejnorodý). Jiné právní posouzení věci nemění totožnost skutku a nemůže odůvodnit opětovné stíhání obviněného.²⁷

3.3 Totožnost osoby, totožnost a jednota skutku

Trestní řád stanoví v §176 odst. 2 tr. řádu že státní zástupce může podat obžalobu jen pro skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání a dle §220 odst. 1 soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu. Rozhodnutí soudu se tudíž musí týkat téhož obviněného (§32 tr. řádu) a téhož skutku, jak je uvedeno v obžalobě.

Otázka **totožnosti obviněného** není problematická. Zákon nepřipouští nové trestní stíhání téhož obviněného pro týž skutek, pro který byl již stíhán, pokud rozhodnutí v předepsaném řízení nebylo zrušeno. Nic však nebrání tomu, aby jiná osoba byla za skutek stíhána, přestože byl za tento skutek již někdo jiný stíhán, popř. odsouzen. Otázka vymezení totožnosti skutku je komplikovanější. **Totožnost skutku** je institut procesní (na rozdíl od pojmu **jednota skutku**, což je pojem hmotněprávní a má význam zejména pro určení, zda jde o souběh jednočinný nebo vícečinný)²⁸. Náš trestní řád ji nechápe vždy jen jako naprostou shodu mezi okolnostmi vylíčenými v obžalobě a skutkovým dějem vylíčeným v rozhodnutí. Dovoluje přihlížet i ke změnám skutkového stavu, ke kterým došlo při projednávání věci před soudem – některé skutečnosti uvedené v obžalobě mohou odpadnout, některé mohou přibýt, nesmí se však změnit **podstata skutku** (srov. R 6/1962, R 64/1973).²⁹ Soud sice nemůže do jednání o rozhodování zahrnovat skutek jiný než ten, který byl uveden v žalobním návrhu a musí jej projednat v celé šíři, avšak právním posouzením skutku v obžalobě není vázán (§220 odst. 3 tr. řádu). Soudu jsou svěřeny instrumenty, jimiž je možno vrátit věc státnímu zástupci k došetření, je-li třeba věc vzhledem k odchylnému právnímu

²⁷ srov. Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné. 3. přepracované a aktualizované vydání. Linde, Praha 2008, str. 315-318; Růžek, A.: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV, Praha 1958, str. 87

²⁸ Jelínek, J. a kolektiv: Trestní právo hmotné. 3. přepracované a aktualizované vydání. Linde, Praha 2008, str. 318; Císařová, D., Růžek, A., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 490-491.

²⁹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007, str. 690 a násl.

posouzení blíže objasnit (§190 odst. 1, §221, §314c odst. 2 tr. řádu). Státní zástupce sice určuje, který skutek bude předmětem řízení, nemůže však stanovit v rámci tohoto skutku meze, v nichž by se soud směl věcí zabývat. Soud je povinen skutek projednat v celé jeho šíři, neboť tvoří nedělitelnou jednotu. Soud není vázán obžalobou v tom směru, že zde existuje tolik skutků, kolik je jich v žalobním návrhu obsaženo – je věcí soudu tuto otázku přezkoumat, tj. zda zažalovaný děj je skutkem jedním, nebo více skutky. Vždy však musí rozhodovat jen o skutecích obsažených v žalobním návrhu, i když jejich počet uvedený v obžalobě je nesprávný.³⁰

Zmíněnou podstatu skutku můžeme spatřovat v **jednání** a v **následku**, který byl jednáním způsoben. Právní teorie i praxe vychází z předpokladu, že totožnost skutku bude zachována, bude-li zachována alespoň totožnost jednání, anebo totožnost následku (R 52/1979, R 1/1996).³¹ Ty jsou pak rozhodující i pro právní kvalifikaci skutku. Totožnost skutku bude zcela nepochybně zachována, jestliže zde bude totožnost jednání. Praktické jsou případy přistoupení nového předmětu útoku, zejména při stíhání osob odpovědných za zavinění dopravních nehod z nedbalosti. Například pokud je řidič motorového vozidla žalován, že zavinil neopatrnou jízdou nehodu, při které řidič druhého auta utrpěl těžkou újmu na zdraví a při hlavním líčení se ukáže, že při téže dopravní nehodě byla zraněna ještě další osoba, totiž spolujezdec řidiče, i s přihlédnutím k tomuto novému následku se totožnost skutku nezmění, neboť zranění další osoby bylo zapříčiněno tímž jednáním. Naopak, pokud zde nebude zachována totožnost jednání, totožnost skutku může udržovat totožnost následku. Následkem se přitom rozumí porušení individuálního objektu trestného činu v jeho konkrétní podobě, tedy konkrétní následek, nikoli určitý typ následku.³² Následek udržuje totožnost skutku například při změnách forem účasti na trestném činu - v případě, jestliže bude někdo žalován jako pachatel trestného činu, avšak v hlavním líčení se ukáže, že byl „jen“ návodcem, či pomocníkem (§10 odst. 1 písm. b), c) tr. zákona). V tomto případě bude jednání obviněného tvrzené v žalobním návrhu naprosto

³⁰ Srov. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 479 a násl.

³¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007, str. 693, 694; Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 479 a násl.

³² Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007, str. 690 a násl.

odchylné od toho, které bylo zjištěno (vzbudit v někom rozhodnutí spáchat trestný čin nebo poskytnout někomu ke spáchání trestného činu pomoc je nepochybně něco jiného, než spáchání činu samotného), vždy však půjde o formu účastenství zaměřenou na týž následek.

Z těchto premis lze dovodit několik závěrů³³:

1. Totožnost skutku bude zachována zejména při naprostém souladu mezi popisem skutku v žalobním návrhu a popisem skutku ve výrokové části rozhodnutí soudu (§120 odst. 3, §177 písm. c) tr. řádu)

2. Totožnost skutku nenaruší změny v jednotlivých okolnostech, jež skutek individualizují – tzn. určení času, místa a způsobu spáchání trestného činu, rozsahu následku, či formy zavinění, pokud totožnost jednání zůstane zachována. Totožnost skutku tedy zůstane zachována, pokud se nepřesné, či přibližné údaje uvedené v obžalobě, nahradí v hlavním líčení údaji přesnými. Bude zachována také tehdy, jestliže se skutečnosti uvedené v obžalobě doplní či nahradí skutečnostmi novými, nebo některé skutečnosti odpadnou a jiné přibudou, pokud podstata jednání zůstane nedotčena.

3. Nebude-li shoda mezi jednáním uvedeným v žalobním návrhu a tím, které vyšlo najevo v hlavním líčení, totožnost skutku může udržovat totožnost způsobeného následku.

4. Jestliže v hlavním líčení vyšly najevo změny týkající se skutečnosti tvořících jednání, pak je totožnost zachována, pokud jednání vylíčené v obžalobě a po změnách v hlavním líčení bude alespoň částečně totožné (srov. R 23/1972: „O totožný skutek jde i tehdy, když se při různosti následků shoduje jednání alespoň s částí jednání, pro které byl již pachatel odsouzen“). Tak například pokud byl někdo obviněn z trestného činu loupeže podle §234 odst. 1 tr. zákona a v hlavním líčení se ukáže, že spáchal krádež podle §247 odst. 1 tr. zákona, neboť při činu nepoužil násilí, bude totožnost skutku zachována a bude možno o něm rozhodnout, jelikož jednání charakteristické pro trestný čin loupeže se zde částečně překrývá s jednáním typickým pro trestný čin krádeže.

³³ srov. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008, str. 480-483, 490-494; Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007, str. 690 a násl.

5. U trestných činů hromadných a trvajících, které tvoří podle našeho práva jeden skutek, se nic nemění na totožnosti skutku, jestliže v průběhu hlavního líčení některé v obžalobě vylíčené útoky odpadnou, anebo některé přibudou (hromadné trestné činy), či dojde ke změně, nebo upřesnění časového období, po které byl obviněným udržován protiprávní stav (pokračující trestné činy). Podmínkou je ovšem respektování hranice skutku vymezené v §12 odst. 11 tr. řádu. Součástí jednoho skutku mohou být jen ty útoky, ke kterým došlo před sdělením obvinění, tzn. před doručením usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému. Pokračoval-li by obviněný ve svém jednání, pro které je stíhán, i po sdělení obvinění, jednalo by se již o skutek nový, i když toto jednání plynule navazovalo na předcházející dílčí útoky.

6. Totožnosti skutku se nedotkne ani to, jestliže se ukáže, že existuje okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, se kterou se obžaloba nevypořádala. Například zjistí-li se, že trestným činem způsobená škoda je vyšší, než bylo tvrzeno v žalobním návrhu (§89 odst. 11 tr. zákona), nebo že čin pachatel spáchal jako zvlášť nebezpečný recidivista (§41 odst. 1 tr. zákona), což je také jedna z okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby (§42 odst. 1 tr. zákona).

7. U pokračování v trestném činu byla situace složitější, ale v důsledku provedené novely trestního řádu č. 265/2001 se účinností od 1. 1. 2002 problematika pokračování v trestném činu stala překonanou. Do této novely tvořilo pokračování v trestném činu z hlediska hmotného i procesního práva jeden skutek, a to do okamžiku sdělení obvinění – pokud tedy soud pravomocně rozhodl o části takového skutku, rozhodl o skutku celém a nové trestní stíhání pro jinou část skutku bylo vyloučeno z důvodu nepřipustnosti dvojího postihu za tentýž skutek. Tak se mohlo stát, že byl pachatel odsouzen jen za nepatrnou část protiprávního jednání, případně byl zproštěn obžaloby ohledně jednoho dílčího útoku, a to zabránilo jeho potrestání pro rozsáhlejší trestnou činnost, což bylo v rozporu se základními principy právní jistoty a spravedlnosti. Na základě novely zůstalo zachováno hmotněprávní chápání pokračování v trestném činu jako jednoho skutku, z hlediska procesního práva se však skutkem nově rozumí také dílčí útok pokračujícího trestného činu (§12 odst. 12 tr. řádu). To se rovněž promítlo do ustanovení §11 odst. 2 tr. řádu, na základě kterého důvod

nepřípustnosti trestního stíhání týkající se jen některého dílčího útoku pokračujícího trestného činu nebrání tomu, aby se ohledně zbylé části takového činu konalo trestní stíhání. Je patrné, že ani pravomocné odsouzení za některé dílčí útoky jednoho a téhož pokračujícího trestného činu, který je podle trestního práva hmotného jedním skutkem, nebrání tomu, aby byl později tentýž pachatel stíhán a odsouzen za další útoky stejného pokračujícího trestného činu a aby mu byl případně uložen společný trest podle §37a tr. zákona. Pro každý takovýto dílčí útok však musí být zahájeno trestní stíhání (§160 odst. 1 tr. řádu). Soud tedy nemůže u pokračujícího trestného činu pojmout do skutku o němž rozhoduje ty dílčí útoky, jež nebyly uvedeny v obžalobě, ani kdyby tvořily jeden skutek a jeden pokračující trestný čin ve smyslu §89 odst. 3 tr. zákona (pokračováním v trestném činu se rozumí takové jednání, jehož jednotlivé dílčí útoky vedené jednotným záměrem naplňují stejnou skutkovou podstatu trestného činu, jsou spojeny stejným, nebo podobným způsobem provedení a blízkou souvislostí časovou a předmětu útoku).

Podle Nejvyššího soudu nelze novelizované znění §11 odst. 2 tr. řádu aplikovat zpětně, což znamená, že jej nelze použít na rozhodnutí zakládající překážku trestního stíhání spočívající v překážce věci rozsouzené ohledně některého z dílčích útoků pokračujícího trestného činu, která vznikla přede dnem 1. 1. 2002, s ohledem na princip právní jistoty a ústavní vymezení zásady *ne bis in idem* ve znění účinném do 31. 12. 2001. Nová ustanovení trestního řádu týkající se pokračování v trestném činu nemají pouze procesní účinky, nýbrž mají i významné hmotněprávní důsledky - již podle ustanovení § 16 odst. 1 tr. zákona platí, že pozdější zákon lze použít pouze tehdy, jestliže je to pro pachatele příznivější ve srovnání s trestním zákonem, který byl účinný v době spáchání činu. Jestliže ke spáchání všech dílčích útoků pokračujícího trestného činu došlo před 1. 1. 2002, pak to, zda lze v takovém případě aplikovat zákon pozdější (tj. zákon účinný po 1. 1. 2002), včetně možnosti případného použití § 37a tr. zákona, anebo zákon účinný v době spáchání činu, odvisí od posouzení věci z hlediska ustanovení §16 odst. 1 tr. zákona (platí to např. i tehdy, nastala-li okolnost odůvodňující nepřípustnost trestního stíhání ohledně některého z těchto dílčích útoků ve smyslu ustanovení §11 odst. 1 tr. řádu až po 1. 1. 2002). V případě, kdy v důsledku uplatnění zákazu retroaktivity pozdějšího zákona ve smyslu §16 odst.

1 tr. zákona, by trestní stíhání nemohlo vést k naplnění jeho účelu (podle §1 odst. 1 tr. řádu), nebude takové trestní stíhání přípustné, byť by tomu ustanovení § 11 odst. 2 tr. řádu nebránilo (rozh. NS sp.zn. 11 Tz 294/2001).

4. Zakotvení zásady *ne bis in idem* v právním řádu České republiky v souvislosti s trestním řízením

Zásada *ne bis in idem*, jako jedna ze základních procesních zásad demokratického, právního státu, je také v českém systému práva zakotvena na ústavněprávní úrovni. Je vyjádřena v čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod³⁴, který stanoví: „Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevyklučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem“. Ustanovení Listiny týkající se zmíněné zásady má poměrně úzký rozsah – z citovaného znění vyplývá, že se vztahuje pouze na rozsudek (nikoliv na jiné rozhodnutí). Nejednoznačné je použití pojmu „čin“, který je nutno vykládat tak, že se jím rozumí „skutek“. Listina rovněž nebrání souběhu několika trestních stíhání pro tutéž věc, dokud není alespoň v jedné věci vydán pravomocný rozsudek, tzn. že zná pouze překážku věci rozhodnuté, nikoliv překážku věci projednávané.³⁵

Následně je zásada *ne bis in idem* provedena v předpisech trestně právních a předpisech upravujících správní trestání.

V zákoně 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů je tato zásada rozvinuta v §11 odst. 1 tak, že trestní stíhání je nepřipustné proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozsudkem soudu nebo bylo rozhodnutím soudu, či jiného oprávněného orgánu pravomocně zastaveno (§11 odst. 1 písm. f) tr. řádu), proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o schválení narovnání (§11 odst. 1 písm. g) tr. řádu) a proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o postoupení věci s podezřením, že skutek je přestupkem, jiným správním deliktem nebo kárným proviněním (§11 odst. 1 písm. h) tr. řádu), pokud tato pravomocná rozhodnutí soudu, nebo státního zástupce nebyla v předepsaném

³⁴ Na základě čl. 3 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů je Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva ČNR uveřejněné pod č. 2/1993 Sb.) součástí ústavního pořádku ČR.

³⁵ srov. Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolina. Iuridica, 2006, č. 1, str. 61.

řízení zrušena. Tímto předepsaným řízením se rozumí řízení zahájené na podkladě podaného mimořádného opravného prostředku, rehabilitační řízení, či ústavní stížnost (srov. výklad o právní moci v kapitole 3.1). Nejvyšší státní zástupce může také využít svého oprávnění rozvedeného v §174a tr. řádu, které mu umožňuje rušit nezákonná usnesení nižších státních zástupců o zastavení trestního stíhání nebo o postoupení věci do tří měsíců od okamžiku, kdy nabyla právní moci.

Na základě §11 odst. 4 tr. řádu se za rozhodnutí podle §11 odst. 1 písm. f), g), h) rozumí i rozhodnutí soudů a jiných justičních orgánů členských států Evropské unie. Soudy členských států Evropské unie se rozumí všechny soudní orgány těchto států, které rozhodují v trestním řízení obdobnými rozhodnutími jako v §11 odst. 1 písm. f), g), h), bez ohledu na stupeň soudní soustavy, ve které působí. Jinými justičními orgány členských států Evropské unie jsou jiné než soudní orgány těchto států, které mají pravomoc rozhodovat v trestním řízení obdobnými rozhodnutími jako v §11 odst. 1 písm. f), g), h) (v praxi se bude jednat především o orgány státních zastupitelství).³⁶ Rozhodnutí ostatních států (nečlenů Evropské unie) nespádají pod ustanovení §11 odst. 4 tr. řádu. Takováto rozhodnutí nebrání novému trestnímu stíhání či potrestání v České republice.

Zásada *ne bis in idem* byla rozšířena na základě novely 283/2004 tr. řádu na širší okruh rozhodnutí, tj. na některá rozhodnutí ve zkráceném přípravném řízení, když zakotvila do trestního řádu nové ustanovení §11a, jež stanoví nepřipustnost zahájení trestního stíhání proti téže osobě a témuž skutku, pokud státní zástupce již ve zkráceném přípravném řízení rozhodl o schválení narovnání a věc odložil (§179c odst. 2 písm. f), §309 a násl. tr. řádu), nebo rozhodl o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání a podezřelý se osvědčil, nebo se má za to, že se osvědčil (§179c odst. 2 písm. g), §179g, §307 a násl. tr. řádu). Pro úplnost lze doplnit, že za rozhodnutí ve smyslu §11 odst. 1 písm. f), g), h) se nepovažuje usnesení státního zástupce nebo policejního orgánu o odložení věci podle §159a odst. 1 až 4, neboť zatím nebylo zahájeno trestní stíhání (§12 odst. 10 tr. řádu).³⁷

³⁶ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. Díl. 5. vydání. C. H. Beck, Praha 2005, str.126.

³⁷ Šámal, P. a kol.: Trestní řád. Komentář. I. Díl. 5. vydání. C. H. Beck, Praha 2005, str. 136-137.

V předpisech upravujících správní trestání se s uvedenou zásadou setkáváme zejména³⁸ v zákoně č. 200/1990 Sb., o přestupcích (**přestupkový zákon**), ve znění pozdějších předpisů, kde je rozveden zákaz opětovného postižení za tentýž skutek poněkud širěji, než je tomu v trestním řádu. Tento zákon v §66 odst. 3 písm. c) stanoví, že překážkou pro projednání skutku jako přestupku je, že o skutku již bylo pravomocně rozhodnuto správním orgánem nebo orgánem činným v trestním řízení anebo v blokovém řízení. Tato skutečnost má za následek odložení věci správním orgánem, aniž by řízení zahájil. Jestliže však již bylo řízení o přestupku správním orgánem zahájeno, je správní orgán povinen postupovat podle §76 odst. 1 písm. g), h) přest. zákona a ze stejných důvodů řízení o přestupku zastavit. V §94 přestupkového zákona je navíc zakotvena povinnost orgánu rozhodujícího o přestupku toto své pravomocné rozhodnutí zrušit, pokud je v dané věci osoba, která byla uznána vinnou z přestupku, pravomocně odsouzena za tentýž skutek soudem nebo obžaloby zproštěna (formulace ustanovení §94 přestupkového zákona nedává orgánu rozhodujícímu o přestupku možnost fakultativního zrušení jeho rozhodnutí, nýbrž stanovuje tomuto orgánu **povinnost** toto své pravomocné rozhodnutí zrušit, byla-li osoba za tentýž skutek pravomocně odsouzena, či zproštěna obžaloby). Tím se zabráňuje tomu, aby osoba byla postižena dvěma na sobě nezávislými sankcemi za tentýž skutek.

Ve vztahu k **disciplinárnímu řízení** je umožněno správnímu orgánu věc odložit, aniž by zahájil řízení, tehdy, jestliže již o skutku bylo rozhodnuto v disciplinárním řízení a uložené opatření považuje správní orgán za dostačující podle §66 odst. 3 písm. d) přest. zákona, nebo pokud již řízení bylo zahájeno, řízení zastavit podle §76 odst. 1 písm. ch) přest. zákona. Podobná je situace ve vztahu disciplinární řízení – trestní řízení, kde trestní řád v §172 odst. 2 písm. b) upravuje fakultativní zastavení trestního stíhání v případech, kdy bylo o skutku obviněného již rozhodnuto jiným orgánem, kázeňsky, kárně anebo cizozemským soudem nebo úřadem a toto rozhodnutí lze považovat za postačující. Jelikož je tento postup pouze fakultativní, netvoří tyto případy překážku věci rozhodnuté a závisí na orgánu projednávajícím přestupek nebo orgánu činném v trestním

³⁸ S uvedenou zásadou se setkáváme nejen v přestupkovém zákoně, ale také kupříkladu v řízeních o správních deliktech, které nemají zvláštní právní úpravu a aplikuje se na ně zákon č. 500/2004 Sb., správní řád. I zde pravomocné rozhodnutí následně tvoří překážku věci rozhodnuté.

řízení, zda dřívější rozhodnutí považuje s ohledem na sankci v něm uloženou za postačující natolik, aby čin nebylo nutno opětovně postihnout jako přestupek, či trestný čin.

Lze dovodit, že **vnitrostátní právo**, bez zohlednění promítnutí mezinárodního práva do národního právního řádu, **počítá se zakotvením zásady *ne bis in idem* z díkce trestního řádu a přestupkového zákona v těchto případech³⁹:**

- osobu, jejíž trestní stíhání pro určitý čin již meritorně skončilo, není možné pro tentýž čin znovu trestně stíhat a potrestat, a to bez ohledu na to, zda je v daném činu nově spatřován stejný trestný čin, nebo trestný čin jiný (vztah **trestný čin – trestný čin**),

- proti osobě, jejíž trestní stíhání pro určitý čin meritorně skončilo, není možné pro týž čin vést přestupkové řízení, nebo řízení o jiném správním deliktu (vztah **trestný čin – přestupek**),

- proti osobě, jejíž řízení o přestupku či jiném správním deliktu pro určitý čin před příslušným správním orgánem skončilo meritorním rozhodnutím, nelze vést další přestupkové řízení, či řízení pro správní delikt za tentýž čin, byť by byl tento čin po právní stránce kvalifikován jako jiný přestupek, či správní delikt (vztah **přestupek – přestupek**),

pokud mezitím nedošlo ke zrušení pravomocných rozhodnutí učiněných v dřívějších řízeních.

Je-li za skutek osoba potrestána jako za přestupek, nebo jiný správní delikt či kárné provinění a poté je proti ní vedeno trestní stíhání, pak podle §38 odst. 2 tr. zákona se obviněnému při novém odsouzení za tentýž skutek započítá vykonaný trest do uloženého trestu, pokud je vzhledem ke druhu uloženého trestu započtení možné. Trestní zákon a v návaznosti na něj ani trestní řád tedy nepočítají s tím, že by dřívější potrestání osoby za přestupek, nebo jiný správní delikt či kárné provinění bylo překážkou *rei iudicatae* a bránilo dalšímu potrestání za tento skutek jako za trestný čin (vztah **přestupek – trestný čin**). Ustanovení

³⁹ Srov. Gřivna, T., Sekvard, O.: Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu *ne bis in idem*?. Právní fórum, 2005, č. 3, str. 99.

§38 odst. 2 tr. zákona tak umožňuje přihlédnout k dřívějšímu potrestání a nezabraňuje v dané věci rozhodnout v trestním řízení o témže skutku.

5. Zakotvení zásady *ne bis in idem* v nejvýznamnějších mezinárodních smlouvách o lidských právech, jimiž je ČR vázána

Kromě vnitrostátního práva je zásada *ne bis in idem* upravena také v mezinárodních smlouvách, jimiž je ČR vázána na základě čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů⁴⁰. Pro účely této práce jsem se rozhodl blíže rozebrat zakotvení zásady *ne bis in idem* pouze v těch nejvýznamnějších mezinárodních dokumentech, jež se dotýkají základních lidských práv a svobod. Z trestněprávního hlediska je třeba zmínit také §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu, jež výslovně upravuje jako specifický důvod nepřipustnosti trestního stíhání okolnost, že tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána. Bez významu není ani článek 95 odst. 1 Ústavy, který zakotvil, že soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu a rovněž je oprávněn posoudit soulad jiného právního předpisu se zákonem nebo s takovou mezinárodní smlouvou.

5.1 Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod

Velmi významným z hlediska zakotvení zásady ve vybraných mezinárodních dokumentech se jeví čl. 4 Protokolu č. 7 k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a svobod, která byla vyhlášena pod č. 209/1992 Sb. Prioritním cílem Rady Evropy bylo dosažení větší jednoty mezi jejími členy a ukázalo se, že jedním ze způsobů, jak tohoto cíle dosáhnout bylo prostřednictvím ochrany a dalšího rozvoje lidských práv a základních svobod. Úmluva samotná uvádí, že směřuje k zabezpečení všeobecného a účinného uznávání a dodržování práv v ní vyhlášených. K zaručení skutečnosti, že Úmluva bude všeobecně uznávána a respektována a zároveň k realizaci jejích cílů byl zřízen Evropský soud pro lidská práva se sídlem ve Štrasburku. Působí nejen jako garant dodržování Úmluvy smluvními stranami prostřednictvím rozhodování sporů z ní vzešlých, ale rovněž podává výklad k jejím jednotlivým ustanovením (čl. 32

⁴⁰ Článek 10 Ústavy ČR zní: „Vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“

Úmluvy). Závazností výkladu ustanovení Úmluvy Soudem se budu zabývat níže v kapitole 7.1.

Čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě zní:

„1. Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona a trestního řádu tohoto státu.

2. Ustanovení předchozího odstavce nejsou na překážku obnově řízení podle zákona a trestního řádu příslušného státu, jestliže nové nebo nově odhalené skutečnosti nebo podstatná vada v předešlém řízení mohly ovlivnit rozhodnutí ve věci.

3. Od tohoto článku nelze odstoupit podle článku 15 Úmluvy.“

I když článek 6 Úmluvy pojednává o právu na spravedlivý proces, neobsahuje záruku *ne bis in idem*, a to na rozdíl od čl. 14 odst. 7 Paktu. Otázka, zda tento princip není implicitně obsažen v právu na spravedlivý proces podle čl. 6, nebyla v judikatuře Soudu výslovně řešena. Tato mezera byla vyplněna právě článkem 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, který zaručuje právo nebýt souzen nebo trestán dvakrát. Účinek *ne bis in idem* pravomocného rozsudku je výslovně omezen na jurisdikci téhož státu. Je tak vyloučen jeho mezinárodní účinek. Mezinárodní účinek rozsudku cizího státu z hlediska čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě se uznává v podstatě jen výjimečně za určitých podmínek některými vnitrostátními zákony a v některých dvoustranných, či regionálních dohodách o právní pomoci. Jde např. o některé úmluvy Rady Evropy (Evropská úmluva o převzetí trestního stíhání, Evropská úmluva o mezinárodní platnosti trestních rozsudků z 28.5.1970 apod.) nebo úmluvy v rámci Evropské unie (Schengenská úmluva 1990).⁴¹

V odstavci 1 článku 4 Protokolu č. 7 má pojem „trestný čin“ autonomní význam, podobně jako tomu je u článku 6 Úmluvy, tj. za určitých podmínek se jím rozumí i delikt kvalifikovaný ve vnitrostátním právu jako přešupek,

⁴¹ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 247.

popřípadě jiný správní delikt, či disciplinární delikt.⁴² Článek se tudíž vztahuje na dvě po sobě následující rozhodnutí pro tentýž čin v kombinacích trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek, přestupek – trestný čin a zároveň přestupek – přestupek. Konečným rozsudkem v odstavci 1 se rozumí rozsudek, proti němuž již nelze podat řádný opravný prostředek, jak také ostatně vyjadřuje důvodová zpráva k Protokolu č. 7. Ta rovněž uvádí, že výjimka z principu *ne bis in idem* uvedená v odstavci 2 je možná nejen ve prospěch, ale také v neprospěch obviněného. Obnovou řízení se rozumí nejen obnova řízení v právně technickém smyslu, nýbrž jakékoli mimořádné opravné řízení směřující ke zrušení pravomocného zprošťujícího, nebo odsuzujícího rozsudku. Z článku 53 Úmluvy⁴³ lze dovodit, že podmínky nového řízení ve prospěch obviněného mohou být upraveny širěji než v odstavci 2 článku 4. Naproti tomu podmínky přípustnosti nového řízení v neprospěch obviněného nemohou být rozšířeny nad rámec ustanovení odstavce 2 a musí být vykládány restriktivně.⁴⁴ Důvodová zpráva k Protokolu č. 7 rovněž zmiňuje, že novými skutečnostmi se rozumí také nové důkazy k již známým skutečnostem.

Stěžejním vyjádřením významnosti zásady *ne bis in idem* je díkce odstavce 3 čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, z něhož vyplývá, že toto právo nelze derogovat ani v čase mimořádných situací podle čl. 15, tedy ani v případě války, nebo jakéhokoli jiného veřejného ohrožení státní existence. Úmluva v článku 35 odst. 2 písm. b) nepřipouští, aby se někdo domáhal ochrany porušeného práva, pokud již ve stejné věci Soud, nebo jiný mezinárodní vyšetřovací, nebo smířící orgán jednal, pokud stížnost neobsahuje nové důležité skutečnosti.

5.2 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Další významnou mezinárodní smlouvou pojednávající o lidských právech, v níž je deklarována zásada *ne bis in idem* je *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*, publikovaný pod č. 120/1976 Sb., který byl

⁴² Podrobněji se zabývám autonomním významem pojmů v Úmluvě v kapitole 7.2.

⁴³ Čl. 53 Úmluvy zní: „Nic v této Úmluvě nebude vykládáno tak, jako by omezovalo nebo rušilo lidská práva a základní svobody, které mohou být uznány zákony každé Vysoké smluvní strany nebo každou jinou Úmluvou, již je stranou.“

⁴⁴ Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 250; rovněž srov. Gřivna, T.: *Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU*. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*, 2006, č. 1, str. 47-48.

uzavřen podle zásad vyhlášených v Chartě OSN jako výraz uznání přirozené důstojnosti, rovných a nezcizitelných práv všech členů lidské rodiny, která je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, uznáváje, že tato práva se odvozují od přirozené důstojnosti lidské bytosti. Zásada je zakotvena v čl. 14 odst. 7 Paktu takto:

„Trestní stíhání nelze zahájit proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž čin skončilo pravomocným rozhodnutím soudu, jímž byl obžalovaný uznán vinným nebo jímž byl obžaloby zproštěn.“

Znění čl. 14 odst. 7 Paktu nevylučuje mezinárodní účinek *rei iudicatae* trestního rozsudku. Vzbuzoval tak u některých autorů naději, že je zde mezinárodní účinek zásady *ne bis in idem* uznán obecně jako lidské právo, byl však Výborem Spojených národů pro lidská práva ve věci A.P. v. Itálie⁴⁵ vyložen tak, že „článek 14 odst. 7 zakazuje dvojí odsouzení za tentýž skutek jen v případě osob souzených v daném státě“.⁴⁶ Na rozdíl od čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě nezná článek 14 odst. 7 Paktu žádné výjimky z principu *ne bis in idem*. To ovšem neznamená, že výjimky ve prospěch obviněného nejsou dovoleny, neboť článek 5 odst. 2 Paktu uvádí, že „jakákoli základní lidská práva uznávaná v kterémkoli státě, který je účastníkem tohoto paktu, na základě zákona, úmluv, předpisů nebo zvyklostí nebudou omezena nebo zrušena pod záminkou, že Pakt taková práva neuznává nebo je uznává v menším rozsahu“. Jsou však patrně vyloučeny výjimky v neprospěch obviněného.⁴⁷

Ačkoli Pakt a Úmluva vycházejí ze stejného základu - Všeobecné deklarace lidských práv⁴⁸, a při tvorbě Úmluvy se přihlíželo k návrhu Paktu, existují mezi nimi početné rozdíly. Pakt zaručuje více práv zejména v trestněprávní oblasti, ne vždy je však právo obsažené v obou smlouvách lépe garantováno Paktem. Rozdíly mezi těmito dokumenty se řeší na základě tzv. *pravidla přednosti nejpříznivější normy*, které jak Úmluva (článek 53), tak Pakt (článek 5 odst. 2) obsahují. Aplikuje se tudíž na konkrétní případ to ustanovení,

⁴⁵ Doporučení CPPR/C/31/D 204 z 2. 11. 1987 ve věci AP. v. Itálie.

⁴⁶ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 247; rovněž srov. článek Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2006, č. 1, str. 47.

⁴⁷ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 250.

⁴⁸ Schválená Valným shromážděním Organizace spojených národů 10. 12. 1948.

které je pro občana nejpříznivější.⁴⁹ Na rozdíl od Úmluvy fakultativní protokol⁵⁰ k Paktu sice vylučuje přijatelnost oznámení ve věci, která je přezkoumávána jiným mezinárodním orgánem, nevylučuje však nové přezkoumání věci v případě, že o ní již takový orgán rozhodl, tj. neuzívá zde princip *ne bis in idem* (čl. 5 odst. 2 písm. a) Protokolu). Část států, které jsou stranami Úmluvy, učinila v tomto směru k Protokolu výhradu.

⁴⁹ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 14.

⁵⁰ První opční protokol uveřejněn pod č. 169/1991 Sb.

6. Zakotvení zásady *ne bis in idem* v kontextu Evropské Unie

Evropská Unie se snaží hledat cestu, jak esenciálnímu principu *ne bis in idem* přiznat mezistátní účinky. Proto v rámci ní vznikla celá řada návrhů a projektů, jejichž cílem je uvedení tohoto principu v život také na mezistátní úrovni. Některé projekty se realizovat podařilo, některé doposud realizovány nebyly a zůstaly pouze ve fázi návrhů. Tato mezistátní úroveň projektů je sice limitována vnitřními hranicemi EU, jedná se však o významný počín, jež zajisté v budoucnu bude přesahovat také její hranice směrem ven. Dovolil jsem si vybrat dle mého názoru ty nejvýznamnější projekty a návrhy, ovlivňující přístup členských států EU k zákazu dvojího trestání a stíhání na mezistátní úrovni.⁵¹

6.1 Zásada *ne bis in idem* v Prováděcí úmluvě k Schengenské dohodě

Prováděcí úmluva ze dne 19.6.1990 k Schengenské dohodě ze dne 14.6.1985 (dále jen „Prováděcí úmluva“) upravuje zásadu *ne bis in idem* v hlavě III., nazvané „Policie a bezpečnost“, kapitole třetí („zákaz dvojího trestu“), kde jsou jí věnovány články 54 až 58.

Článek 54 vyjadřuje zákaz dvojího potrestání takto: „Osoba, nad kterou byl vynesena pravomocný rozsudek jednou smluvní stranou, nesmí být pro tytéž činy stíhána jinou smluvní stranou, jestliže byla odsouzena a trest byl vykonán nebo je právě vykonáván, anebo podle zákonů příslušné smluvní strany týkajících se ukládání trestů nemůže být dále vykonáván“. Na článek 54 úzce navazuje článek 55 umožňující smluvním stranám učinit odvolatelné⁵² prohlášení (při ratifikaci, přijímání, či schvalování Prováděcí úmluvy) spočívající ve skutečnosti, že ve vyjmenovaných případech nebude konkrétní strana článkem 54 vázána, a to sice tehdy,

⁵¹ Blíže k rozboru jednotlivých projektů také viz. Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2006, č.1; Prouza, D.: Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006; Čerpáno rovněž ze zapůjčeného rukopisu JUDr. Bc. Tomáše Gřivny, Ph.D. „Europeizace trestního práva a ochrana základních práv a svobod“- rukopis byl v době odevzdání rigorózní práce v tisku.

⁵² Čl. 55, odst. 3 Prováděcí úmluvy.

a) jestliže činy, na které se vztahuje rozsudek vynesený v zahraničí, byly spáchány zcela, nebo částečně na jejím území. Ve druhém případě však tato výjimka neplatí, jestliže čin byl spáchán částečně na území smluvní strany, která rozsudek vynesla (aplikace **principu teritoriality** – srovnej §17 tr. zákona);

b) jestliže činy, na které se vztahuje rozsudek vynesený v zahraničí, představují trestný čin proti bezpečnosti státu nebo jiným stejně zásadním zájmům dané smluvní strany (aplikace **principu ochrany** – srovnej §19 tr. zákona), přičemž smluvní strana musí specifikovat kategorie činů, u kterých lze tuto výjimku aplikovat (čl. 55 odst. 2 Prováděcí úmluvy);

c) jestliže činy, na které se vztahuje rozsudek vynesený v zahraničí, byly spáchány úředním činitelem této smluvní strany při porušení jeho služebních povinností.

Můžeme tedy konstatovat, že pokud smluvní strana učinila toto odvolatelné prohlášení podle čl. 55 odst. 1 písm. a), b), nebo c), neaplikuje se na případ zásada *ne bis in idem*, i když se jedná o čin, na který se vztahuje rozsudek vynesený v zahraničí. Avšak výjimky, které byly předmětem tohoto prohlášení, nelze uplatnit v případě, kdy dotčená smluvní strana žádala druhou smluvní stranu ve vztahu k těmto činům o stíhání nebo souhlasila s vydáním osoby (čl. 55 odst. 4 Prováděcí úmluvy).

Článek 56 Prováděcí úmluvy se týká situace, kdy smluvní strana zahájí *další* soudní řízení proti osobě, nad kterou byl za *tytéž* trestné činy již vynesen pravomocný rozsudek jinou smluvní stranou a pro tento případ stanoví, že z nově uloženého trestu musí být odečtena veškerá doba odnětí svobody vykonaného na území této jiné smluvní strany (tzn. strany, která pravomocný rozsudek vynesla dříve) v souvislosti s danými trestnými činy. Současně se bude, *pokud to budou umožňovat vnitrostátní právní předpisy*, přihlížet i k jiným trestům kromě doby již odpykaného vězení. Z tohoto článku můžeme vydedukovat **povinnost započtení** uloženého trestu proti osobě, proti níž se vede za tentýž trestný čin další soudní řízení jinou smluvní stranou. Z díkce ustanovení vyplývá, že pokud byl osobě uložen trest odnětí svobody a tento trest byl (třeba i jen částečně) vykonán, musí být doba vykonaného trestu započtena, i kdyby to neumožňovaly vnitrostátní předpisy smluvní strany.

Prováděcí úmluva rovněž v článku 57 stanoví právo smluvní strany vyžádat si u kompetentních orgánů jiné smluvní strany **příslušné informace**, jestliže existuje důvod domnívat se, že obvinění vůči osobě z protiprávního jednání se týká činů, za které již byl nad dotčenou osobou vynesena pravomocný rozsudek jinou smluvní stranou. Zároveň je uložena smluvním stranám povinnost, aby při ratifikaci, přijímání nebo schvalování Prováděcí úmluvy určily příslušné kompetentní orgány, jež budou oprávněny požadovat a přijímat informace předpokládané tímto článkem.

Prováděcí úmluva obsahuje i **záruku zachování vyššího standardu zaručených práv** (podobně jako *pravidlo přednosti nejpříznivější normy* v Úmluvě – čl. 53, nebo v Paktu – čl. 5 odst. 2), jestliže vnitrostátní ustanovení ohledně zákazu dvojího trestu uplatňují princip *ne bis in idem* v širším rozsahu v porovnání se soudními rozhodnutími učiněnými v zahraničí (článek 58 Prováděcí úmluvy)

6.2 Zelená kniha o konfliktech jurisdikce a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení

Komise Evropských společenství předložila v Bruselu dne 23.12.2005 tzv. **Zelenou knihu o konfliktech jurisdikce (kompetenčních konfliktech) a zásadě *ne bis in idem* v trestním řízení**. Cílem této Zelené knihy je upozornit na nedostatky evropské právní úpravy a nalézt vhodné řešení do budoucna v případech tzv. kompetenčních konfliktů, tj. situací, kdy několik členských států stíhá pachatele pro stejný skutek, který je trestným činem, jestliže konečné rozhodnutí ani jednoho ze smluvních stran prozatím neexistuje a tudíž není možné na případ aplikovat čl. 54 Prováděcí úmluvy, jež brání opětovnému trestnímu stíhání (a potrestání) **pouze tehdy**, pokud již konečné rozhodnutí v téže věci existuje. EU si tak uvědomuje, že stávající právní úprava je nedostačující a v mnoha směrech kontraproduktivní, vymykající se zásadě rychlosti a hospodárnosti trestního řízení, porušující právo obviněného na řádnou obhajobu a omezující další účastníky trestního řízení tím, že budou povinni spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení u všech členských států, kde se bude řízení

vést.⁵³ Tato absence pravidel pro souběžné trestní řízení může být zneužita jak ze strany států, tak ze strany pachatele. Proto se prostřednictvím Zelené knihy snaží EU konzultovat s členskými státy možné konfliktní otázky a předkládá návrhy jejich vhodných řešení.

Základním předpokladem pro řešení těchto konfliktních situací je **zajištění informovanosti** mezi příslušnými orgány činnými v trestním řízení členských států navzájem o tom, že je paralelně vedeno trestní řízení ve stejné věci. Tato informovanost musí vycházet z povinnosti členského státu vést vnitrostátní evidenci všech probíhajících trestních řízení na národní úrovni a z povinnosti zajistit přístup k těmto informacím ostatním členským státům. Pokud bude zjištěno, že v různých členských státech probíhá paralelně řízení o tomtéž skutku, nastupuje sekundární obligace zúčastněných států, spočívající v intenzivních konzultacích týkajících se kompetenčního konfliktu a směřující k dosažení smírného řešení ohledně skutečnosti, který stát řízení provede. Naznačený mechanismus řešení kompetenčního konfliktu by měl probíhat zhruba ve čtyřech fázích⁵⁴.

První fázi můžeme označit jako „**informování zúčastněných stran o řízení**“. Reprezentuje povinnost členského státu neprodleně informovat příslušnou národní, popřípadě evropskou instituci o zahájení trestního řízení v konkrétní věci, nebo o odhodlání zahájit trestní stíhání ve věci, jež vykazuje vazby na jiný členský stát. Ideálním řešením by mělo být zřízení jakéhosi **evropského registru trestního řízení**, který by shromažďoval předepsané informace o řízeních probíhajících v jednotlivých členských státech, jež mají vazby na jiný členský stát. Registr by měl být přístupný všem členským státům, jeho databáze by měla být denně aktualizována a **měl by zahrnovat informace pouze o probíhajících řízeních** (tzn. nikoli o řízeních, která již pravomocně skončila⁵⁵). Prostřednictvím zveřejněných informací budou k tomu určené orgány

⁵³ Srov. Prouza, D.: Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006, str. 28 a násl.

⁵⁴ Srov. Prouza, D.: Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006, str. 30, 31; Gřivna.....článek

⁵⁵ Osobně se domnívám, že by nebylo od věci, kdyby do evropského registru trestního řízení byla zahrnuta také řízení pravomocně skončená. Prozatím bylo vše projednáváno jen na úrovni probíhajících řízení, na což je Zelená kniha zaměřena prioritně. V Zelené knize není řešena ani situace, kdy řízení jako takové bude registrováno jako probíhající a poté skončí pravomocným rozhodnutím příslušného orgánu - tzn. není patrné, zda by poté mělo dojít k výmazu pravomocně skončeného řízení z registru, nebo zda by řízení mělo být nadále ponecháno v jeho evidenci.

různých členských států dostatečně informovány o probíhajících řízeních a následně by ve stanovené lhůtě měly uvést, zda budou mít zájem na stíhání téže věci.

Pokud dva či více států projeví prostřednictvím zmocněných orgánů zájem na trestním stíhání, bude zapotřebí mezi nimi iniciovat **diskuzi (jednání)**, jejímž výsledkem bude určení nejvhodnějšího místa pro samotné řízení ve věci. Tato fáze by měla být rychlá, oprostěná od formalit – na základě kritérií aplikovaných pro vymezení jurisdikce se určí nejvhodnější stát pro vedení řízení. Výčet zmíněných kritérií má být jednoznačně taxativní a měl by být stanoven podle významnosti jednotlivých faktorů, které se v řízení vyskytnou. Na první místo je postaven princip teritoriality (tzn. příslušným k projednání věci bude ten stát, na jehož území dojde ke spáchání trestného činu). Je však zapotřebí zakotvit také další rozhodná kritéria, neboť princip teritoriality se již z povahy sporu přesahujícího hranice států nebude jevit dostačujícím, která se budou aplikovat v tomto pořadí:

- a) bydliště obviněného,
- b) místo, kde obviněný pracuje, nebo se zdržuje (nemá-li stálé bydliště)
- c) místo kde bydlí, pracuje, nebo se zdržuje většina svědků a znalců,
- d) zájmy poškozených,
- e) místo, kde vyšel trestný čin najevo.

Nepovede-li diskuze k očekávanému cíli, tj. ke konsenzem dosaženému určení státu, jež bude s to řízení provést, bude zapotřebí iniciovat **smírčí/mediační** proces za účelem objektivního posouzení konkrétních zájmů stran na vedení řízení prostřednictvím strukturovaného dialogu mezi zúčastněnými stranami. Komunikace by měla probíhat na úrovni ministerstev spravedlnosti členských států a mediátorem/zprostředkovatelem jednání bude záhodno pověřit orgán na úrovni EU, či vytvořit nový, k tomuto účelu určený orgán.

Pokud by ani přesto nebylo dosaženo konsenzu, nastupuje poslední (čtvrtá) fáze, směřující k autoritativnímu prohlášení příslušného státu, jež řízení provede. V tomto stádiu bude stanoven orgán uvnitř EU (pravděpodobně ESD, nebo Soud prvního stupně), který vydá **závazné rozhodnutí**, na základě něhož bude konkrétní stát pověřen k provedení řízení.

Je potřeba zdůraznit, že základem efektivního fungování je přísný zákaz výhrad a výjimek jednotlivých členských států k prezentovanému mechanismu a naopak zakotvení povinnosti participace na uvedeném procesu.⁵⁶

V případě, že postupem shora uvedeným je stanoven stát, jenž řízení provede, budou povinny všechny ostatní státy mající zájem na vedení řízení **přerušit** již zahájené trestní stíhání (řízení) a zároveň vydat rozhodnutí o delegaci věci na příslušný stát. Delegací je míněno předání veškerých podkladů vztahujících se k trestní věci orgánem, který již nebude řízení konat, orgánu, jež bude nadále v řízení pokračovat. Nelze souhlasit s postupem majícím za následek zastavení trestního řízení – takové rozhodnutí by bylo vydáno teprve v okamžiku, kdy by příslušný orgán členského státu obdržel pravomocné rozhodnutí o skončení trestní věci od orgánu, který řízení dovedl do konce⁵⁷.

Zelená kniha se rovněž věnuje problematice revize právních předpisů Evropské unie upravujících zásadu *ne bis in idem* jako takovou. Upozorňuje na skutečnost, že bude nepochybně zapotřebí, aby doznal změn nejen článek 54 Prováděcí úmluvy, ale vzhledem k tomu, že není vhodné, aby v tak zásadním principu, jakým princip zákazu dvojího stíhání a trestání bezesporu je, existovala možnost stran učinit výhrady a výjimky, bude zapotřebí revidovat také dosavadní znění článku 55 Prováděcí úmluvy. Proto se zde navrhuje obměnit definici zásady *ne bis in idem* v Prováděcí úmluvě do následující podoby⁵⁸:

(1) Trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno, proti tomu, proti němuž dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím, jímž byl osvobozen, odsouzen nebo věc byla jinak vyřízena.

(2) Ustanovení předešlého odstavce není na překážku mimořádným opravným prostředkům podle zákona a trestního řádu příslušného státu.

⁵⁶ Prouza, D.: Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006, str. 31.

⁵⁷ ESD se vyjádřil k otázce zastavení trestního řízení v řízení o předběžné otázce ve věci C-469/03 (MIRAGLIA) ze dne 10.3.2005 takto: „Zásada zákazu dvojího trestu, upravená v článku 54 Prováděcí úmluvy, se neuplatní na rozhodnutí soudních orgánů členského státu, kterým se zastavuje trestní řízení poté, co se státní zastupitelství rozhodlo nepokračovat v trestním stíhání z důvodu, že trestní stíhání proti témuž obviněnému pro tentýž čin bylo zahájeno v jiném členském státě, aniž by bylo provedeno posouzení věci samé.“

⁵⁸ Prouza, D.: Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006, str. 39

(3) Trestní stíhání lze konat paralelně v téže věci do doby pravomocného rozhodnutí o koncentraci řízení. Od právní moci takového rozhodnutí orgán, který nadále trestní řízení nekoná, je povinen trestní řízení přerušit do pravomocného vyřízení trestní věci. Po pravomocném vyřízení trestní věci je povinen trestní stíhání zastavit.

(4) K těmto ustanovením nelze činit žádných výhrad a nelze od nich odstoupit.

Konečně Zelená kniha upozorňuje též na potřebu **vyjasnění některých pojmů a definic**, které se zásadou souvisí, jako například pojmy „konečné rozhodnutí“, či koncept „idem“. Je zde naznačeno, že doposud sporný pojem „idem“, pokud přijmeme návrh nové definice zásady *ne bis in idem*, nebude zapotřebí detailně vymezovat, protože pod něj bude možno subsumovat **jedině skutek**, nikoli pojmy jednání, trestný čin a podobně. **Zásadní roli bude hrát kvalita vymezeného skutku, zejména z pohledu jeho jednoty a totožnosti.**

6.3 Charta základních práv EU; Smlouva o Ústavě pro Evropu

Zásada *ne bis in idem* je rovněž formulována v kapitole VI. **Charty základních práv Evropské unie** nazvané „Spravedlnost“, konkrétně v čl. 50 nazvaném „Právo nebýt souzen či trestně stíhán dvakrát za stejný trestný čin“:

„Nikdo nemůže být stíhán nebo potrestán v trestním řízení podléhajícím pravomoci téhož státu za trestný čin, za který již byl v rámci Unie osvobozen nebo odsouzen konečným rozsudkem podle zákona“.

Snaha učinit Chartu právně závaznou v členských státech Evropské unie vedla také k začlenění jejího textu do druhé části (hlava VI. - Soudnictví, článek II.-110 nazvaný „Právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin“) **Smlouvy o Ústavě pro Evropu** (Úřední věstník Evropské unie, série C, č. 310), která, přestože nevzešla v platnost, určila směr, jímž se státy Evropské unie budou v oblasti ochrany základních lidských práv zajisté ubírat.

Charta byla slavnostně vyhlášena 12. prosince 2007 na zasedání Evropského Parlamentu ve Štrasburku pouhý den před podpisem nové „Lisabonské smlouvy“, která se v jednom z článků na tento dokument odvolává a poskytuje mu tím právní základ. Lisabonská smlouva však oproti návrhu Smlouvy

o Ústavě pro Evropu zapracovává Chartu jen do dodatku a v menším rozsahu⁵⁹. Hlavním rozdílem oproti minulosti⁶⁰ je skutečnost, že **Charta má být právně závazná** - evropští občané budou mít díky ní k dispozici skutečný katalog práv, která jsou právně závazná nejen pro orgány, instituce a subjekty Evropské Unie, ale rovněž pro členské státy, pokud uplatňují její právo (Británie a Polsko si však sjednali výjimku pro aplikaci Charty z obavy, že by jim justiční orgány EU mohly vnutit nová práva a povinnosti, které u nich neplatí).

Chartou základních práv Evropské unie projevily evropské národy vůli sdílet pokojnou budoucnost založenou na společných hodnotách. EU si je vědoma svého duchovního a morálního bohatství, které se zakládá na nedílných a všeobecně platných hodnotách lidské důstojnosti, svobody, rovnosti a solidarity. Lidského jedince staví do středu svých zájmů a aktivit a vyjadřuje tak vůli zachytit jeho práva a svobody do mezinárodního dokumentu. Ze znění čl. 50 dotýkajícího se zásady *ne bis in idem* je patrné, že Charta **přiznává** tomuto **principu mezistátní účinky** omezené na teritorium Evropské unie. Upozornil bych rovněž na čl. 52 odst. 3 Charty, který stanoví, že pokud Charta obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou, je smysl a rozsah těchto práv stejný jako smysl a rozsah práv stanovených touto Úmluvou, což ovšem nebrání, aby právo EU poskytovalo širší ochranu.

⁵⁹ Lisabonská smlouva nemůže vstoupit v platnost, jestliže ji neschválí všechny členské státy EU. Irové tento reformní dokument Evropské unie odmítli v konaném referendu, zatímco drtivá většina členských států EU smlouvu ratifikovala. Komise irského parlamentu rozhodla, že případné opakování referenda o Lisabonské smlouvě je legální, tudíž není vyloučeno, že tento dokument nakonec nabude právní závaznosti.

⁶⁰ Charta byla slavnostně podepsána při sjednání Smlouvy z Nice v prosinci 2000. V té době byla prozatímně přijata jako politická deklarace bez právní závaznosti.

7. Článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva⁶¹

Každý stát má své právo, jež je ve své podstatě nejjasnějším odrazem suverenity státu a jeho postojem ke společenskému a světovému zřízení. Je zcela patrné, že v právních řádech jednotlivých států tak převládá různost, neboť každé právo se vyvíjelo z různých historických zdrojů a v různém politickém a kulturním prostředí.⁶²

Judikatura Evropského soudu pro lidská práva neobyčejně rozvinula právo Úmluvy a učinila z ní nástroj, který se přizpůsobuje vývoji a současným podmínkám života společnosti.⁶³ Soud svým výkladem určuje meze aplikace Úmluvy, aby byla zaručena jednotnost významu jejích jednotlivých ustanovení v rozmanitých národních právních řádech všech smluvních států, neboť Úmluva musí zajistit jednotnou ochranu lidských práv ve všech státech, které jsou jejími smluvními stranami. Úmluvu Soud vykládá suverénně, a to i tehdy, jestliže se stala součástí vnitrostátního právního řádu, a není v žádném směru vázán výkladem, který popřípadě učinily vnitrostátní orgány. Naproti tomu vnitrostátní právo, tak jak bylo vyloženo a aplikováno vnitrostátními orgány, je pro Soud faktem, z něhož vychází, ledaže došlo ke zřejmému omylu.⁶⁴ Ve věci *Cossey v. Spojené království*⁶⁵ Soud uvedl, že „sám není vázán svými předchozími rozhodnutími, má však ve zvyku držet se předchozích názorů a aplikovat je v zájmu právní jistoty a bezrozporného vývoje judikatury. To však nebrání tomu, aby se soud od nich odchýlil, jestliže pro to mluví závažné důvody“. Rozsudky soudu jsou konečné, tzn. že je již dále nemůže přezkoumávat žádný jiný orgán, Soud si však osobuje pravomoc revidovat svůj rozsudek, objeví-li se nová skutečnost, která nebyla známa při rozhodování a která může mít rozhodující vliv

⁶¹ Srov. Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 247-250; Kmec, J.: *K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva*. *Trestní právo*, 2004, č. 1 (str. 21-24), č. 2 (str. 20-23), č. 3 (str. 16-18); Růžička, M., Polák, P.: *Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních*. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 6, str. 7-11.

⁶² Prouza, D.: *Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu*. VŠERS, České Budějovice 2006, str. 9.

⁶³ Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 23.

⁶⁴ Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 19.

⁶⁵ Rozsudek ze dne 27. 9. 1990, A č. 184, §35.

na vyřešení věci (článek 80 Jednacího řádu soudu). Rozsudek má pouze deklaratorní charakter, omezuje se na vyslovení toho, zda byla, či nebyla Úmluva porušena a v jakém ustanovení se tak stalo.⁶⁶

7.1 Závaznost rozhodnutí Soudu

Problematikou závaznosti rozhodnutí Soudu pro soudy národní se zabýval **Zd. Kühn**⁶⁷, který závěrem shrnuje, jakým způsobem by měly vnitrostátní soudy aplikovat rozhodnutí Soudu. Prezentuje svůj názor, že rozhodnutí Soudu nelze vnitrostátně považovat za precedenčně (neboli obecně) závazná, avšak při aplikaci Úmluvy je **nutností** k jeho judikatuře pravidelně přihlížet, neboť co je významem Úmluvy se dozvíme zejména z judikatury Soudu. Nelze rovněž v opozici k tomuto názoru opomenout argument, že podle čl. 46 odst. 1 Úmluvy se smluvní strany zavazují, že se budou řídit rozsudky Soudu ve všech případech, jichž jsou stranami – rozsudky jsou tudíž závazné *inter partes*, nikoli *erga omnes*. **Bohumil Repík** však namítá, že jestliže půjdeme nad rámec čl. 46 odst. 1 Úmluvy, není sice pro ostatní smluvní státy rozsudek Soudu závazný ve smyslu čl. 46, ale z Úmluvy lze vyvodit obecnou **povinnost** smluvních států respektovat Úmluvu tak, jak je interpretována judikaturou Soudu (viz zejména články 1, 32 a 52 Úmluvy). Mluví se v této souvislosti o **interpretační moci rozsudků**.⁶⁸

Soud navíc v rozsudku *Irsko v. Spojené království*⁶⁹ vyslovil, že jeho rozsudek slouží nejen k rozhodnutí případu, který je mu předložen, ale má širší význam objasnit, rozvinout a garantovat dodržování Úmluvy a přispět tak k tomu, aby státy plnily závazky, které jako smluvní strany převzaly.

7.2 Autonomní význam pojmů „trestný čin“ a „trest“

Při výkladu jednotlivých ustanovení Úmluvy se Soud nemůže v žádném případě spoléhat na význam, který pojmy obsažené v Úmluvě mají v právních řádech jednotlivých států. Judikatura Soudu byla nucena stanovit význam

⁶⁶ Výjimkou z tohoto pravidla je výrok Soudu podle článku 41 Úmluvy o spravedlivém zadostiučinění, jež zní na peněžité plnění.

⁶⁷ Kühn, Z.: K otázce závaznosti rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro domácí soudnictví. *Právní rozhledy*, 2005, č.1, str. 7.

⁶⁸ Repík, B.: *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 26.

⁶⁹ Rozsudek ze dne 18. 1. 1978, A č. 25, §154.

některých pojmů, zejména pojmů „trestný čin“ a „trest“, odlišně od jejich významů vnitrostátních, aby bylo možno určit, na řízení o kterých deliktech podle vnitrostátního práva se vztahují záruky spravedlivého procesu ve smyslu čl. 6 Úmluvy. Autonomní výklad právních pojmů Úmluvy je výklad, který pouze neodkazuje na význam stejných nebo obdobných pojmů ve vnitrostátním právním řádu příslušného státu, ale dává právním pojmům Úmluvy svébytný, „evropský“ význam, platný pro všechny smluvní státy, aby se zachovala rovnost při posuzování jejich závazků a do určité míry také rovnost subjektů práv a svobod zaručených Úmluvou ve všech smluvních státech.⁷⁰

Soud svůj autonomní přístup k definování jednotlivých pojmů v trestní oblasti odůvodnil v rozsudku *Engel a další v. Nizozemí*⁷¹. Podle názoru Soudu kdyby bylo ponecháno na úvaze jednotlivých smluvních stran Úmluvy, která protiprávní jednání budou považována za trestní a která za disciplinární delikty, stal by se rozsah použití Úmluvy závislý na suverénní vůli těchto států, což by bylo v rozporu s cílem a předmětem Úmluvy. Soud tak ve svých rozhodnutích⁷² posuzuje „trestní“ povahu řízení **na základě tří kritérií**, jimiž jsou:

- kvalifikace činu podle vnitrostátního práva, tj. zda ustanovení, které delikt definuje, spadá do trestního práva,
- povaha deliktu z hlediska chráněného zájmu (obecný či partikulární), adresáta normy a účelu sankce (preventivní, represivní, či reparační) a
- povaha a stupeň závažnosti sankce.

První kritérium je pouze relativní, jelikož čin je možno považovat za trestný i tehdy je-li ve vnitrostátním právu označen jako přestupek, správní delikt, či jiný delikt. Naopak, je-li čin ve vnitrostátním právu označen jako trestný, jde o trestný čin i z pohledu Úmluvy. Pokud čin není ve vnitrostátním právu kvalifikován jako trestný, používá Soud k posouzení povahy řízení zbylá dvě kritéria. Druhé a třetí kritérium jsou používána alternativně, nikoli kumulativně. Z hlediska kritéria druhého, je rozhodující, zda je zájem chráněný zákonem obecný, či partikulární – jde-li v tomto směru o normu partikulární, nebude se zpravidla jednat o trestní věc ve smyslu Úmluvy. Z pohledu třetího kritéria je

⁷⁰ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 19.

⁷¹ Rozsudek ze dne 8.6.1976, A č. 22, §81.

⁷² Např. ve věci *Öztürk v. Německo* z 21.2.1984, A č. 73, §56.

významná pro posouzení aplikovatelnosti práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy ta skutečnost, zda je za daný delikt možno uložit trest odnětí svobody, či nikoliv.

Na základě těchto kritérií Soud jako trestní dle článku 6 odst. 1 Úmluvy posoudil zejména přestupky, a to na základě povahy deliktu z hlediska chráněného zájmu. U disciplinárních deliktů, kde je rozhodující povaha a stupeň závažnosti sankce, Soud nepovažuje žádnou jinou sankci, než je odnětí svobody (s výjimkou sankce odnětí svobody, která vzhledem ke své povaze, trvání a způsobu výkonu nemůže způsobit vážnější újmu⁷³), za natolik závažnou, aby se daly aplikovat záruky spravedlivého procesu dle čl. 6 Úmluvy na výchozí situaci a čin bylo možno posoudit jako trestný ve smyslu Úmluvy. Navíc se musí jednat toliko o trest odnětí svobody. Nejednoznačná je judikatura Soudu pokud jde o jiné správní delikty a pořádkové pokuty.

I když se popsaná judikatura Soudu vztahuje výhradně k čl. 6 Úmluvy, je nutno ji vztáhnout také na čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, neboť se v obou ustanoveních vyskytuje pojem „trestný čin“, jež musí být vykládán jednotně. Tak Evropský soud pro lidská práva považuje za trestné činy ve smyslu čl. 6 Úmluvy všechny přestupky a na základě splnění rozhodných kritérií také disciplinární delikty. Je tak zajímavé zmínit, že se Soud nepřiklonil k názoru vyslovenému v důvodové zprávě k Protokolu č. 7. Ta uvádí, že zákaz *ne bis in idem* je omezen na trestní řízení a že nebrání tomu, aby tentýž skutek byl opět předmětem disciplinárního nebo správního řízení.

7.3 Totožnost skutku versus totožnost právní kvalifikace

Samotné pochopení problematiky totožnosti trestného činu ve znění judikatury Soudu je velmi významné z hlediska aplikace čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy ve vnitrostátním právu z pohledu vztahu přestupek – trestný čin. V trestněprávní teorii i praxi českých orgánů činných v trestním řízení se vychází z totožnosti skutku, nikoliv z totožnosti právní kvalifikace ve vztazích trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek a přestupek – přestupek (viz výše). Je proto pochopitelná snaha těchto orgánů činných v trestním řízení vykládat tímto

⁷³ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 107.

způsobem také čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy, i když již samotné znění čl. 4 odst. 1 svědčí o opaku, neboť se v něm hovoří o opětovném stíhání pro tentýž trestný čin, nikoliv pro tentýž skutek. Navíc musí být při výkladu tohoto článku přihlédnuto k judikatuře Soudu, neboť Úmluvou je to, co za ni prohlásí Evropský soud pro lidská práva v rámci jeho autonomního výkladu.

Soud byl poprvé nucen zabývat se otázkou výkladu čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy na základě stížnosti podané ve věci *Gradinger v. Rakousko*⁷⁴. Stěžovatel v tomto případě způsobil dopravní nehodu, při níž byl smrtelně zraněn cyklista a v nemocnici mu bylo naměřeno 0,8 g/l alkoholu v krvi. Krajským soudem byl stěžovatel odsouzen za zabití z nedbalosti k denním pokutám a k náhradnímu trestu vězení. Krajský soud shledal, že nebyly naplněny znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu zabití z nedbalosti, neboť stěžovatel nebyl v době činu ve stavu opilosti (podle judikatury rakouských soudů hladina alkoholu v krvi musí dosahovat, nebo být vyšší než 0,8 g/l). V hlavním líčení totiž příbraný znalec na základě vypracovaného odborného posudku uvedl, že vzhledem ke krátké době, která uplynula od požití alkoholu, nemohla hladina alkoholu v krvi stěžovatele v okamžiku nehody dosahovat stanovené hodnoty. K opačnému závěru však došel správní orgán, který uložil stěžovateli pokutu s náhradním trestem dvou týdnů ve vězení za řízení v opilosti. Evropský soud pro lidská práva zdůraznil, že správní provinění představuje pouze jeden z aspektů trestního provinění, tzn. liší se ve své povaze a účelu. Nicméně je podle něj rozhodující skutečnost, že se obě sporná rozhodnutí vztahují ke stejnému jednání. Proto jeho verdikt zněl, že právo zaručené Úmluvou bylo porušeno. Tento rozsudek se stal precedentem pro několik dalších stížností.⁷⁵

Ve věci *Oliveira v. Švýcarsko*⁷⁶ zaujal Soud, na rozdíl od posouzení případu ve věci *Gradinger v. Rakousko*, zcela odlišné stanovisko. V této kauze jeden skutek zakládal dva delikty - jednak nezvládnutí vozidla, jednak nedbalostní ublížení na zdraví. Stěžovatelka dostala na zledovatělém povrchu vozovky smyk a narazila svým vozidlem postupně do dvou vozidel jiných, přičemž jedna osoba

⁷⁴ Rozsudek ze dne 23.10.1995, A č. 238-C.

⁷⁵ Např. *Marte a Achberger v. Rakousko* z 5.3.1998, Recueil I/1998, *Edelmayer v. Rakousko* z 19.12.2000.

⁷⁶ Rozsudek ze dne 30.7.1998, Recueil V/1998.

utrpěla vážná zranění. Policejní soudce rozhodl o zastavení trestního stíhání proti oběti nehody a následně odsoudil stěžovatelku na základě zákona o silničním provozu za nezvládnutí vozidla z důvodu nepřizpůsobení rychlosti podmínkám provozu k peněžité pokutě. Trestním příkazem byla poté po roce a půl stěžovatelce uložena peněžité sankce za ublížení na zdraví z nedbalosti. Okresní soud pokutu snížil, stěžovatelka přesto proti rozhodnutí podala odvolání, ve kterém argumentovala tím, že o témže skutku již bylo rozhodnuto policejním soudcem. Odvolání bylo zamítnuto s poukázáním na skutečnost, že policejní soudce posoudil pouze ztrátu kontroly nad vozidlem, nikoli samotné ublížení na zdraví, jež bylo jejím důsledkem.

Takto byla stěžovatelka postižena za tentýž skutek, jímž způsobila dopravní nehodu s následkem nedbalostního ublížení na zdraví, dvakrát, tudíž pokud bychom měli na případ aplikovat judikát ve věci *Gradinger v. Rakousko* a brát za rozhodující skutečnost, že se obě rozhodnutí vztahují na stejné jednání, mělo by být konstatováno porušení práva zaručeného Úmluvou. Avšak Soud k věci zaujal stanovisko jiné, označil, že v daném případě šlo o typický jednočinný souběh skutkových podstat trestných činů, charakterizovaný tím, že jediný skutek je možno rozložit na dva různé trestné činy: nezvládnutí vozidla a ublížení na zdraví z nedbalosti. Soud uznal, že by bylo zajisté lepší, kdyby o obou trestných činech bylo rozhodnuto jedním orgánem v jednom řízení, konstatoval však zároveň, že postup švýcarských orgánů nebyl na újmu práv stěžovatelky, neboť článek 4 Protokolu č. 7 Úmluvy nebrání tomu, aby o jednotlivých trestných činech, byť mají základ v jediném trestném skutku, rozhodovaly různé orgány⁷⁷. Porušení čl. 4 Protokolu č. 7 nebylo shledáno s odůvodněním, že toto ustanovení sice brání dvojímu stíhání pro tentýž čin, avšak v tomto případě jednočinného souběhu jeden skutek zakládal dva různé trestné činy. Na této situaci tudíž nebylo nic, co by odporovalo čl. 4 Protokolu č. 7, jelikož při ideálním souběhu porušení zákona jeden trestný čin představuje dvě odlišná porušení. K názoru většiny se nepřipojil slovenský soudce **Bohumil Repík**, který ve svém odchylném stanovisku zdůraznil, že cílem ustanovení čl. 4

⁷⁷ Tento argument Soudu byl následně značně oslaben v rozsudku *Franz Fisher v. Rakousko* (případ č. 37950/97) ze dne 29. 5. 2001 a v rozhodnutí o přijatelnosti *Zigarella v. Itálie* (případ č. 48154/99) ze dne 3. 12. 2002, kde Soud jasně stanovil, že čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy zakazuje nejen dvojí trest, ale také dvojí trestní stíhání.

Protokolu č. 7 je snaha zaručit obviněnému, že jeho právní postavení nebude zpochybňováno, tedy že nebude vícekrát podroben trestnímu stíhání nebo potrestán za stejnou věc. Podle jeho názoru se věc *Oliveira* nikterak neliší od případu *Gradinger*, ve kterém Soud jednoznačně stanovil, že kritériem totožnosti trestného činu není právní kvalifikace skutku, nýbrž totožnost skutku a zvláště pak totožnost jednání. Osobně bych se k tomuto odchylnému stanovisku rovněž připojil, protože podle stejných kritérií se posuzuje totožnost trestného činu i v našem trestním procesu, ve kterém se zásadně pro posouzení nepřijatelnosti trestního stíhání nevychází z totožnosti právních kvalifikací, ale rozhodující je totožnost skutku.

Jak vidíme, existovala vedle sebe dvě rozdílná stanoviska Soudu k posuzování otázky totožnosti trestného činu podle čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy a Soud si tuto skutečnost bezesporu uvědomoval, proto se danou protichůdnou problematiku pokusil sjednotit ve věci *Franz Fisher v. Rakousko*⁷⁸ z 29. 5. 2001. Rozsudek Soudu v této věci lze považovat za jeden z nejvýznamnějších ve vztahu k čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy. Nejenom že dává odpověď na otázku, jakým způsobem postupovat v otázce totožnosti trestného činu, ale zároveň je odůvodnění verdiktu Soudu ve srovnání s předchozími případy podstatně delší a srozumitelnější. Kauza se velmi podobala předchozí věci *Gradinger v. Rakousko*. Také zde totiž stěžovatel při řízení vozidla pod vlivem alkoholu způsobil dopravní nehodu, při níž byl smrtelně raněn cyklista. Stěžovatel byl nejdříve správním orgánem uznán vinným z několika přestupků a za každý z nich mu byla uložena příslušná sankce, mimo jiné také za řízení vozidla pod vlivem alkoholu. Několik měsíců poté krajský soud shledal stěžovatele vinným ze zabíjení z nedbalosti pod vlivem alkoholu a odsoudil jej k trestu odnětí svobody. Soud opět, podobně jako ve věci *Oliveira* připomněl, že skutek může naplňovat skutkové podstaty několika trestných činů, což není v rozporu s čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Zároveň zdůraznil, že není možno se zastavit pouze u tohoto zjištění, protože některé trestné činy mohou být v jiných trestních činech již obsaženy, typicky tehdy, jestliže skutková podstata jednoho trestného činu obsahuje všechny znaky skutkové podstaty druhého trestného činu plus jeden na víc. Proto soud musí

⁷⁸ Případ č. 37950/97.

zkoumat, zda trestné činy mají stejné podstatné znaky. V této souvislosti Soud vyslovil dva důležité závěry. Za prvé, že **pro aplikovatelnost čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě není důležité pořadí, v jakém jednotlivé orgány rozhodují, tj. zda ve vztahu trestný čin – přestupek, či přestupek – trestný čin.** Zároveň zdůraznil, že **čl. 4 Protokolu č. 7 zakotvuje nejen právo nebýt potrestán dvakrát, ale rovněž právo nebýt dvakrát souzen.** Konstatoval tudíž, že k porušení práv a svobod stěžovatele zaručených Úmluvou došlo.

Je zřejmé, že tímto rozhodnutím Evropský soud pro lidská práva zakotvil precedens výkladu čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy v tom smyslu, že se nepovažuje dvojí stíhání pro tentýž skutek za porušení tohoto článku, pokud se jedná o stíhání pro různé trestné činy, které mají rozdílné znaky skutkových podstat. Výrok Soudu je jasným důkazem skutečnosti, že **Soud vychází z totožnosti právní kvalifikace, a nikoliv z totožnosti skutku při posuzování nepřipustnosti trestního stíhání.** To ve svém důsledku rozsah použití zásady *ne bis in idem* omezuje, neboť kdyby naopak vycházel z totožnosti skutku, jak je obvyklé mimo jiné také v České republice, nebylo by dvojí stíhání pro tentýž skutek možné vůbec, a to ani v případě jednočinného souběhu dvou naprosto rozdílných trestných činů. Podobně Soud rozhodl také v dalších, svou podstatou podobných případech *W.F. v. Rakousko* ze dne 30.5.2002 (případ č. 38275/97), či *Sailer v. Rakousko* ze dne 6.6.2002 (případ č. 38237/98).

7.4 Jak se s judikaturou Soudu vypořádat?

Je třeba podotknout, že pojmání totožnosti trestného činu Evropským soudem pro lidská práva není konstantní, ale že se, jak je vidět na prezentovaných případech, postupem času vyvíjí. Z hlediska českého pojetí považuji za jediné správné rozhodnutí Soudu v otázce totožnosti rozhodnutí ve věci *Gradinger v. Rakousko*, které vychází z totožnosti skutku. Nicméně ani náš právní řád nemůže zůstat izolován od mezinárodního výkladu standardů základních lidských práv prezentovaných Soudem ve smyslu Úmluvy, jež je součástí našeho právního řádu podle čl. 10 Ústavy (popř. za použití §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu). Proto bychom měli vzít v potaz některé nové aspekty, jež tímto pronikají do národního právního řádu, a to zejména nepřipustnost trestního stíhání ve vztahu **přestupek – trestný čin** (tj. že osobu, jejíž přestupkové řízení pro určitý čin již meritorně skončilo

rozhodnutím příslušného správního orgánu, není možné pro týž čin trestně stíhat a odsoudit, byť by byl nově tento čin kvalifikován jako čin trestný, zatímco v již skončeném přestupkovém řízení byl kvalifikován jako přestupek), neboť ostatní kombinace, jež Soud výkladem Úmluvy zmiňuje (trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek a přestupek – přestupek) jsou již v tuzemském právním řádu zakotveny (čl. 40 odst. 5 Listiny; §11 odst. 1 písm. f), g), h), §11a tr. řádu; §66 odst. 3 písm. c), §76 odst. 1 písm. g), h) zákona o přestupcích), a z hlediska aplikace zásady *ne bis in idem* podle čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě vzít za výchozí pojetí totožnost formálních znaků skutkových podstat (právních kvalifikací) na rozdíl od současného pojetí totožnosti skutku. Ne každé pravomocné rozhodnutí o přestupku tudíž vytváří překážku věci rozhodnuté pro trestní stíhání ohledně téhož skutku, nýbrž jen takové rozhodnutí, které je svou skutkovou podstatou totožné se skutkovou podstatou stíhaného trestného činu. Ve vztahu k jiným správním deliktům, disciplinárním deliktům (s výjimkou těch disciplinárních deliktů, jež jsou spojeny se sankcí odnětí svobody) a dalším deliktům není judikatura Evropského soudu pro lidská práva jasná natolik, aby bylo na ně možno článek 4 Protokolu č. 7 Úmluvy vnitrostátně použít.

Úmluva tímto zaručuje více práv, respektive poskytuje právu větší míru ochrany, než vnitrostátní právo ve vztahu přestupek – trestný čin a bylo by v rozporu s čl. 53 Úmluvy, kdyby standard lidských práv, jež Úmluva zakládá, nebyl do rozhodování soudů v ČR promítnut.

8. Článek 54 Prováděcí úmluvy v judikatuře Evropského soudního dvora

Evropský soudní dvůr (European Court of Justice) byl ustaven k 1. lednu 1958 na základě tzv. Římských smluv jako společný soudní orgán tří v té době existujících Evropských společenství: Evropského sdružení uhlí a oceli, Euratomu a Evropského hospodářského společenství. V současnosti se jedná o nejvyšší soud Evropské Unie, jež hraje prioritní úlohu v interpretaci jejích právních norem. Zároveň rozhoduje vyskytnuvší se spory mezi členskými státy, mezi členskými státy a orgány Společenství a mezi orgány společenství navzájem. K ESD lze podat žalobu **přímo** (žaloba na porušení povinnosti, na neplatnost aktu Společenství, na nečinnost či na náhradu škody), nebo **nepřímo** (žaloba na neaplikovatelnost aktu Společenství, prejudiciální řízení).

Podobně jako Soud rozvíjí právo Úmluvy a činí z ní nástroj, jež se přizpůsobuje vývoji a současným podmínkám života společnosti, má také ESD podobnou úlohu ve vztahu k právu EU. V souvislosti s rigorózní prací se hodlám zaměřit na stěžejní judikaturu ESD, týkající se článku 54 Prováděcí úmluvy k Schengenské dohodě, kdy ESD určuje rozsah a způsob použití zásady *ne bis in idem* vlastní interpretací pojmů obsažených ve zmíněných člancích v rámci několika prejudiciálních řízení (řízení o předběžné otázce), která byla před ním iniciována soudy členských států.⁷⁹

8.1 Rozsah pojmu „rozsudek“ v čl. 54 Prováděcí úmluvy

ESD spojil řízení ve věcech C-187/01 (věc GÖZÜTOK) a C-385/01 (věc BRÜGGE) ze dne 11.2.2003 do společného řízení, neboť se jednalo o velmi podobné případy, které se vyskytly téměř současně a vyjádřil se k zásadní otázce, zdali se rozhodnutím (rozsudkem) ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy rozumí pouze rozhodnutí soudní, nebo zdali lze pod daný pojem subsumovat i rozhodnutí jiných orgánů činných v trestním řízení.

⁷⁹ Pokud jde o rozbor jednotlivých zásadních rozhodnutí ESD, týkajících se zásady *ne bis in idem*, čerpal jsem rovněž ze zapůjčeného rukopisu JUDr. Bc. Tomáše Gřivny, Ph.D. „Europeizace trestního práva a ochrana základních práv a svobod“ - rukopis byl v době odevzdání rigorózní práce v tisku; srov. také Gřivna, T.: Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2006, č. 1.

1. Hüseyin Gözütok je tureckým státním příslušníkem, který žil několik let v Nizozemí. Bylo proti němu zahájeno trestní stíhání poté, co u něj policie našla a zabavila větší množství drog. Trestní stíhání proti panu Gözütokovi bylo v Nizozemí zastaveno poté, co přijal nabídku přednesenou veřejným žalobcem (the Public Prosecutor's Office) na zaplacení peněžité částky – postupovalo se podle nizozemského trestního zákona, který veřejnému žalobci umožňuje u vyjmenovaných trestných činů před započítáním soudního řízení uložit obviněnému podmínky, které, pokud budou splněny, zabraňují dalšímu trestnímu stíhání (zásada *ne bis in idem*). Následně si německé úřady vyžádaly od úřadů nizozemských informace o panu Gözütokovi a na jejich základě byl zatčen, obviněn z obchodování s narkotiky v Německu a nakonec také odsouzen k jednomu roku a pěti měsícům odnětí svobody. Odvolací soud prvoinstanční rozhodnutí zrušil s odvoláním na článek 54 Prováděcí úmluvy s poukázáním na skutečnost, že o skutku již bylo rozhodnuto v Nizozemí. Veřejný žalobce následně inicioval řízení před vyšším soudem. Tento soud (Oberlandesgericht Köln) přerušil řízení a předložil ESD předběžnou otázku: „*Je nepřijatelné trestní stíhání v Německu podle čl. 54 Prováděcí úmluvy, pokud je trestní stíhání ohledně téhož skutku nepřijatelné v Nizozemí? Obzvláště pokud je nepřijatelnost trestního stíhání před nizozemským soudem založena rozhodnutím veřejného žalobce o zastavení řízení po splnění uložených podmínek, přičemž podle práva jiných smluvních států je nutno si vyžádat schválení soudem?*“

2. Pan Brügge, německý státní občan, byl obviněn německými orgány, že úmyslně napadl a zranil paní Leliaert, v důsledku čehož byla v pracovní neschopnosti. Ve fázi vyšetřování mu německý veřejný žalobce navrhl mimosoudní vyřízení věci, pokud uhradí peněžitou částku. Pan Brügge částku zaplatil ještě v době, kdy věc nebyla belgickým soudem rozhodnuta. Na základě uhrazení předepsané částky již dále německý veřejný žalobce v souladu s německými trestněprocesními předpisy, umožňujícími veřejnému žalobci, aby při splnění předepsaných podmínek zastavil trestní řízení bez potřeby jakéhokoliv schválení soudem, v trestním stíhání nepokračoval. Belgický soud se proto obrátil s touto předběžnou otázkou na ESD:

„*Je podle článku 54 Prováděcí úmluvy přípustné, aby belgický veřejný žalobce postavil německého občana před belgický trestní soud a obvinil jej z téhož*

skutku, pro který mu německý veřejný žalobce učinil návrh, že trestní stíhání zastaví, jestliže obviněný zaplatí určitou sumu, pakliže obviněný skutečně zaplatil?“

Oba výše zmíněné případy měly společných několik znaků: *V souladu s vnitrostátním právem* bylo trestní stíhání *zastaveno veřejným žalobcem*, který v národních státech plní úlohu orgánu činného v trestním řízení a k jeho rozhodnutí *není vyžadováno schválení soudem*. Zároveň účinky zastavení trestního stíhání závisely na tom, zda obviněný *zaplatí veřejným žalobcem stanovenou peněžitou částku* mající povahu sankce za protiprávní jednání, což bylo v obou případech splněno. ESD při posuzování případu vycházel nikoliv z jazykového výkladu, nýbrž z výkladu teleologického a dospěl k následujícímu právnímu závěru, který rozšiřuje pojem „rozsudek“ v článku 54 Prováděcí úmluvy:

„Princip *ne bis in idem* zakotvený v článku 54 Prováděcí úmluvy se vztahuje také na řízení, ve kterém veřejný žalobce členského státu bez součinnosti se soudem v souladu se svou pravomocí zastavil trestní řízení, jestliže obviněný splnil určené povinnosti, zejména zaplatil určitou peněžitou částku určenou veřejným žalobcem, v důsledku čehož je další trestní stíhání nepřijatelné, stejně jako v případě postupu ve věci samé v hlavním líčení“⁸⁰.

ESD zároveň rozvedl některé okolnosti, ke kterým přihlížel. Zdůrazňuje, že skutečnost, že soud nehrál v řízení žádnou roli a že rozhodnutí o potrestání nemělo formu soudního rozsudku má jenom formální a procedurální význam, neboť tím není zpochybněno, že o zastavení řízení rozhodoval orgán činný v trestním řízení a osoba byla sankcionována podle vnitrostátního práva, což postačuje k tomu, aby mohl být aplikován princip *ne bis in idem*. Jakmile tedy obviněný vyhověl povinnostem předepsaným mu veřejným žalobcem a

⁸⁰ „The *ne bis in idem* principle, laid down in Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, signed on 19 June 1990 at Schengen, also applies to procedures whereby further prosecution is barred, such as the procedures at issue in the main actions, by which the Public Prosecutor of a Member State discontinues criminal proceedings brought in that State, without the involvement of a court, once the accused has fulfilled certain obligations and, in particular, has paid a certain sum of money determined by the Public Prosecutor.“

nezbytným k tomu, aby bylo další stíhání nepřipustné, musí být považován za osobu, která již byla potrestána ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy. Princip *ne bis in idem* ve smyslu tohoto článku se tudíž aplikuje bez ohledu na skutečnost, zda skončilo trestní řízení pravomocným rozhodnutím soudu, nebo bylo-li trestní stíhání zastaveno předepsaným způsobem bez zapojení soudu. Významným závěrem se jeví také názor soudu, že použití principu *ne bis in idem* nemůže být zpochybněno tím, že jeden členský stát rozhodl konečným způsobem ve věci tak, jak by podle právních předpisů jiného členského státu rozhodnuto být nemohlo.

8.2 Výklad ESD k otázce „téhož činu“

8.2.1 Rozhodnutí ve věci C-436/04 (Van Esbroeck)

Zásadním a svým způsobem přelomovým rozhodnutím ze dne 9.3.2006 ve věci C-436/04 (věc VAN ESBROECK) se ESD zabýval rozsahem účinků zásady *ne bis in idem* a **určil relevantní kritéria pro účely uplatnění článku 54 Prováděcí úmluvy.**

Leopold Henrik Van Esbroeck, belgický státní příslušník, byl odsouzen v Norsku soudem prvního stupně k trestu odnětí svobody v délce trvání 5 let za nedovolený dovoz omamných látek do Norska. Poté, co v Norsku vykonal část trestu, byl podmíněčně propuštěn na svobodu a dopraven do Belgie. V Belgii bylo proti Van Esbroeckovi zahájeno řízení ukončené odsuzujícím rozsudkem k trestu vězení v délce trvání jednoho roku, zejména za nedovolený vývoz výše uvedených látek z Belgie. Tento rozsudek byl následně potvrzen rozsudkem odvolacího soudu, přičemž oba soudy uplatnily čl. 36 odst. 2 písm. a) jednotné úmluvy OSN o omamných látkách z roku 1961 (ve znění protokolu z roku 1972), na jehož základě každý z trestných činů uvedených v této úmluvě, mezi kterými se vyskytuje dovoz a vývoz omamných látek, bude považován za zvláštní trestný čin, byl-li spáchán v rozdílných zemích. Dotyčná osoba proti tomuto rozsudku podala kasační opravný prostředek, přičemž argumentovala porušením zásady *ne bis in idem* vyjádřené v článku 54 Prováděcí úmluvy. Soud rozhodující o kasačním opravném prostředku se za těchto okolností rozhodl přerušit řízení a položil ESD tyto předběžné otázky:

„1) Má být článek 54 Prováděcí úmluvy vykládán v tom smyslu, že může být uplatněn belgickým soudem na osobu, která je v Belgii po 25. březnu 2001 stíhána u trestního soudu za tentýž čin jako za ten, za nějž již byla souzena a odsouzena rozsudkem norského trestního soudu ze dne 2. října 2000, byla-li sankce nebo opatření již vykonáno, i když na základě čl. 2 odst. 1 Dohody⁸¹ bude článek 54 zejména provedený a uplatnitelný Norskem až od 25. března 2001?

Pokud bude odpověď na první otázku kladná:

2) Má být článek 54 Prováděcí úmluvy vykládán ve vzájemném spojení s článkem 71 téže úmluvy v důsledku toho vykládán v tom smyslu, že má být trestný čin držení omamných a psychotropních látek spočívající ve vývozu a dovozu těchto omamných a psychotropních látek jakékoli povahy, včetně konopí, které jsou stíhány v různých státech, které podepsaly Prováděcí úmluvu nebo provedly a uplatnily schengenské *acquis*, považován jakožto vývoz nebo dovoz za „tentýž čin“ ve smyslu výše uvedeného článku 54?“

Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda se zásada *ne bis in idem* zakotvená článkem 54 Prováděcí úmluvy musí uplatnit na trestní řízení zahájené v jednom smluvním státě pro čin, za který již byla dotyčná osoba v jiném smluvním státě odsouzena, i když Prováděcí úmluva ve státě ve kterém již byla osoba odsouzena, ještě nebyla v době vynesení odsuzujícího rozsudku v platnosti. ESD v tomto směru upozornil na skutečnost, že schengenské *acquis* neobsahuje žádné zvláštní ustanovení týkající se vstupu článku 54 Prováděcí úmluvy v platnost nebo jeho časových účinků. Problém uplatnění zásady zákazu dvojího trestu vzniká teprve v okamžiku, kdy je v jiném smluvním státě zahájeno druhé trestní řízení proti téže osobě (tzn. v tomto případě řízení zahájené v Belgii). Proto náleží právě orgánu příslušnému k posouzení věci v tomto státě, aby posoudil, zda jsou splněny všechny podmínky pro uplatnění uvedené zásady – tzn. orgán posuzuje, zda je Prováděcí úmluva v okamžiku zahájení druhého trestního stíhání v platnosti ve druhém smluvním státě (v tomto případě v Norsku). V důsledku toho je skutečnost, že Prováděcí úmluva ještě nezavazovala první smluvní stát v okamžiku, kdy v něm byla dotyčná osoba

⁸¹ Dohoda uzavřená mezi Radou Evropské unie, Islandskou republikou a Norským královstvím o přidružení těchto dvou států k provádění, uplatňování a rozvoji schengenského *acquis*.

pravomocně odsouzena, ve smyslu uvedeného článku 54 irelevantní. Na základě tohoto odůvodnění ESD dospěl ohledně první položené předběžné otázky k tomuto závěru:

„Zásada zákazu dvojího trestu zakotvená článkem 54 Prováděcí úmluvy se musí uplatnit na trestní řízení zahájené v jednom smluvním státě pro čin, za který již byla dotyčná osoba v jiném smluvním státě odsouzena, i když uvedená úmluva v tomto posledně uvedeném státě ještě nebyla v platnosti v okamžiku, kdy byl vynesena uvedený odsuzující rozsudek, byla-li v dotčených smluvních státech v platnosti v okamžiku posuzování podmínek pro uplatnění zásady zákazu dvojího trestu orgánem, u něhož bylo řízení zahájeno později.“⁸²

Pro rozhodování druhé předběžné otázky ESD považuje za důležité zodpovědět, jaké je relevantní kritérium pro účely uplatnění pojmu „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy, a konkrétněji, zda nedovolená jednání spočívající ve vývozu týchž omarných látek z území smluvního státu a v jejich dovozu do jiného smluvního státu, která byla trestně stíhána v obou dotyčných státech, spadají pod uvedený pojem. ESD v první řadě upozornil na odlišnosti v pojmech mezi různými mezinárodními nástroji zakotvujícími zásadu *ne bis in idem*⁸³, které používají pojem „(trestný) čin“, zatímco článek 54 Prováděcí úmluvy uvádí pojem „tentýž čin“. Upozorňuje, že z čl. 54 Prováděcí úmluvy vyplývá, že se toto ustanovení týká pouze **skutkového posouzení dotčeného činu s vyloučením jeho právní kvalifikace**, protože možnost rozdílných právních kvalifikací téhož činu v různých právních řádech členských států nesmí být překážkou pro uplatnění článku 54. Ze stejných důvodů **nelze přijmout kritérium totožnosti chráněného právního zájmu**, neboť se toto kritérium

⁸² „The *ne bis in idem* principle, enshrined in Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, signed on 19 June 1990 in Schengen, must be applied to criminal proceedings brought in a Contracting State for acts for which a person has already been convicted in another Contracting State even though the Convention was not yet in force in the latter State at the time at which that person was convicted, in so far as the Convention was in force in the Contracting States in question at the time of the assessment, by the court before which the second proceedings were brought, of the conditions of applicability of the *ne bis in idem* principle.“

⁸³ Zejména čl. 14 odst. 7 Paktu a čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

může měnit v závislosti na smluvním státu. Z důvodu neexistence harmonizace vnitrostátních trestněprávních předpisů by přitom kritérium vycházející z právní kvalifikace činu nebo z chráněného právního zájmu mohlo vytvářet tolik překážek svobodě pohybu v schengenském prostoru, kolik existuje trestněprávních systémů ve smluvních státech. Je navíc zdůrazněn cíl článku 54 Prováděcí úmluvy, kterým je zabránění tomu, aby jedna osoba v důsledku skutečnosti že využila svého práva volného pohybu, byla stíhána za tentýž čin na území více smluvních států. Za těchto podmínek se proto jeví jediným relevantním kritériem pro uplatnění článku 54 Prováděcí úmluvy **kritérium totožnosti skutkové podstaty činu, chápané jako existence souboru konkrétních skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny**. Proto na základě tohoto odůvodnění v odpověď na druhou položenou předběžnou otázku ESD uvádí:

„Článek 54 téže úmluvy musí být vykládán v tom smyslu, že:

– relevantním kritériem pro účely uplatnění uvedeného článku je **kritérium totožnosti skutkové podstaty činu chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu;**

– trestné činy spočívající ve vývozu a dovozu týchž omamných látek stíhané v různých smluvních státech této úmluvy musí být v zásadě považovány za „tentýž čin“ ve smyslu tohoto článku 54, přičemž konečné posouzení v tomto ohledu přísluší příslušným vnitrostátním orgánům.“⁸⁴

8.2.2 Rozhodnutí ve věci ve věci C-150/05 (Van Straaten)

Závěry, které ESD vyslovil v rozhodnutí ve věci C-436/04 (Van Esbroeck) potvrdil a rozvinul v dalším rozhodnutí ze dne 28.9.2006 ve věci C-150/05 (věc VAN STRAATEN) o otázku, zda zprošňující rozsudek ve věci samé představuje rovněž zákaz dvojího trestu ve smyslu čl. 54 Prováděcí úmluvy.

⁸⁴ „Article 54 of the Convention must be interpreted as meaning that:

– the relevant criterion for the purposes of the application of that article is identity of the material acts, understood as the existence of a set of facts which are inextricably linked together, irrespective of the legal classification given to them or the legal interest protected;

– punishable acts consisting of exporting and importing the same narcotic drugs and which are prosecuted in different Contracting States to the Convention are, in principle, to be regarded as ‘the same acts’ for the purposes of Article 54, the definitive assessment in that respect being the task of the competent national courts.“

Jean Leon Van Straaten byl stíhán v Nizozemsku zaprvé za to, že s A. Yilmazem dovezli dne 26.3.1983 nebo kolem tohoto data přibližně 5500 gramů heroinu z Itálie do Nizozemska, zadruhé za to, že v Nizozemsku disponoval přibližně 1 000 gramy heroinu během období od 27. do 30. března 1983 nebo kolem tohoto data, a zatřetí za to, že v Nizozemsku během měsíce března 1983 měl v držení střelné zbraně a střelivo. Nizozemský soud Van Straatena rozsudkem zprostil obžaloby, když měl za to, že tento čin nebyl legálním a přesvědčivým způsobem prokázán, a odsoudil jej za dva ostatní činy k trestu odnětí svobody v délce trvání 20 měsíců. Zároveň byl J. L. Van Straaten stíhán spolu s dalšími osobami v Itálii, že dne 27.3.1983 nebo kolem tohoto data měl v držení a do Nizozemska několikrát s K. Coskunem vyvezl velké množství heroinu, celkem přibližně 5 kilogramů. Van Straaten, jakož i dvě další osoby byli rozsudkem pro zmeškání vydaným italským soudem z tohoto důvodu odsouzeni k trestu odnětí svobody v délce trvání deseti let, k pokutě 50 milionů italských lir a k úhradě nákladů řízení. Spor v původním řízení probíhá mezi Van Straatenem, Nizozemím a Itálií. Itálie odmítla tvrzení Van Straatena, podle nichž neměl být na základě článku 54 Prováděcí úmluvy stíhán jménem italského státu a podle nichž jsou všechny akty související s tímto stíháním protiprávní (podle Itálie nebylo rozsudkem ze dne 23. června 1983 v rozsahu, v němž se obžaloba týká dovozu heroinu, rozhodnuto o vině Van Straatena, neboť dotýčný byl zproštěn obžaloby v rámci stíhání zahájeného za tento čin). Předkládací soud (Rechtbank's-Hertogenbosch) se rozhodl přerušit řízení a položit ESD dvě předběžné otázky:

„1) Co je třeba chápat pod pojmem ‚tentýž čin‘ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy? (...)

2) Je možné říci, že je osoba ‚odsouzena‘ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy, pokud o obviněních této osoby bylo prohlášeno, že nejsou legálně a přesvědčivě prokázána, a pokud tato osoba byla rozsudkem zproštěna obžaloby?“

Ohledně první otázky předkládajícího soudu, týkající se relevantních kritérií pro účely uplatnění pojmu „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy, navázal ESD na předcházející judikaturu (C-436/04 Van Esbroeck) a

pouze s ohledem na konkrétní případ rozvinul, s přihlédnutím k trestným činům týkajícím se omamných látek, své původní rozhodnutí takto:

„Článek 54 Prováděcí úmluvy, musí být vykládán v tom smyslu, že:

– relevantním kritériem pro účely uplatnění uvedeného článku je kritérium totožnosti skutkové podstaty činu chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu;

– pokud jde o trestné činy týkající se omamných látek, *není vyžadováno, aby množství dotčené drogy v obou dotyčných smluvních státech nebo osoby, které se údajně činu v obou státech účastnily, byly totožné;*

– trestné činy spočívající ve vývozu a dovozu těchto omamných látek stíhané v různých smluvních státech této úmluvy *musí být v zásadě považovány za „tenýž čin“ ve smyslu tohoto článku 54, přičemž konečné posouzení v tomto ohledu přísluší příslušným vnitrostátním orgánům.*⁸⁵

Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu bylo, zda se zásada *ne bis in idem* zakotvená v článku 54 Prováděcí úmluvy uplatní rovněž na rozhodnutí soudních orgánů smluvního státu, kterým je obžalovaný zproštěn obžaloby pro nedostatek důkazů. Zde ESD vyšel z následujících úvah.

V souladu s uvedeným článkem 54 nemůže být žádná osoba v jednom smluvním státě stíhána pro tenýž čin, pro který již byla v jiném smluvním státě „pravomocně odsouzena“, za předpokladu, že v případě odsouzení již byla vykonána, je právě vykonávána nebo již nemůže být vykonána sankce. Hlavní věta obsažená v jediné větě představující článek 54 Prováděcí úmluvy **nijak**

⁸⁵ „Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, signed on 19 June 1990 in Schengen, must be interpreted as meaning that:

– the relevant criterion for the purposes of the application of that article is identity of the material acts, understood as the existence of a set of facts which are inextricably linked together, irrespective of the legal classification given to them or the legal interest protected;

– in the case of offences relating to narcotic drugs, the quantities of the drug that are at issue in the two Contracting States concerned or the persons alleged to have been party to the acts in the two States are not required to be identical;

– punishable acts consisting of exporting and of importing the same narcotic drugs and which are prosecuted in different Contracting States party to that Convention are, in principle, to be regarded as ‘the same acts’ for the purposes of Article 54 of the Convention, the definitive assessment in that respect being the task of the competent national courts.“

neodkazuje na obsah rozsudku, který se stal pravomocným. Až ve vedlejší větě se čl. 54 týká situace odsouzení, když uvádí, že v tomto případě je zákaz trestních stíhání podmíněn zvláštním předpokladem. Pokud by obecné pravidlo uvedené v hlavní větě bylo použitelné pouze na odsuzující rozsudky, bylo by nadbytečné upřesňovat, že se zvláštní pravidlo použije na případy odsouzení. Proto ESD shledává nepochybným, že když je cílem článku 54 zabránit tomu, aby jedna osoba v důsledku toho, že využije svého práva volného pohybu, byla stíhána za tentýž čin na území více smluvních států, nepoužití tohoto článku na pravomocné rozhodnutí o zproštění obžaloby pro nedostatek důkazů by mělo za následek ohrožení výkonu práva volného pohybu. Kromě toho argumentuje ohrožením **zásad právní jistoty a legitimního očekávání** v případě, že by došlo k zahájení trestního řízení v jiném smluvním státě pro tentýž čin z toho důvodu, že byla osoba zproštěna obžaloby pro nedostatek důkazů a rozhoduje, že:

„**Zásada zákazu dvojího trestu zakotvená v článku 54 této úmluvy se uplatní na rozhodnutí soudních orgánů smluvního státu, kterým se obžalovaný pravomocně zprošťuje obžaloby pro nedostatek důkazů.**“⁸⁶

8.2.3 Rozhodnutí ve věci C-467/04 (Gasparini)

V rozhodnutí ze dne 28.9.2006 ve věci **C-467/04 (věc GASPARINI A DALŠÍ)** se ESD vyslovil k otázce, zda je rozhodnutí soudu jednoho členského státu o promlčení trestného činu závazné také pro soudy ostatních členských států.

Žádost o posouzení předběžné otázky byla podána v rámci trestního řízení proti G. F. Gasparinimu a dalším osobám, obviněným z uvedení pašovaného olivového oleje na španělský trh. Podle španělského soudu z důvodných indicií vyplývá, že se v roce 1993 akcionáři a manažeři společnosti Minerva rozhodli dovést přes přístav Setúbal v Portugalsku olivový olej na svícení původem z Tuniska a z Turecka, který nebyl předmětem celního prohlášení. Zboží bylo poté přepraveno kamiony z přístavu Setúbal do Španělska a obžalovaní vyhotovili mechanismus padělaných faktur, který měl dokládat, že olivový olej pochází ze Švýcarska. Portugalský soud (Supremo Tribunal de Justiça) ve svém rozsudku

⁸⁶ „The ne bis in idem principle, enshrined in Article 54 of that Convention, falls to be applied in respect of a decision of the judicial authorities of a Contracting State by which the accused is acquitted finally for lack of evidence.“

k odvolání rozhodl, že olej na svícení dovezený do Portugalska pocházel v deseti případech z Tuniska a v jednom případě z Turecka, a že v celním prohlášení před portugalskými celními orgány byla uvedena množství nižší, než množství skutečně dovezená – navíc zprostil z důvodu promlčení obžaloby dva z obžalovaných ve sporu, který mu byl předložen, přičemž tito obžalovaní byli rovněž stíháni ve věci v původním řízení ve Španělsku před trestním soudem, který měl rozhodnout, zda došlo či nedošlo k trestnému činu pašování. Španělský soud (Audiencia Provincial de Málaga) se rozhodl přerušit řízení a předložit ESD čtyři předběžné otázky, z nichž jsem pro účely rigorózní práce shledal relevantními první dvě:

„1. Je závěr soudů jednoho členského státu o promlčení trestného činu závazný pro soudy ostatních členských států?

2. Má zproštění jednoho obžalovaného obžaloby ze spáchání trestného činu z důvodu promlčení příznivé důsledky pro obžalované v jiném členském státě, jestliže jsou činy totožné, anebo, což je totéž, lze mít za to, že promlčení zvýhodňuje rovněž obžalované na základě totožných činů v jiném členském státě?“

Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda se zásada *ne bis in idem* zakotvená v článku 54 Prováděcí úmluvy uplatní na rozhodnutí soudu smluvního státu, kterým je obžalovaný pravomocně zproštěn obžaloby z důvodu promlčení trestného činu, kvůli kterému bylo zahájeno trestní stíhání. ESD zde vychází z předchozích rozhodnutí a odůvodnění ve věci C-150/05 (Van Straaten) a opakovaně uvádí, že zásada *ne bis in idem* zakotvená v článku 54 této úmluvy se uplatní také na rozhodnutí soudních orgánů smluvního státu, kterým se obžalovaný pravomocně zprošťuje obžaloby pro nedostatek důkazů - cílem je zabránit tomu, aby jedna osoba v důsledku toho, že využije svého práva volného pohybu, byla stíhána za tentýž čin na území více smluvních států (zajišťuje občanský klid osob, které poté, co byly stíhány, byly pravomocně odsouzeny). **Neuplatnění článku 54 Prováděcí úmluvy v případě kdy soud smluvního státu na základě trestního stíhání vydal rozhodnutí, kterým je obžalovaný pravomocně zproštěn obžaloby z důvodu promlčení trestného činu, kvůli kterému bylo zahájeno stíhání, by ohrozilo dosažení uvedeného cíle.** Takováto osoba tedy

musí být považována za pravomocně odsouzenou ve smyslu zmiňovaného ustanovení. Vzhledem ke složitosti věci v původním řízení je však třeba zdůraznit, že vnitrostátnímu soudu přísluší ověřit, zda je čin, který byl předmětem pravomocného rozhodnutí, tentýž jako čin, který je předmětem řízení před tímto vnitrostátním soudem. ESD na základě těchto úvah rozhodl, že:

„Zásada *ne bis in idem* zakotvená v článku 54 Prováděcí úmluvy se uplatní na rozhodnutí soudu smluvního státu vydané na základě trestního stíhání, kterým je obžalovaný pravomocně zproštěn obžaloby z důvodu promlčení trestného činu, kvůli kterému bylo zahájeno stíhání.“⁸⁷

Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, na které osoby se zásada *ne bis in idem* může vztahovat. ESD vyjádřil neoblomné přesvědčení, že v tomto ohledu ze znění článku 54 Prováděcí úmluvy jednoznačně vyplývá, že se zásada *ne bis in idem* vztahuje pouze na osoby již pravomocně odsouzené:

„Uvedená zásada se uplatní *pouze* na osoby pravomocně odsouzené smluvním státem.“⁸⁸

8.2.4 Rozhodnutí ve věci C-367/05 (Kraaijenbrink)

V rozhodnutí ve věci *C-367/05 (věc KRAAIJENBRINK)* ESD posuzoval otázku vztahu pojmu „tentýž čin“ a protiprávního úmyslu pachatele, tzn. zda v konkrétním případě udržuje totožnost skutku, tak jak jej ESD vymezil, okolnost, že skutková jednání jsou spojena tímž protiprávním úmyslem.

V uvedeném případě byla nizozemská státní příslušnice Norma Kraaijenbrink odsouzena rozsudkem nizozemského soudu (Arrondissementsrechtbank te Middelburg) dne 1. 12. 1998 k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce šesti měsíců za několik trestných činů podílnictví v souvislosti s výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami. Rozsudkem ze dne 20. dubna 2001 odsoudil belgický soud (Rechtbank van eerste aanleg te

⁸⁷ „The *ne bis in idem* principle, enshrined in Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, signed in Schengen on 19 June 1990, applies in respect of a decision of a court of a Contracting State, made after criminal proceedings have been brought, by which the accused is acquitted finally because prosecution of the offence is time-barred.“

⁸⁸ „That principle does not apply to persons other than those whose trial has been finally disposed of in a Contracting State.“

Gent) Normu Kraaijenbrink k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce dvou let za spáchání několika trestných činů, jelikož v Belgii směnila peněžní prostředky získané z nedovoleného obchodu s omamnými látkami, který probíhal v Nizozemsku. Oba uvedené soudy s odvoláním na článek 71 Prováděcí úmluvy⁸⁹ měly za to, že se N. Kraaijenbrink nemůže dovolávat článku 54. Byly totiž názoru, že trestné činy podílnictví v souvislosti s výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami spáchané v Nizozemsku a transakce provedené v Belgii, které spočívaly ve směně prostředků získaných z obchodu s omamnými látkami v Nizozemsku, musejí být v Belgii považovány za odlišné skutky **nehledě na jednotný úmysl**, který se vztahoval k trestným činům podílnictví spáchaným v Nizozemsku a k trestným činům legalizace výnosů z trestné činnosti spáchaným v Belgii. Na základě dovolání, které Norma Kraaijenbrink podala, belgický dovolací soud (Hof van Cassatie) poznamenává, že zjištění existence „jednotného úmyslu“, který je společný nedovoleným jednáním v Nizozemsku a trestnému činu legalizace výnosů z trestné činnosti spáchanému v Belgii, nutně neznamená zjištění, že by peněžní částky, které byly předmětem transakcí spočívajících v legalizaci výnosů z trestné činnosti v Belgii, byly částkami představujícími výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami, ve vztahu k nimž již byla N. Kraaijenbrink odsouzena za podílnictví v Nizozemsku. Soud tak předložil dvě

⁸⁹ Článek 71 Prováděcí úmluvy zní:

- (1) Smluvní strany se zavazují, že v oblasti přímého i nepřímého prodeje omamných prostředků a psychotropních látek všeho druhu, včetně kanabisu, a držení těchto výrobků a látek za účelem jejich prodeje nebo vývozu, přijmou v souladu s existujícími úmluvami Spojených národů veškerá nezbytná opatření pro prevenci i postihů nezákonného obchodu s omamnými prostředky a psychotropními látkami.
- (2) Smluvní strany se zavazují uskutečňovat preventivní opatření a trestně stíhat administrativními i trestně právními opatřeními nedovolený vývoz omamných prostředků a psychotropních látek včetně kanabisu, a rovněž tak prodej, distribuci a zacházení s těmito produkty a látkami, aniž by se tím omezovala příslušná ustanovení článků 74, 75 a 76.
- (3) S cílem boje proti nedovolenému dovozu omamných prostředků a psychotropních látek včetně kanabisu posílí smluvní strany na vnějších hranicích kontroly pohybu osob a zboží a rovněž dopravních prostředků. Příslušná opatření navrhne pracovní skupina, o které pojednává článek 70. Tato pracovní skupina mimo jiné posoudí možnost přesunutí části policejních a celních příslušníků, uvolněných z vnitřních hranic, a rovněž nasazení moderních detekčních metod a psů, speciálně vycvičených pro vyhledávání drog.
- (4) Smluvní strany budou za účelem dodržení tohoto článku cílevědomě kontrolovat místa, o kterých je jim známo, že jsou využívána pro obchod s drogami.
- (5) Smluvní strany učiní vše, co je v jejich silách, aby uskutečňovaly preventivní opatření a potíraly negativní důsledky nezákonné poptávky po omamných prostředcích a psychotropních látkách všeho druhu včetně kanabisu. Opatření, která budou přijata za tímto účelem, jsou v kompetenci každé smluvní strany.

předběžné otázky ESD, ze kterých odpověď na druhou byla vázána na kladné zodpovězení otázky první⁹⁰:

„Musí být článek 54 Prováděcí úmluvy ve spojení s článkem 71 téže úmluvy vykládán v tom smyslu, že trestné činy spočívající v získávání nebo držení v Nizozemsku nebo převodu z Nizozemska peněžních prostředků v cizí měně pocházejících z obchodu s omamnými látkami (které byly v Nizozemsku stíhány a u nichž bylo dosaženo odsouzení za podílnictví podle článku 416 trestního zákoníku), které se přitom liší od trestných činů spočívajících v tom, že peněžní prostředky z obchodu s omamnými látkami získané v Nizozemsku byly směněny ve směnárnách v Belgii (přičemž tyto činy byly v Belgii stíhány jako podílnictví a další jednání v souvislosti s majetkem pocházejícím z trestné činnosti podle článku 505 trestního zákoníku), mají být rovněž pokládány za ‚tentýž čin‘ ve smyslu výše uvedeného článku 54, pokud soud zjistí, že jsou spojeny jednotným úmyslem, a představují tudíž z právního hlediska jediný skutek?“

Úvodem ESD upozornil, že je namístě upřesnit, že okolnost připomínaná v rámci první předběžné otázky (tzn. že právní kvalifikace skutkových jednání, pro která bylo v prvním smluvním státě vydáno odsouzení, je odlišná od právní kvalifikace skutkových jednání, pro která bylo zahájeno trestní stíhání v druhém smluvním státě) není relevantní, jelikož rozdílná právní kvalifikace téhož skutkového jednání ve dvou různých smluvních státech nemůže být překážkou pro uplatnění článku Prováděcí úmluvy (odkázal tímto na rozhodnutí ve věci Van Esbroeck). Rovněž uvádí, že článek 71 neobsahuje žádnou informaci, která by směřovala k omezení rozsahu působnosti článku 54 Prováděcí úmluvy. Za těchto podmínek je třeba první otázku předkládajícího soudu chápat v tom smyslu, že se uvedený soud jejím prostřednictvím v podstatě táže, zda pojem „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 musí být chápán tak, že zahrnuje různá skutková jednání, pokud vnitrostátní soud, před kterým probíhá druhé trestní řízení, zjistí, že uvedená skutková jednání jsou spojena tímž protiprávním úmyslem. V tomto smyslu ESD vymezení pojmu „tentýž čin“ v rámci článku 54 rozvíjí a doplňuje tak, že výchozím bodem pro posouzení pojmu „tentýž čin“ ve smyslu článku 54

⁹⁰ Jelikož ESD odpověděl na první otázku záporně, druhou položenou otázkou se vůbec nezabýval.

Prováděcí úmluvy je celkové zohlednění konkrétních nedovolených jednání, která vedla k trestnímu stíhání před soudy obou smluvních států. Článek 54 se tak může uplatnit pouze v případě, kdy orgán, před kterým probíhá druhé trestní řízení, zjistí, že podstatné skutkové okolnosti v jednom i druhém řízení tvoří svou spojitostí v čase, v prostoru a svým předmětem neoddělitelný soubor. Pokud takový soubor netvoří, nemůže pouhá okolnost, že orgán, před kterým probíhá druhé řízení, zjistí, že domnělý původce uvedených skutkových jednání jednal s tímž protiprávním úmyslem, dostatečně zaručovat existenci souboru vzájemně neoddělitelně spojených konkrétních okolností, který spadá pod pojem „tentýž čin“ ve smyslu článku 54. V konkrétním předloženém případě je namísto konstatovat, že taková situace může pod pojem „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 spadat v zásadě jen tehdy, pokud lze mezi peněžitými částkami v obou řízeních prokázat objektivní spojitost. To je věcí posouzení příslušných vnitrostátních orgánů. ESD tak vyjádřil své mínění, že:

„Článek 54 Prováděcí úmluvy musí být vykládán v tom smyslu, že:

- relevantním kritériem pro účely uplatnění uvedeného článku je kritérium totožnosti podstatných skutkových okolností chápané jako existence souboru skutkových okolností, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci těchto skutkových okolností nebo chráněném právním zájmu;
- různá skutková jednání spočívající zejména jednak v držení peněžních částek představujících výnosy z nedovoleného obchodu s omamnými látkami v jednom smluvním státě, a jednak ve směnění peněžních částek rovněž pocházejících z takového nedovoleného obchodu ve směnárnách v jiném smluvním státě *nemohou být považována za „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy z důvodu pouhé skutečnosti, že příslušný vnitrostátní orgán zjistí, že uvedená skutková jednání jsou spojena tímž protiprávním úmyslem;*
- uvedený vnitrostátní orgán je příslušný, aby posoudil, zda je míra totožnosti a spojitosti mezi všemi srovnávanými skutkovými okolnostmi taková, že je možné s ohledem na výše uvedené relevantní kritérium

konstatovat, že se jedná o „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy.“⁹¹

8.3 Výklad ESD k pojmům „již vykonaný“ nebo „právě vykonávaný“ v čl. 54 Prováděcí úmluvy

V rozsudku ve věci C-288/05 (věc KRETZINGER) ze dne 18.7.2007 se ESD zabýval dvěma okruhy problémů – jednak již několikrát řešenou otázkou „téhož činu“, kterou aplikoval na předložený případ a jednak otázkou, co se rozumí sankcí „již vykonávanou“, nebo „právě vykonávanou“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy.

Skutková stránka případu spočívala v tom, že obviněný Jürgen Kretzinger ve dvou případech, v květnu 1999 a dubnu 2000, přepravoval v nákladním automobilu z Řecka s místem určení ve Spojeném království, a to přes území Itálie a Německa, cigarety, které pocházely ze zemí, jež nejsou členskými státy Evropské unie, a které byly předtím do Řecka propašovány třetími osobami a nebyly předmětem žádného celního prohlášení. Rozsudkem italského soudu (Corte d'appello di Venezia), který vyhověl odvolání proti rozhodnutí o zproštění obžaloby vydanému v prvním stupni, byl Jürgen Kretzinger podmíněně odsouzen v nepřítomnosti k trestu odnětí svobody na jeden rok a osm měsíců. Soud jej shledal vinným z trestného činu dovozu a držení pašovaného zahraničního tabáku v Itálii, jakož i z trestného činu zkrácení cla nebo dovozního poplatku z tohoto tabáku. Podle italského práva nabyl tento rozsudek právní moci. Dne 12. dubna

⁹¹ „Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, signed on 19 June 1990 in Schengen (Luxembourg), must be interpreted as meaning that:

- the relevant criterion for the purposes of the application of that article is identity of the material acts, understood as the existence of a set of facts which are inextricably linked together, irrespective of the legal classification given to them or the legal interest protected;
- different acts consisting, in particular, first, in holding in one Contracting State the proceeds of drug trafficking and, second, in the exchanging at exchange bureaux in another Contracting State of sums of money also originating from such trafficking should not be regarded as ‘the same acts’ within the meaning of Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement merely because the competent national court finds that those acts are linked together by the same criminal intention;
- it is for that national court to assess whether the degree of identity and connection between all the facts to be compared is such that it is possible, in the light of the said relevant abovementioned criterion, to find that they are ‘the same acts’ within the meaning of Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement.“

2000 byl Kretzinger znovu zadržen (ohledně pašování během druhé přepravy) nebo vzat do vazby v Itálii, a následně se dostal zpět do Německa. Rozsudkem ze dne 25. ledna 2001 jej italský soud (Tribunale di Ancona) opět v nepřítomnosti a na základě týchž ustanovení italského práva odsoudil k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce dvou let. Uvedený rozsudek rovněž nabyl právní moci. Následně německý soud (Landgericht Augsburg), obeznámený suvedenými italskými rozhodnutími, odsoudil J. Kretzingera k trestu odnětí svobody v délce jednoho roku a deseti měsíců v souvislosti s první přepravou a v délce jednoho roku v souvislosti s druhou přepravou (trestný čin podílnictví ve vztahu k dovoznímu poplatku) - uvedl, že oba dva konečné odsuzující rozsudky vynesené v Itálii dosud nebyly vykonány, neshledal proto existenci procesní překážky podle článku 54 Prováděcí úmluvy (i když podle něj obě přepravy cigaret představovaly podstatné skutkové okolnosti, které byly předmětem obou odsuzujících rozsudků v Itálii a jeho vlastních rozhodnutí, není uvedený článek použitelný). Jürgen Kretzinger podal dovolání k Bundesgerichtshof, který vyslovil pochybnosti ohledně slučitelnosti argumentace Landgericht Augsburg s článkem 54, rozhodl se přerušit řízení a položit ESD následující předběžné otázky, z nichž jsem pro účely rigorózní práce shledal relevantními první dvě:

„1) Jedná se o trestní stíhání ‚téhož činu‘ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy, pokud byl obviněný italským soudem odsouzen za dovoz pašovaného zahraničního tabáku do Itálie a jeho držení v tomto státě, jakož i za nezaplacení cla nebo dovozního poplatku, a poté odsouzen německým soudem na základě převzetí dotčeného zboží, ke kterému předtím došlo v Řecku, za podílnictví ve vztahu k dovoznímu poplatku (formálně řeckému), jenž měl být předtím zaplacen při dovozu třetí osobou, pokud bylo od počátku úmyslem obviněného převézt zboží po jeho převzetí v Řecku přes Itálii do Spojeného království?

2) Je sankce ve smyslu článku 54 ÚPSD ‚již vykonána‘, nebo ‚právě vykonávána‘,

a) pokud byl obviněný odsouzen k trestu odnětí svobody, jehož výkon byl podle práva státu, ve kterém byl vydán odsuzující rozsudek, podmíněně odložen;

b) pokud byl obviněný krátkodobě policejně zadržen nebo vzat do vazby, a doba tohoto odnětí svobody se podle práva státu, ve kterém byl vydán odsuzující rozsudek, započte v rámci pozdějšího výkonu trestu odnětí svobody? "

Podstatou první otázky Bundesgerichtshof je, jaké je relevantní kritérium pro účely uplatnění pojmu „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy, a zejména zda nedovolená jednání spočívající v převzetí pašovaného zahraničního tabáku ve smluvním státě, v jeho dovozu do jiného smluvního státu a jeho držení v posledně uvedeném státě spadají pod tento pojem, pokud bylo od počátku úmyslem obviněného, jenž byl stíhán v obou smluvních státech, převést tabák po jeho prvním převzetí přes více smluvních států na místo určení. ESD odkázal v této otázce na rozhodnutí ve věci C-436/04 (Van Esbroeck) a zopakoval, že jediným relevantním kritériem pro účely uplatnění článku 54 Prováděcí úmluvy je kritérium totožnosti podstatných skutkových okolností, chápané jako existence souboru skutkových okolností, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny a uvedené kritérium se uplatní nezávisle na právní kvalifikaci těchto skutkových okolností nebo chráněném právním zájmu. Proto nemá význam skutečnost, že se obvinění v prvním smluvním státě (Itálie) zakládalo na neučinění celního prohlášení ve vztahu k cigaretám nebo nezaplacení cla nebo dovozního poplatku, který měl být při dovozu do tohoto státu zaplacen, zatímco se obvinění v jiném smluvním státě (Německo) týkalo počátečního převzetí pašovaného tabáku v Řecku. Je třeba připomenout, že ESD již několikrát uvedl, že trestné činy spočívající ve vývozu a dovozu téhož nedovoleného zboží a stíhané v různých smluvních státech Prováděcí úmluvy jsou jednáními, která mohou spadat pod pojem „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 (viz. rozsudky Van Esbroeck, Van Straaten, nebo Gasparini a další). Přeprava pašovaných cigaret, o kterou se jedná a jež s sebou nese postupné překračování vnitřních hranic schengenského prostoru, proto může představovat soubor skutkových okolností spadající pod pojem „tentýž čin“. Konečné posouzení v tomto ohledu je ovšem věcí příslušných vnitrostátních orgánů, které musí určit, zda dotčené podstatné skutkové okolnosti představují soubor skutkových okolností neoddělitelně spojených v čase, v prostoru, jakož i svým předmětem. Proto ESD zodpověděl položenou otázku takto:

„Článek 54 Prováděcí úmluvy se musí vykládat tak, že:

– relevantním kritériem pro účely uplatnění uvedeného článku je kritérium totožnosti podstatných skutkových okolností chápané jako existence souboru skutkových okolností, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci těchto skutkových okolností nebo chráněném právním zájmu;

– skutkové okolnosti, které spočívají v převzetí pašovaného zahraničního tabáku ve smluvním státě, v jeho dovozu do jiného smluvního státu a jeho držení v posledně uvedeném státě a které se vyznačují skutečností, že bylo od počátku úmyslem obviněného, jenž byl stíhán v obou smluvních státech, převézt tabák po jeho počátečním převzetí přes více smluvních států na místo určení, jsou jednáními, která *mohou spadat pod pojem „tentýž čin“ ve smyslu uvedeného článku 54. Konečné posouzení v tomto ohledu je věcí příslušných vnitrostátních orgánů.*⁹²

První bod druhé předběžné otázky se dotýká situace, kdy byl obviněný podmíněně odsouzen v souladu s právem uvedeného smluvního státu k trestu odnětí svobody a otázka, která se nabízí je, zda sankci spočívající v podmíněném odsouzení uloženou soudem smluvního státu lze subsumovat pod výrazy „již byla vykonána“ nebo „je právě vykonávána“, tak jak uvádí článek 54 Prováděcí úmluvy. ESD konstatoval, že nejenom Jürgen Kretzinger, vlády, které v projednávané věci předložily vyjádření, ale rovněž i Komise Evropských společenství se shodují v tom, že osoba odsouzená k trestu odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen, musí být považována za osobu, která byla stíhána,

⁹² „Article 54 of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders, signed on 19 June 1990, in Schengen, must be interpreted as meaning that:

– the relevant criterion for the purposes of the application of that article is identity of the material acts, understood as the existence of a set of facts which are inextricably linked together, irrespective of the legal classification given to them or the legal interest protected;

– acts consisting in receiving contraband foreign tobacco in one Contracting State and of importing that tobacco into another Contracting State and being in possession of it there, characterised by the fact that the defendant, who was prosecuted in two Contracting States, had intended from the outset to transport the tobacco, after first taking possession of it, to a final destination, passing through several Contracting States in the process, constitute conduct which may be covered by the notion of ‘same acts’ within the meaning of Article 54. It is for the competent national courts to make the final assessment in that respect.“

uznána vinnou a odsouzena se všemi důsledky, které s tím dotčená právní úprava spojuje. Proto také trest odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen, tím, že postihuje nedovolené jednání odsouzeného, je sankcí ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy. U uvedeného trestu je třeba mít za to, že je „právě vykonáván“ od okamžiku, kdy se odsouzení stalo vykonatelné a v průběhu zkušební doby podmíněného odsouzení. Potom, jakmile zkušební doba uplyne, musí být trest považován za „již vykonaný“ ve smyslu téhož ustanovení. Tento výklad je potvrzen skutečností, že **by nebylo soudržné** jednak mít za to, že jakýkoliv skutečně vykonaný trest odnětí svobody představuje výkon ve smyslu článku 54, a jednak vyloučit, aby tresty, jejichž výkon byl podmíněně odložen, které jsou běžně ukládány za méně závažné trestné činy, mohly splnit podmínku výkonu obsaženou v uvedeném článku, a umožnit tak nové trestní stíhání. Za těchto podmínek ESD vyslovil, že:

„Ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy je sankce uložená soudem smluvního státu „již vykonána“ nebo „právě vykonávána“, pokud byl obviněný v souladu s právem uvedeného smluvního státu odsouzen k trestu odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen.“⁹³

Podstatou druhého bodu druhé předběžné otázky je, zda je třeba ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy mít za to, že sankce uložená soudem smluvního státu „již byla vykonána“ nebo „je právě vykonávána“, pokud byl obviněný krátkodobě policejně zadržen nebo vzat do vazby, a pokud doba tohoto odnětí svobody musí být započtena při pozdějším výkonu trestu odnětí svobody. ESD konstatoval, že ze samotného znění uvedeného článku vyplývá, že **nemůže být použitelný předtím, než je vůči dotčené osobě vydáno „konečné rozhodnutí“**. Policejní zadržení, jakož i vzetí do vazby během soudního řízení, probíhá vždy před vydáním konečného rozhodnutí. Z toho vyplývá, že článek 54 Prováděcí úmluvy nemůže být uplatněn ve vztahu k takovým dobám odnětí svobody, i když tyto doby budou muset být podle vnitrostátního práva zohledněny v rámci pozdějšího výkonu případného trestu odnětí svobody (zároveň byla zdůrazněna rozdílnost

⁹³ „For the purposes of Article 54 of the CISA, a penalty imposed by a court of a Contracting State ‘has been enforced’ or is ‘actually in the process of being enforced’ if the defendant has been given a suspended custodial sentence.“

účelu vazby a podmínky výkonu podle čl. 54). V důsledku toho ESD shledal, že je namístě na položenou předběžnou otázku odpovědět takto:

„Ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy nemusí být trest uložený soudem smluvního státu považován za „již vykonaný“ nebo „právě vykonávaný“, pokud byl obviněný krátkodobě policejně zadržen nebo vzat do vazby a pokud podle práva státu, ve kterém byl vydán odsuzující rozsudek, musí být toto odnětí svobody započteno v rámci pozdějšího výkonu trestu odnětí svobody.“⁹⁴

8.4 Shrnutí judikatury ESD k článku 54 Prováděcí úmluvy

Dosavadní judikatura ESD rozvíjí, koriguje, upřesňuje a interpretuje primární pojmy týkající se zásady *ne bis in idem* a jako taková určuje rozsah aplikace zmíněného principu prezentovaného v článku 54 Prováděcí úmluvy.⁹⁵

V judikátech týkajících se spojených věcí C-187/01 (GÖZÜTOK) a C-385/01 (BRÜGGE), či v rozsudcích ve věcech C-469/03 (MIRAGLIA), C-150/05 (VAN STRAATEN) a C-467/04 (GASPARINI), ESD odpovídá na předložené předběžné otázky týkající se problematiky, na jaká rozhodnutí ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy se princip *ne bis in idem* aplikuje (neboli která rozhodnutí tvoří překážku věci rozhodnuté). Závěry ESD můžeme v tomto ohledu shrnout do několika bodů:

- **princip *ne bis in idem* zakotvený v článku 54 Prováděcí úmluvy se vztahuje také na řízení, ve kterém veřejný žalobce členského státu bez součinnosti se soudem v souladu se svou pravomocí zastavil trestní řízení, jestliže obviněný splnil určené k tomu zmocněným orgánem předepsané povinnosti, v důsledku čehož je další trestní stíhání nepřipustné (GÖZÜTOK a BRÜGGE);**

⁹⁴ „For the purposes of Article 54 of the CISA, a penalty imposed by a court of a Contracting State is not to be regarded as ‘having been enforced’ or ‘actually in the process of being enforced’ where the defendant was for a short time taken into police custody and/or held on remand pending trial and that detention would count towards any subsequent enforcement of the custodial sentence under the law of the State in which judgment was given.“

⁹⁵ Pokud jde o závěry z uvedených rozhodnutí, týkajících se zásady *ne bis in idem*, čerpal jsem rovněž ze zápůjčeného rukopisu JUDr. Bc. Tomáše Gřivny, Ph.D. „Europeizace trestního práva a ochrana základních práv a svobod“ – rukopis byl v době odevzdání rigorózní práce v tisku.

- zásada se neuplatní na rozhodnutí soudních orgánů členského státu, kterým se zastavuje trestní řízení poté, co se veřejný žalobce rozhodl nepokračovat v trestním stíhání z důvodu, že trestní stíhání proti témuž obviněnému pro tentýž čin bylo zahájeno v jiném členském státě, aniž by bylo provedeno posouzení věci samé (MIRAGLIA);

- rozhodnutím ve smyslu čl. 54 je také rozhodnutí soudu vydané na základě trestního stíhání, kterým je obžalovaný pravomocně zproštěn obžaloby z důvodu promlčení trestného činu, kvůli kterému bylo zahájeno stíhání (GASPARINI), nebo je zproštěn obžaloby pro nedostatek důkazů (VAN STRAATEN).

V řadě předložených věcí ESD také rozvíjí pojetí „téhož činu“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy. Zásadním rozhodnutím, které určuje meze tohoto pojmu, je rozsudek ve věci C-436/04 (VAN ESBROECK). Další rozhodnutí potvrzují původní obecné vymezení a rozšiřují zmíněný pojem, aby jeho aplikace odpovídala různorodosti konkrétních situací: C-150/05 (VAN STRAATEN), či C-367/05 (KRAAIJENBRINK). Závěry ESD můžeme v tomto ohledu shrnout do několika bodů:

- relevantním kritériem pro účely uplatnění článku 54 je kritérium totožnosti skutkové podstaty činu chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu (VAN ESBROECK);

- trestné činy spočívající ve vývozu a dovozu týchž omamných látek stíhané v různých smluvních státech této úmluvy musí být v zásadě považovány za „tentýž čin“ ve smyslu tohoto článku 54, přičemž konečné posouzení v tomto ohledu je věcí příslušných vnitrostátních orgánů (VAN ESBROECK) a není vyžadováno, aby množství dotčené drogy v obou dotčených smluvních státech nebo osoby, které se údajně činu v obou státech účastnily, byly totožné (VAN STRAATEN);

- různá skutková jednání nemohou být považována za „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy z důvodu pouhé skutečnosti, že příslušný vnitrostátní orgán zjistí, že uvedená skutková jednání jsou spojena týmž protiprávním úmyslem, přičemž je na vnitrostátním orgánu, aby

posoudil, zda je míra totožnosti a spojitosti mezi všemi srovnávanými skutkovými okolnostmi taková, že je možné s ohledem na výše uvedené relevantní kritérium konstatovat, že se jedná o „tentýž čin“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy (tzn. že podstatné skutkové okolnosti v jednom i druhém řízení tvoří svou spojitostí v čase, v prostoru a svým předmětem neoddělitelný soubor) (KRAAIJENBRINK);

Na to, co se rozumí podmínkou, že trest je „již vykonaný“, nebo „právě vykonávaný“ ve smyslu článku 54 Prováděcí úmluvy odpověděl ESD ve věci C-288/05 (KRETZINGER) takto:

- sankce uložená soudem smluvního státu je „již vykonána“ nebo „právě vykonávána“, pokud byl obviněný v souladu s právem uvedeného smluvního státu odsouzen k trestu odnětí svobody, jehož výkon byl podmíněně odložen;

- trest uložený soudem smluvního státu nemusí být považován za „již vykonaný“ nebo „právě vykonávaný“, pokud byl obviněný krátkodobě policejně zadržen nebo vzat do vazby a pokud, podle práva státu, ve kterém byl vydán odsuzující rozsudek, musí být toto odnětí svobody započteno v rámci pozdějšího výkonu trestu odnětí svobody.

V rozhodnutí C-436/04 (VAN ESBROECK) ESD vyjádřil názor, že se podle zásady *ne bis in idem* v článku 54 postupuje také tehdy, kdy nebyl v době prvotního trestního řízení členský stát smluvní stranou Prováděcí úmluvy:

- rozhodující je, že v dotčených smluvních státech byla Prováděcí úmluva v platnosti v okamžiku posuzování podmínek pro uplatnění zásady zákazu dvojího trestu orgánem, u něhož bylo řízení zahájeno později.

9. Srovnání judikatury Soudu a ESD týkající se výkladu pojmu „tentyž čin“

ESD i Soud jsou nadnárodní justiční orgány, které svým závazným výkladem neobyčejně rozvíjí právo vyjádřené v úmluvách, jimiž jsou členské státy vázány (Soud – Úmluva; ESD – Prováděcí úmluva), určují meze aplikace tohoto práva, interpretují pojmy v normách obsažené a zaručují jednotnost významu těchto pojmů v národních právních řádech.⁹⁶ Oba justiční orgány se opakovaně vyjadřovaly k zásadě *ne bis in idem* v rozsahu úmluv, na které se jejich judikatura vztahuje (Soud – článek 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě; ESD – článek 54 Prováděcí úmluvy – viz. výše kapitoly 7 a 8). Jelikož je celá řada členských států vázána oběma zmíněnými úmluvami, naskytuje se otázka, zda v budoucnu nevznikne konflikt jurisdikcí těchto soudů v oblasti rozdílného výkladu některých pojmů obsažených v definicích zásady zákazu dvojího trestu a stíhání.

Jako zásadní problém shledávám rozdílnost relevantního kritéria pro účely uplatnění zásady *ne bis in idem* oběma soudy. Soud jednoznačně ve svých rozhodnutích potvrdil, že při posuzování nepřipustnosti trestního stíhání vychází z totožnosti právních kvalifikací a nikoliv z totožnosti skutku jako takového (případ č. 37950/97 - *Franz Fisher v. Rakousko*). Naopak ESD uvádí, že rozhodným kritériem pro účely uplatnění článku 54 je kritérium totožnosti skutkové podstaty činu chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu (*C-436/04 Van Esbroeck*). Je patné, že ESD vychází při výkladu pojmu „téhož činu“ ze zcela jiného posuzovacího kritéria, než ze kterého vychází Evropský soud pro lidská práva.

K tomuto konfliktu by zatím mohlo dojít pouze při posuzování situace trestný čin - trestný čin, nikoli v ostatních případech (trestný čin - přešupek, přešupek - přešupek, či přešupek - trestný čin), neboť ESD narozdíl od Soudu vztahuje rozsah článku 54 Prováděcí úmluvy na pravomocný „rozsudek“, tzn. ve světle judikatury ESD na rozhodnutí soudu, či veřejného žalobce v trestním,

⁹⁶ Srov. Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 23.

nikoliv přestupkovém (popř. správním) řízení (spojené věci C-187/01 (věc GÖZÜTOK) a C-385/01 (věc BRÜGGE) ze dne 11.2.2003). Z tohoto hlediska si osobně myslím, že by v tuzemských poměrech nemělo dojít ke konfliktu jurisdikcí Soudu a ESD, protože v situacích trestný čin – přestupek, trestný čin – trestný čin a přestupek – přestupek je dostatečně trestním a přestupkovým právem⁹⁷ podchycen problém posuzování „téhož činu“ a jako relevantní kritérium tuzemská judikatura i teorie prezentuje kritérium totožnosti skutku, které poskytuje vyšší míru právní jistoty pro osoby, vůči kterým je řízení vedeno (na rozdíl od kritéria porovnání totožných formálních znaků skutkových podstat prezentovaných Soudem), v souladu s článkem 53 Úmluvy⁹⁸, a je rovněž v harmonii s judikaturou a výkladem ESD. Problém by nastal v okamžiku, kdy by se ESD rozhodl pojetí „téhož činu“, vyjádřeného článkem 54 Prováděcí úmluvy, vztáhnout také na situaci přestupek – trestný čin, tzn. na situaci, kdy by nebylo pro aplikaci zásady *ne bis in idem* určující, zda se jednalo o trestný čin, či přestupek (popř. správní delikt) a zároveň by nebylo rozhodné, v jakém pořadí orgány o tomto skutku rozhodly - zda dříve rozhodl orgán činný v trestním řízení, či orgán správní. V tomto případě by bylo vhodné v okamžiku, kdy popsaná situace nastane, vznést předběžnou otázku týkající se posuzované problematiky k ESD. Podle mého názoru ESD tehdy jistě vezme za relevantní jím prezentované kritérium totožnosti skutkové podstaty činu chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu, protože poskytuje vyšší standard ochrany a právní jistoty v souladu s články 58 Prováděcí úmluvy a 53 Úmluvy. Bude záhodno zjistit také názor Soudu, protože výklad Úmluvy může provádět pouze on.

Pokud jde o judikaturu ESD týkající se Charty základních práv Evropské unie, není zatím dostatečně rozvinutá natolik, abychom ohledně v ní zakotveného principu *ne bis in idem* mohli činit relevantní závěry, zda ESD změní, či nezmění své dosavadní stanovisko pro aplikaci zákazu dvojího stíhání a trestání. Osobně si však myslím, že bude zachovávat standard, který již nastolil interpretací článku 54 Prováděcí úmluvy.

⁹⁷ čl. 40 odst. 5 Listiny; §11 odst. 1 písm. f), g), h), §11 a tr. řádu; §66 odst. 3 písm. c), §76 odst. 1 písm. g), h) zákona o přestupcích.

⁹⁸ Viz. poznámka pod čarou č. 43.

10. Zrušení pravomocného rozhodnutí o přestupku, popř. o jiném správním deliktu

Jelikož v důsledku výkladu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě Soudem proniká do právního řádu České republiky nově nazírání na překážku věci rozhodnuté (a tudíž nepřípustnosti trestního stíhání z pohledu zásady *ne bis in idem*) také ve vztahu přestupek – trestný čin, je třeba se zabývat možností a současně nutností zrušení rozhodnutí vydaného v přestupkovém řízení v zájmu zachování právní jistoty a spravedlnosti v trestním řízení. Je nežádoucí, aby nebyla tato možnost v tuzemském právním řádu zakotvena, neboť by tím bylo vyloučeno právo a zároveň povinnost státu potrestat pachatele trestného činu, pokud již o tomtéž skutku bylo rozhodnuto v přestupkovém řízení, nebo v řízení o jiném správním deliktu. Bylo by rovněž vyloučeno pachatele postavit před soud, neboť zásada *ne bis in idem* se vztahuje i na samotné zahájení trestního stíhání.

Pokud okolnosti budou nasvědčovat tomu, že byl spáchán trestný čin, lze rozhodnutí o přestupku nebo jiném správním deliktu zrušit cestou přezkumného řízení podle §94 a násl. zákona 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů, jelikož lze důvodně pochybovat, že pravomocné rozhodnutí o přestupku, či jiném správním deliktu bylo vydáno v souladu s právními předpisy a existuje zde veřejný zájem na potrestání pachatele v řízení trestním. Toto rozhodnutí následně příslušný správní orgán zruší (§97 odst. 3 spr. řádu) a postoupí věc státnímu zástupci nebo orgánům policie. Rozhodnutí o zrušení původního pravomocného rozhodnutí o přestupku lze však vydat pouze ve lhůtách stanovených správním řádem. Správní řád stanoví pro vydání usnesení o zahájení přezkumného řízení lhůtu 2 měsíců ode dne, kdy se příslušný správní orgán o důvodu zahájení tohoto řízení dozvěděl (byl mu doručen podnět orgánů činných v trestním řízení, týkající se existence skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin), nejpozději však do 1 roku od právní moci rozhodnutí ve věci (§96 odst. 1 spr. řádu), přičemž příslušný správní orgán vychází z právního stavu a skutkových okolností v době vydání svého rozhodnutí (§96 odst. 2 spr. řádu). Přezkumné řízení musí být skončeno ve lhůtě 15ti měsíců ode dne nabytí právní moci přezkoumávaného rozhodnutí, jinak jej správní orgán usnesením zastaví (§97 odst. 2 spr. řádu). Jedná se o lhůty nesmírně krátké a je mnohdy

problematické samotné rozhodnutí o přestupku v těchto nekompromisních lhůtách zrušit, mám však za to, že vše záleží na přehledné komunikaci mezi správním orgánem a orgány činnými v trestním řízení, které zatím, bohužel, není v současné době dosaženo.

Kromě výše naznačeného postupu podle správního řádu je možno zrušit pravomocné rozhodnutí o přestupku či jiném správním deliktu užitím zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů. Ustanovením §66 odst. 2 tohoto zákona je nejvyššímu státnímu zástupci svěřena žalobní legitimace k ochraně veřejného zájmu. Tak může nejvyšší státní zástupce ve lhůtě 3 let od právní moci rozhodnutí o přestupku nebo jiného správního deliktu, proti tomuto pravomocnému rozhodnutí správního orgánu podat žalobu k ochraně veřejného zájmu, nestanoví-li zvláštní zákon jinak (§72 odst. 2 s.ř.s.). Ve veřejném zájmu je, aby bylo realizováno právo státu na řádné potrestání pachatele trestného činu a byla tak zajištěna rovnost postihu všech pachatelů trestných činů podle trestního zákona.

11. Vývoj soudobé judikatury v ČR týkající se zásady *ne bis in idem*

Právní řád České republiky je součástí kontinentálně-evropského právního systému⁹⁹, který se vytvořil pod vlivem římskoprávní tradice a přirozenoprávní teorie v její racionalistické podobě na přelomu 18. a 19. století. Jedná se o systém práva psaného, ve kterém je z pohledu pramenů práva, považován za prvořadý, nejdůležitější a svrchovaný pramen práva normativní právní akt, tedy právní norma (nejčastěji zákon). Právní obyčej je jakožto prameny práva, mají v rámci kontinentálně-evropského právního systému význam pouze tehdy, stanou-li se součástí právního řádu prostřednictvím jejich uzákonění formou normativního právního aktu či normativní smlouvy. Lze tak říci, že obyčej je vzhledem k psané normě pramenem subsidiárním.¹⁰⁰

11.1 Judikatura jako pramen práva v ČR, otázka vázanosti soudů judikaturou

Soudní a správní precedenty nebývají v kontinentální právní kultuře za pramen práva považovány. Je tomu tak proto, že jejich působnost není originální, nýbrž je odvozená od přetrvávající existence zákona, nebo obyčeje (popř. rovněž právního principu), na kterých je právní názor, jež byl formulován v konkrétním soudním či správním rozhodnutí, založen.¹⁰¹ Musíme však na druhé straně připustit, že v posledních letech zauímají soudní a správní rozhodnutí stále významnější pozici, ať už se jedná o rozhodnutí národních soudů, či soudů evropských. Soudní praxe bývá sice zaměřena na interpretaci právních norem, nicméně v případě rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, Ústavního soudu, Evropského soudu pro lidská práva a Evropského soudního dvora, se jedná o velmi významný prvek, který je ve svém důsledku garantem výkladu

⁹⁹ Pro účely této práce není věnována významnější pozornost jednotlivým typům právních kultur a detailnějšímu rozboru pramenů práva ČR.

¹⁰⁰ Srov. Gerloch, A.: *Teorie práva*. 4. upr. vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2007, str. 113; Knapp, V.: *Teorie práva*. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 1995, str. 92-94; Prouza, D.: *Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu*, VŠERS, České Budějovice 2006, str. 9-12

¹⁰¹ Srov. Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.: *Teorie práva*. 2. přepracované vydání. ASPI Publishing, Praha 2004, str.59.

normativních právních aktů a normativních smluv.¹⁰² Nelze nezmínit, že současná literatura mnohdy připouští, že soudní rozhodování, a to zejména tzv. konstantní judikatura vyšších soudů, která zpravidla bývá oficiálně nebo neoficiálně publikována, působí, jako by byla pramenem práva.¹⁰³ To především díky síle své přesvědčivosti a argumentace.

K problematice závaznosti soudcovského rozhodnutí se vyjádřil Ústavní soud v několika nálezech. Zmínil bych především nález sp. zn. IV. ÚS 200/96, ve kterém Ústavní soud odmítl, že by judikatura v českém právním systému byla závazná.¹⁰⁴ V něm uvádí, že soudce je podle čl. 95 odst. 1 Ústavy ČR vázán zákonem a v případě, že při svém rozhodování přihlíží k judikatuře, „měl by mít na zřeteli, že její ustálenost a platnost jsou odvislé od vývoje, který je odrazem daných společenských a ústavněprávních podmínek. Navíc aplikace takové judikatury musí být v souladu s mezinárodními závazky, které Česká republika přijala...“¹⁰⁵ Na druhou stranu Ústavní soud v dalších svých nálezech opakovaně zdůrazňuje, že použití judikatury není jen věcí více či méně svévolné úvahy soudce, ale že judikatura musí být používána principiálně. Porušení ústavně zaručených práv nastává i v situaci „odklonu od ustálené rozhodovací praxe nadto usměrněné opakovanými rozhodnutími či stanovisky Nejvyššího soudu ČR, aniž by obecné soudy nižšího stupně dostatečným způsobem vyložily důvody, pro které ustálenou rozhodovací praxí odmítají“.¹⁰⁵

11.2 Vybraná rozhodnutí týkající se zásady *ne bis in idem*

Rozhodnutí související s aplikací zásady *ne bis in idem* v řízení před soudy, která jsem se rozhodl blíže rozebrat, se dotýkají zejména problematiky výkladu a použitelnosti čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě v českém trestním řízení. Zároveň bych rád zachytil postupný vývoj a náhled současné judikatury ČR na aplikaci čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě **ve vztahu přestupek – trestný čin**.

¹⁰² Srov. Prouza, D.: Zásada *ne bis in idem* v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006, str. 9-12.

¹⁰³ Knapp, V.: Teorie práva. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 1995, str. 133.

¹⁰⁴ Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č.6, nález č. 123, str. 387.

¹⁰⁵ Nález sp. zn. III. ÚS 470/97 (Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek č. 16, nález č. 163, str. 203). K tomuto tématu se rovněž vyjádřil Zdr. Kühn v jednom ze svých článků: Kühn, Z.: Proč si kontinentální právníci myslí, že jejich judikatura není závazná aneb patero důvodů pro odlišnou kontinentální koncepci precedentu. Závaznost rozhodnutí ústavních soudů. Sborník příspěvků. Mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23.4.2004 Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004, str. 39-46.

Jedná se o přelomová rozhodnutí, která naznačují směr, jímž by se soudy nižších instancí - při zohlednění zásady *ne bis in idem* tak, jak ji chápe Úmluva a výklad Soudu - měly zaměřit. Snažím se rovněž poukázat na některé nepřesnosti, kterých se Nejvyšší soud při výkladu Úmluvy a rozhodnutí Soudu dopustil. Vybral jsem navíc jedno rozhodnutí Nejvyššího soudu, jež se zabývá otázkou, zda výkon rozhodnutí o uložení pokuty v občanskoprávním řízení tvoří překážku věci rozhodnuté pro postih trestní aplikací čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.

11.2.1 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003

Zásadním zásahem do koncepce nepřipustnosti trestního stíhání na základě aplikace zásady *ne bis in idem* v právním řádu České republiky se stal rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. července 2004, sp. zn. 11 Tdo 738/2003, jež zároveň vzbudil bouřlivý ohlas u odborné veřejnosti.¹⁰⁶ Tímto rozsudkem Nejvyšší soud zrušil usnesení krajského soudu a současně i rozsudek okresního soudu a sám rozhodl podle §265m tr. řádu tak, že trestní stíhání zastavil. Právní věta uvedeného rozhodnutí zněla: „Zásadu *ne bis in idem* ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv je na místě vztáhnout jak na činy patřící podle českého právního řádu mezi trestné činy, tak i na činy spadající mezi přestupky. Osobu, jejíž přestupkové řízení pro určitý čin již meritorně skončilo rozhodnutím příslušného správního orgánu, není proto možné pro týž čin trestně stíhat a odsoudit, byť by byl nově tento čin kvalifikován jako trestný čin, zatímco v již skončeném přestupkovém řízení byl kvalifikován jako přestupek, pokud pravomocné rozhodnutí o tomtéž skutku nebylo zrušeno v předepsaném řízení z podnětu mimořádného opravného prostředku.“

Problematika případu spočívala ve skutečnosti, že v původním řízení policejní orgán dostatečně nezjistil reálnou výši způsobené škody a věc odevzdal s podezřením, že se jedná o přestupek. Přestupková komise udělila pachateli pokutu, kterou pachatel zaplatil, a přestupkové řízení zastavila. Následně orgány činné v trestním řízení dospěly k závěru, že způsobená škoda byla vyšší, než původně zjištěná, což vedlo k zahájení trestního stíhání pro trestný čin, který byl

¹⁰⁶ Např. Grivna, T., Sekvard, O.: Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu *ne bis in idem*?. Právní fórum, 2005, č. 3, str. 98-103; Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, 2005, č. 6; Kocina, J.: K rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu. Bulletin advokacie, 2005, č. 11-12, str. 34-38.

skutkově totožný s tím, za který byla obviněnému uložena pokuta v přestupkovém řízení.

Obviněný byl rozsudkem Okresního soudu v Kolíně ze dne 9. 1. 2003, **sp. zn. 3 T 34/2002** uznán vinným mimo jiné trestným činem krádeže podle §247 odst. 1 písm. a) tr. zákona, přičemž za tento trestný čin a za sbíhající se trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 1 písm. c) mu byl uložen souhrnný trest. Proti rozsudku okresního soudu podal obviněný odvolání, které Krajský soud v Praze dne 6. 3. 2003, **sp. zn. 11 To 56/2003** usnesením podle §256 tr. řádu jako nedůvodné zamítl. Proti tomuto usnesení krajského soudu podal obviněný prostřednictvím svého obhájce dovolání. Jako dovolací důvod uvedl, že soudy obou stupňů byl uznán vinným skutkem kvalifikovaným jako trestný čin krádeže podle §247 odst. 1 písm. a) tr. zákona a odsoudily jej za tento čin, ačkoliv pro týž skutek byl již postižen přestupkovou komisí městského úřadu a byla mu za něj uložena sankce. Vyslovil přesvědčení, že proti němu bylo vedeno trestní stíhání, ačkoliv bylo ve smyslu §11 odst. 1 písm. f) tr. řádu nepřipustné. Nejvyšší státní zástupkyně ve svém vyjádření zdůraznila, že pokud byl obviněný postižen v přestupkovém řízení pro jednání, které se následně stalo předmětem trestního stíhání, nebránilo to jeho potrestání za stejné jednání v trestním řízení, neboť obsah ustanovení §11 odst. 1 písm. f) tr. řádu stíhání obviněného za trestný čin, pokud byl dříve postižen za přestupek v rámci téhož jednání, nevylučuje.

Nejvyšší soud se nejdříve zabývá dosavadním zakotvením zásady *ne bis in idem* v českém právním řádu a podotýká, že pro posouzení otázky, zda se jedná o týž skutek, není relevantní právní kvalifikace skutku a z tohoto pohledu je irelevantní, zda po právní stránce byl skutek posouzen jako trestný čin, či jako přestupek. Dává za pravdu Nejvyšší státní zástupkyni, že trestnímu stíhání pro týž skutek nebrání ve smyslu ustanovení §11 odst. 1 písm. f) tr. řádu ta okolnost, že za něj byl obviněný postižen dříve v přestupkovém řízení, neboť z tohoto pojetí vychází také dosavadní judikatura (pro srovnání uvádí rozhodnutí R 47/1989). Zároveň však zdůrazňuje, že tato judikatura již zcela neodpovídá nynější dikci ustanovení §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a tímto také mezinárodním smlouvám, jimiž je ČR vázána a které jsou ve smyslu ustanovení čl. 10 Ústavy postaveny na roveň ústavním předpisům a ve znění ustanovení čl. 95 odst. 1 Ústavy jsou přímo aplikovatelné obecnými soudy, čímž je založen další důvod nepřipustnosti

trestního stíhání. V této souvislosti přiznává zásadní význam ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě a podotýká, že překlad tohoto článku není zcela přesný, neboť ve srovnání s anglickým a francouzským originálem nepřesně užívá českých termínů trestný čin, trestní řízení, odsouzení a rozsudek, čímž pozměňuje i celkový význam textu normy. Podstatné je v daném kontextu především to, že slovo „delikt“ (ve francouzském znění „*infraction*“, v anglickém „*offence*“) je v překladu zaměněno za slovo „trestný čin“ (ve francouzském znění „*infraction criminelle*“, v anglickém „*criminal offence*“). Přitom za směrodatnou je třeba považovat originální verzi v anglickém a francouzském jazyce a v návaznosti na to i skutečnost, že anglickému termínu „*offence*“ a francouzskému „*infraction*“ v češtině odpovídají termíny trestný čin i přestupek. Tak je třeba podle stanoviska Nejvyššího soudu zásadu *ne bis in idem* ve smyslu originálního znění čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě vztáhnout jak na činy spadající mezi trestné činy, tak zároveň na činy spadající mezi přestupky, a to ve všech kombinacích, které mezi nimi přicházejí v úvahu (tj. trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek, přestupek – přestupek, přestupek – trestný čin), to vše za předpokladu, že původní pravomocné rozhodnutí o daném činu nebylo v předepsaném řízení zrušeno z podnětu mimořádného opravného prostředku. Podotýká, že uvedené principy nelze vztáhnout na všechny skutky, které mohou být správními orgány posouzeny jako přestupky, nýbrž toliko na ty z nich, které mají trestněprávní povahu. Nejvyšší soud rovněž zmiňuje judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, jež vztahuje účinek zásady *ne bis in idem* jak na činy kvalifikované vnitrostátním právem jako trestné činy, tak na činy jím kvalifikované jako přestupky, popřípadě jiné správní delikty a výjimečně i na disciplinární delikty. Uvádí, že v praxi považuje Evropský soud pro lidská práva za přestupky trestněprávní povahy ty, které současně vykazují zásadní rysy skutkových podstat trestných činů stejné povahy, například krádeže, podvodu, zpronevěry a ublížení na zdraví. Podle názoru Nejvyššího soudu Evropský soud pro lidská práva z hlediska uplatnění zásady *ne bis in idem* označil za rozhodující totožnost skutku, nikoliv totožnost právní kvalifikace. Ochrana proti novému procesu s ohledem na zásadu *ne bis in idem* nemůže vyloučit ani skutečnost, že důvodem prvního postihu za daný čin byla jeho nesprávná právní kvalifikace jako přestupku, ačkoliv naplňoval znaky trestného činu. S ohledem na výše uvedené je v posuzované věci podle

Nejvyššího soudu prioritní skutečnost, že zásada *ne bis in idem* ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě brání také trestnímu stíhání a odsouzení toho, proti němuž přestupkové řízení o tomtéž skutku trestněprávní povahy meritorně skončilo pravomocným rozhodnutím správního orgánu, aniž by bylo z podnětu mimořádného opravného prostředku zrušeno. Zdůrazňuje, že čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě lze přímo aplikovat s odkazem na ustanovení §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a čl. 10 a 95 Ústavy České republiky. Tak Nejvyšší soud shledal dovolání opodstatněným a trestní stíhání proti obviněnému zastavil.

K uvedenému rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 bylo uveřejněno velké množství článků, jež reagují na některé mylné úsudky Nejvyššího soudu co do jeho argumentace jazykovým výkladem čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě a judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Je zde v souvislosti s vnitrostátní aplikací mezinárodních smluv ve spojení s §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu upozorňováno na dřívější rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci **sp. zn. 5 Tdo 178/2002**, v němž Nejvyšší soud vyjádřil specifické podmínky schopnosti mezinárodní smlouvy k přímému použití. Nejvyšší soud zde vyjádřil své přesvědčení, že důvody pro zastavení trestního stíhání uvedené v §11 odst. 1 tr. řádu představují kogentní úpravu a průlom do zásady oficiality a legality. To platí i pro důvod uvedený v §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a v něm obsažený odkaz na mezinárodní smlouvu, kterou je ČR vázána. Proto taková mezinárodní smlouva musí stanovit důvod pro zastavení trestního stíhání jednoznačně. V návaznosti na tyto závěry lze přisvědčit, že brání-li vymezení principu *ne bis in idem* v čl. 4 Protokolu č. 7 zároveň trestnímu stíhání osoby za čin, za který již byla postížena v přestupkovém řízení, pak proti ní nelze v ČR s ohledem na ustanovení §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu vést trestní stíhání pro týž čin, dříve než bylo předchozí rozhodnutí přestupkového orgánu v předepsaném řízení zrušeno, ovšem pouze za toho předpokladu, že je význam článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 **bezpodmínečný, jasný a určitý**. Je zde upozorňováno na to, že Nejvyšší soud v rozhodnutí sp. zn. 11 Tdo 738/2003 sám hovoří o problémech při praktické aplikaci čl. 4 Protokolu č. 7 v našich vnitrostátních poměrech v souvislosti s totožností skutku a trestněprávní individualizací činu, což vzbuzuje otázku, pokud se tyto problémy skutečně v praxi vyskytují, zda je čl. 4 Protokolu

dostatečně určitý a jednoznačný.¹⁰⁷ Mám však za to, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva se postupně vyjadřovala k aplikaci čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě natolik detailně, že ve smyslu rozhodnutí Soudu ve věci *Franz Fisher v. Rakousko*¹⁰⁸ je aplikace čl. 4 Protokolu dostatečně jasná a určitá a Nejvyšší soud neměl na mysli problémy s významem a výkladem čl. 4 Protokolu č. 7, avšak měl na mysli praktickou aplikaci tohoto článku vnitrostátními soudy, které doposud vycházely z totožnosti skutku a v důsledku použití Úmluvy také na vztah přestupek – trestný čin, budou nuceny aplikovat kritérium totožnosti formálních znaků skutkových podstat, což se může jevit značně problematické.

Další námitky k přelomovému rozhodnutí Nejvyššího soudu, jež se v literatuře objevily, se týkaly jazykového výkladu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, kde za směrodatnou prohlásil Nejvyšší soud anglickou a francouzskou verzi. Jak je zřejmé z čl. 10 Protokolu č. 7, autentická jsou jeho znění ve francouzštině a angličtině. Avšak pouze na základě jazykového výkladu (který je v literatuře shledán nesprávným - proti výkladu Nejvyššího soudu hovoří důvodová zpráva k Protokolu č. 7, ze které lze dovodit, že ustanovení čl. 4 bylo původně zamýšleno pouze pro trestní řízení) nelze dospět k závěru, že čl. 4 se má vztahovat i na přestupky, jak dovozuje Nejvyšší soud. Důvod pro to, že se čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě vztahuje rovněž na přestupky, není na základě jazykového výkladu Protokolu, nýbrž je důsledkem autonomního výkladu pojmů „trestní obvinění“ a „obviněný z trestného činu“ v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.¹⁰⁹ V tomto ohledu mi nezbývá, než souhlasit s prezentovanou argumentací, neboť, jak jsem již uvedl ve výkladu k judikatuře Soudu týkající se čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, při výkladu jednotlivých ustanovení Úmluvy se Soud nemůže spoléhat na význam, který pojmy obsažené v Úmluvě mají v právních řádech jednotlivých států, proto tyto pojmy vykládá autonomně (viz rozhodnutí Soudu ve věci *Engel a další v. Nizozemí*¹¹⁰) a na základě již zmíněného autonomního výkladu stanovil premisu, kterou se vnitrostátní soudy členských států Úmluvy mají řídit. Tato

¹⁰⁷ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, 2005, č. 6, str. 5, 6.

¹⁰⁸ Případ č. 37950/97 z 29.5.2001.

¹⁰⁹ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, 2005, č. 6, str. 6, 7.

¹¹⁰ Rozsudek ze dne 8.6.1976, A č. 22, §81.

premisa vyjadřuje přesvědčení Soudu o tom, že **přestupky mají z pohledu Úmluvy trestněprávní povahu vždy**, a proto se aplikace čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě vztahuje rovněž na ně.

Kritice byl podroben také názor Nejvyššího soudu, že se zásada *ne bis in idem* ve vztahu přestupek – trestný čin vztahuje pouze na přestupky trestněprávní povahy, tzn. na ty, které vykazují základní rysy skutkových podstat trestných činů stejné povahy, např. krádeže, zpronevěry, či podvodu, což je zároveň podmínka, aby se osoba mohla domoci práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 Úmluvy z hlediska aplikace zásady *ne bis in idem*. Trestní charakter přestupků Evropský soud pro lidská práva dovedl z toho, že norma má obecný charakter, obrací se na všechny občany, a že uložená pokuta symbolizuje trest mající pachatele odradit od dalšího páčení protizákonné činnosti. Tímto Soud považuje za trestné činy ve smyslu čl. 6 Úmluvy všechny přestupky a nelze souhlasit s názorem Nejvyššího soudu, že by se záruky čl. 6 omezovaly pouze na přestupky tzv. trestněprávní povahy. Záruky vyjádřené v čl. 6 Úmluvy náležejí každé osobě obviněné z přestupku, nikoliv pouze osobě obviněné z přestupku trestněprávní povahy. Omezené použití zásady *ne bis in idem* podle čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě pouze na přestupky trestněprávní povahy nevyplývá z toho, že by Evropský soud pro lidská práva vyděloval z obecné kategorie přestupků přestupky tzv. trestněprávní povahy, jak předkládá Nejvyšší soud, nýbrž z toho, že namísto z totožnosti skutku vychází z totožnosti právní kvalifikace.¹¹¹ Mám za to, že i když Nejvyšší soud nesprávně vyložil důvod aplikace zásady *ne bis in idem* jen na přestupky trestněprávní povahy, má ve svém důsledku pravdu v tom, že záruka spravedlivého procesu ve smyslu čl. 6 Úmluvy týkající se aplikace zásady *ne bis in idem* čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě se vztahuje jen na přestupky trestněprávní povahy, tzn. na ty, které vykazují znaky skutkových podstat některého trestného činu. Proto výklady Nejvyššího soudu i odborné literatury nelze striktně shledávat nesprávnými, neboť oba mají svá pro i proti a v podstatě jiným způsobem vykládají tutéž skutečnost, a sice tu, že je dáno omezené použití zásady *ne bis in idem* podle čl. 4 Protokolu č. 7 na přestupky trestněprávní povahy, tj. na ty, které současně vykazují znaky stíhaného trestného činu.

¹¹¹ Růžička, M., Polák, P.: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „*ne bis in idem*“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. Státní zastupitelství, 2005, č. 6, str. 8, 9.

Podle názoru Nejvyššího soudu Evropský soud pro lidská práva z hlediska uplatnění zásady *ne bis in idem* označil za rozhodující totožnost skutku, nikoliv totožnost právní kvalifikace, což je pravděpodobně nejzávažnější omyl rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003. Jak jsem již uvedl ve výkladu k judikatuře Soudu týkající se čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, Evropský soud pro lidská práva vychází z totožnosti právní kvalifikace (formálních znaků skutkových podstat), nikoliv z totožnosti skutku. Prostor pro vnitrostátní použití čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě a zároveň pro použití kritéria totožnosti právní kvalifikace se otevírá pouze ve vztahu přestupek – trestný čin, neboť ostatní situace vzájemných vztahů trestný čin vs. přestupek jsou již dostatečně v národním právním řádu podchyceny.

V právní teorii se po vyhlášení tohoto rozhodnutí setkáváme s dalšími ohlasy, které poukazují na možnost rozšíření zásady *ne bis in idem* také na jiná řízení, než jsou řízení přestupková. **JUDr. Jan Kocina** se touto problematikou zabýval a opíral své teze o hledisko přirozenoprávní.¹¹² Poznává, že právě přirozenoprávní přístup vychází ze souhrnu určitých principů a nezadatelných subjektivních práv, přičemž zásada *ne bis in idem* se mezi tato obecná právní pravidla, jež jsou uznávána jako zásady spravedlnosti i tehdy, když nejsou normativně vyjádřena v právním řádu, řadí. Podle některých teoretickoprávních koncepcí je přirozené právo nadřazeno právu pozitivnímu. Právní vědomí je vědomím *de lege ferenda*, tj. vědomím, že by něco mělo platit jako právo, bez zřetele na to, zda to skutečně platí, či neplatí. V opozici k tomu stojí znalost práva jako taková, jež je vědomím *de lege lata*, tj. vědomím, že něco jako právo platí. Zdůrazňuje, že platné právo by mělo z těchto zásad vycházet, neboť aplikace obecných právních zásad je z hlediska přirozenoprávního přístupu významnou oblastí pro vypěstování právního vědomí *de lege ferenda*. Proto nelze aplikovat konkrétní ustanovení právních předpisů izolovaně, ale je třeba při jejich výkladu a následné aplikaci vzít v úvahu také další, subsidiární prameny práva, a to zejména tyto základní právní zásady, na nichž je platné právo jako takové postaveno. To logicky zároveň nabízí otázku, zda lze aplikovat zásadu *ne bis in*

¹¹² Kocina, J.: K rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu. Bulletin advokacie, 2005, č. 11-12, str. 34 – 38.

idem také ve vztahu k ostatním veřejnoprávním deliktům, které jsou v rámci teorie práva postaveny na stejnou úroveň s přestupky, na něž se, jak lze z výkladu Nejvyššího soudu vydedukovat, zásada zákazu dvojího postihu vztahuje. Veřejnoprávní delikty jsou trestné činy, přestupky a jiné správní delikty, disciplinární delikty, ústavní delikty a mezinárodněprávní delikty. Přestupky a jiné správní delikty jsou pak postaveny na stejnou úroveň, neboť se liší zejména zařazením v právním řádu, nikoli významem či ukládanými sankcemi. Jinými správními delikty se pak rozumí delikty fyzických osob, správní delikty fyzických a právnických osob, správní disciplinární delikty a správní pořádkové delikty. Správní delikty včetně přestupků pak splňují kritéria, z nichž vychází Soud při definici činů trestněprávní povahy¹¹³, tzn. chrání obecný zájem společnosti, zavazují obecně všechny právní subjekty, ukládané sankce mívají většinou represivní charakter. Z těchto tezí Kocina vyvozuje, že by z hlediska přirozenoprávního chápání práva ve vztahu k aplikaci zásady *ne bis in idem* neměl být činěn rozdíl mezi trestnými činy, přestupky a ostatními správními delikty včetně pořádkových a disciplinárních deliktů, jakkoliv různé je dělení těchto deliktů v rámci jednotlivých vnitrostátních právních řádů.

Mám za to, že i přes mnohé teoretickoprávní výhrady ke zmíněnému kontroverznímu rozhodnutí, lze v souhrnu názor Nejvyššího soudu týkající se nepřipustnosti trestního stíhání ve vztahu přestupek – trestný čin, vyjádřený ve věci sp. zn. 11 Tdo 738/2003, s drobnými výhradami akceptovat a uznat, že odpovídá stávající judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.

11.2.2 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tz 183/2005

Vývoj judikatury od poměrně stručného výkladu v souladu s čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 prošel zásadním vývojem až k rozhodnutí NS sp. zn. 4Tz 183/2005, které tento výklad usměrňuje a přizpůsobuje pestrosti konkrétních trestních kauz. V uvedeném rozhodnutí je již zmíněno přesnější rozlišovací kritérium, které je nutno při posuzování kauzy blíže

¹¹³ Definování činů trestněprávní povahy Soudem je podrobněji rozebráno v podkapitole 7.2 týkající se autonomního výkladu prováděného Soudem.

zohlednit – totožnost formálních znaků skutkových podstat trestného činu a přestupku při prakticky stejně popsáném skutkovém ději, které v přelomovém rozhodnutí sp. zn. 11 Tdo 738/2003 chybělo.

V trestní věci **sp. zn. 4 Tz 183/2005** rozhodl Nejvyšší soud ohledně aplikace zásady *ne bis in idem* vcelku logickou a z hlediska práva trestního srozumitelnou a korektní argumentací, když vyslovil, že není porušením zásady dvojího postihu za tentýž čin ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, byl-li obviněný řidič motorového vozidla v souvislosti s jednou jízdou jednak postižen ve správním řízení pro přestupky spočívající v tom, že nezastavil řízené vozidlo na signál policisty „Stůj“ a že po pronásledování obviněného a jeho zastavení policií se odmítl podrobit dechové zkoušce na přítomnost alkoholu v krvi, a jednak odsouzen za trestné činy spočívající v tom, že při zastavování jím řízeného vozidla najížděl na policistu a řídil vozidlo v době, kdy mu to bylo zakázáno správním orgánem. Tohoto závěru dosáhl po zhodnocení případu v jeho souvislostech, když zjistil, že uvedené přestupky a trestné činy jsou odlišnými skutky, jejichž zákonné znaky se nepřekrývají, byť byly spáchány v bezprostřední časové souvislosti.

Podstata věci spočívala v tom, že obviněný byl rozsudkem Okresního soudu v Bruntále – pobočka v Krnově ze dne 4. 4. 2005, **sp. zn. 18 T 262/2004**, uznán vinným trestnými činy maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 1 písm. c) tr. zákona a útoku na veřejného činitele podle §155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona, jichž se dopustil tím, že v nočních hodinách poté, co požil nezjištěné množství alkoholických nápojů, řídil osobní automobil, přestože mu byl mimo jiné uložen zákaz činnosti spočívající v zákazu řízení automobilových vozidel, když byl odpovídajícím způsobem zastavován příslušníkem hlídky Policie ČR, na toho najížděl, takže policista musel uskočit, aby nebyl vozidlem sražen.

Proti uvedenému rozsudku podal obviněný odvolání ke Krajskému soudu v Ostravě, který usnesením ze dne 23. 5. 2005, **sp. zn. 6 To 256/2005**, zrušil napadený rozsudek a zastavil trestní stíhání obviněného podle §223 odst. 1 tr. řádu z důvodu uvedeného v ustanovení §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu s odkazem na čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, jelikož obviněný byl již rozhodnutím městského úřadu uznán pro stejný skutek vinným ze spáchání přestupků podle §22 odst. 1

písm. b) bod 1., písm. f) a §30 odst. 1 písm. i) bod 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích¹¹⁴, neboť svým jednáním porušil ustanovení §4 písm. b) a §5 odst. 1 písm. f) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů. Tyto přestupky měl spáchat tím, že nerespektoval signál červeným světlem, kterým jej hlídka Policie ČR zastavovala, naopak, začal najíždět na policistu, dále pokračoval v jízdě, policejní hlídka jeho vozidlo pronásledovala a po zastavení vozidla se řidič odmítl na výzvu policisty podrobit dechové zkoušce na alkohol v krvi. V této souvislosti krajský soud zdůraznil, že při posuzování otázky, zda se jedná o týž skutek, není rozhodující právní kvalifikace skutku, ale určující je alespoň částečná shoda v jednání a ve způsobeném následku, tímto dospěl v posuzované věci k závěru, že obviněný již byl za skutek kvalifikovaný rozsudkem okresního soudu jako útok na veřejného činitele podle §155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona postížen před vynesením tohoto rozsudku jako za přestupek ve správním řízení. Obviněný byl tedy osobou, jejíž přestupkové řízení pro určitý čin meritorně skončilo rozhodnutím příslušného správního orgánu a za toto jednání mu byla uložena rovněž sankce, je tedy na místě užití zásady *ne bis in idem*, tedy práva nebýt souzen nebo trestán dvakrát za tentýž čin, jak to stanoví čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě a odkázal rovněž na rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003.

Proti citovanému usnesení krajského soudu podal ministr spravedlnosti stížnost pro porušení zákona (§266 a násl. tr. řádu) v neprospěch obviněného. Měl za to, že se nejedná o případ, na který by bylo možno aplikovat ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, jelikož skutkové podstaty přestupků, pro které byl obviněný postížen rozhodnutím městského úřadu, jsou zjevně rozdílné od skutkových podstat trestných činů maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 1 písm. c) a útoku na veřejného činitele podle §155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona.

Nejvyšší soud uvedl, že odpověď na otázku, zda je na místě zabývat se možností přímé aplikace ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, je v konkrétním případě závislá na tom, zda v přestupkovém řízení a poté v trestním řízení bylo rozhodnuto o témže skutku, a zda se tudíž jednalo o činy s alespoň

¹¹⁴ Ve znění předpisu účinného ke dni spáchání deliktu.

částečně stejnými znaky skutkové podstaty. Jednání a následek se při posuzování totožnosti skutku porovnávají podle toho, jak jsou uvedeny ve skutkové větě odsuzujícího rozsudku a jak byly zjištěny v přestupkovém řízení, na základě něhož byl učiněn výrok o přestupku. Uvádí, že totožnost skutku bude existovat především při naprostém souladu mezi popisem skutku ve výroku rozsudku a popisem skutku ve výrokové části rozhodnutí o přestupku, přičemž nelze vycházet jen z odůvodnění příslušných rozhodnutí, ale podstatné je vždy vymezení skutku ve výrokové části rozsudku a v rozhodnutí o přestupku. O tentýž skutek tedy půjde, byl-li obviněný v jednom typu řízení uznán vinným trestným činem a ve druhém přestupkem, přičemž formální znaky skutkových podstat těchto protiprávních jednání jsou shodné a vzájemně se odlišují pouze v materiální stránce – tj. ve stupni společenské nebezpečnosti. Totožnost skutku tak bude podle Nejvyššího soudu zachována, jsou-li jednání, následek, nebo obojí shodné v podstatných okolnostech, za které Nejvyšší soud považuje zejména skutkové okolnosti charakterizující jednání nebo následek z hlediska formálních znaků skutkových podstat trestných činů a jim korespondujících přestupků. Na základě uvedených tezí dospěl Nejvyšší soud k závěru, že jednání obviněného, která vedla k uložení pokuty a k uložení zákazu činnosti ve správním řízení za přestupky, netvoří nedílnou součást ani jednoho jednání, která jsou významná z hlediska trestního práva ve vztahu ke skutkovým podstatám trestných činů, jež obviněný naplnil. Tato jednání obviněného se v podstatných rysech neshodují a každé z nich směřovalo proti jinému zájmu, a mělo tudíž i jiný následek.

V případě trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 1 písm. c) tr. zákona vykonával obviněný činnost, která mu byla zakázána, zatímco v případě obou přestupků porušil pravidla o provozu na pozemních komunikacích, která byl povinen dodržovat, i když vykonával činnost, jež mu byla zakázána. Ke stejnému závěru lze dospět i v případě jednání obviněného charakterizovaného jako trestný čin útoku na veřejného činitele podle §155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona ve vztahu ke spáchanému přestupku, kterým se obviněný odmítl podrobit dechové zkoušce na alkohol, poněvadž se netýká týchž skutků, neboť v žádném z nich nejsou obsaženy alespoň z části stejné znaky skutkových podstat trestných činů a přestupků. S těmito závěry Nejvyššího soudu se lze ztotožnit také z hlediska právní teorie, jelikož zde neshledáme ani totožnost

jednání, ani následku relevantního z pohledu trestního práva a tudíž se nejedná o totožné skutky. Z pohledu teorie se však nelze ztotožnit co do argumentace Nejvyššího soudu idejemi o totožnosti obsahu skutkových podstat, ze kterých národní právní teorie nevyhází. Trestněprávní teorie se dostává do konfliktu s výkladem Nejvyššího soudu při posuzování druhého případu, kdy ze stejného hlediska porovnával totožnost skutkových podstat trestného činu útoku na veřejného činitele podle §155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona se skutkovou podstatou přestupku spáchaného tím, že obviněný nerespektoval signál červeným světlem, kterým jej hlídka Policie ČR zastavovala, a dál pokračoval v jízdě. Také zde Nejvyšší soud vycházel z porovnání skutkových vět ve výroku rozsudku a ve výroku rozhodnutí o přestupku, nikoliv co do totožnosti skutku, a dospěl k závěru, že tím, že správní orgán do skutkové věty o přestupku pojal jednání, jímž obviněný najížděl na policistu, pouze popisoval jeho jednání po spáchání přestupku, který však byl dokonán již tím, že obviněný na základě signálu policisty nepočal zpomalovat vozidlo tak, aby jej zastavil u policejní hlídky. Skutečnost, že obviněný poté, co neuposlechl výzvy k zastavení vozidla a naopak najížděl na policistu, zakládá již zcela jiný skutek, který nebyl projednán v přestupkovém řízení. Mám však za to, že z pohledu teorie práva je jednání charakteristické tím, že obviněný na výzvu policisty nezastavil vozidlo s jednáním, jímž na policistu započal najíždět totožné, neboť je vedeno stejným úmyslem vyhnout se tomu, aby byl obviněný Policií ČR zastaven a kontrolován a v rámci senzomotorických schopností člověka při řízení auta jedním jednáním auto nezastavil na signál policisty a započal na policistu najíždět. Tím zde v důsledku výskytu totožného jednání je dána i totožnost skutku a překážka *rei iudicatae* ve smyslu vztahu přestupek – trestný čin. Pokud však budeme při zohlednění judikatury Soudu vycházet nikoliv z totožnosti skutku, ze kterého dosavadní právní teorie vycházela, nýbrž z totožnosti skutkových podstat, o kterou své odůvodnění opírá také Nejvyšší soud, je **stanovisko Nejvyššího soudu** v případě porovnání trestného činu útoku na veřejného činitele podle §155 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. a) tr. zákona se skutkovou podstatou přestupku spáchaného tím, že obviněný nerespektoval signál červeným světlem, kterým jej hlídka Policie ČR zastavovala **srozumitelné a správné**.

Je zcela evidentní, že Nejvyšší soud se v tomto případě opíral při posouzení porušení zákazu *ne bis in idem* o totožnost právních kvalifikací (formálních znaků skutkových podstat) ve výroku rozsudku a ve výrokové části rozhodnutí o přestupku, nikoliv o totožnost skutku, z čehož trestněprávní teorie zásadně v našich poměrech vychází. Jak jsem již uvedl v teoretické části, předmětem stíhání je skutek sám, ne jeho právní kvalifikace. Nejvyšší soud však na případ užitím §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě vztáhnul rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Franz Fisher vs. Rakousko*¹¹⁵, které vychází z toho, že pro posouzení skutečnosti, zda je obviněný stíhán opětovně pro týž čin, je nutno nejprve posoudit vztah mezi právní kvalifikací jednotlivých protiprávních jednání přicházejících v úvahu. Pouze v případě, že se budou jednotlivé v úvahu přicházející právní kvalifikace deliktů z přestupkového a trestního řízení alespoň částečně překrývat ve svých formálních znacích skutkových podstat, je nutno v souladu s pravidly o totožnosti skutku hodnotit, zda zde neexistuje překážka *ne bis in idem*. Tím Nejvyšší soud rozhodl odlišně od trestněprávní teorií podávaných definic totožného skutku, nicméně argumentací a aplikací judikatury Evropského soudu pro lidská práva, již je ČR povinna se řídit, uchoval míru právní jistoty a spravedlnosti z hlediska pohledu na zásadu *ne bis in idem*. Na tomto případě si lze vzorově demonstrovat, kdy národní trestněprávní teorie aplikovaná v judikatuře vnitrostátních soudů ustupuje fenoménu nadnárodní aplikace nezadatelných lidských práv zakotvených v mezinárodních úmlouvách (v tomto případě v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod), jež jsou rozvíjeny judikaturou nadnárodních soudů (Evropským soudem pro lidská práva).

11.2.3 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 161/2006

Jak jsem již výše uvedl k výkladu Nejvyššího soudu v trestní věci sp. zn. 4 Tz 183/2005, je argumentace rozdílností skutkových podstat postižených jednání s přihlédnutím k judikatuře Evropského soudu pro lidská práva věcně správná, i když s přihlédnutím k českému pojetí totožnosti skutku diskutabilní. Mám však za to že v trestní kauze jiné, avšak v mnohém podobné kauze předcházející, Nejvyšší soud místo toho aby zachoval míru právní jistoty, kterou předešlými

¹¹⁵ Případ č. 37950/97 z 29.5.2001.

rozhodnutími nastolil, ji naopak destabilizuje nepřesvědčivou právní argumentací otázek totožnosti skutku a skutkových podstat. Jedná se o trestní věc **sp. zn. 3 Tdo 161/2006**, ve kterém rozhodoval Nejvyšší soud o dovolání nejvyšší státní zástupkyně v neprospěch obviněného proti usnesení krajského soudu, které podle §265k odst. 1 tr. řádu zrušil v celém rozsahu a současně podle §265k odst. 2 zrušil všechna další rozhodnutí na zrušené rozhodnutí obsahově navazující, jelikož vzhledem ke změně, k níž došlo zrušením, pozbyla podkladu, a přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl okresní soud.

V první fázi trestního řízení Okresní soud v Přerově dne 26. 8. 2005, **sp. zn. 1 T 103/2005**, podle §231 odst. 1, §223 odst. 1 tr. řádu z důvodu uvedeného v §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a v čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy zastavil trestní stíhání obviněného pro skutek kvalifikovaný jednak jako trestný čin porušování domovní svobody podle §238 odst. 1, odst. 2 tr. zákona, jednak jako trestný čin ublížení na zdraví podle §221 odst. 1 tr. zákona, jelikož byl obviněný za své jednání již postižen za přestupek proti občanskému soužití podle §49 odst. 1 písm. c) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích a byla mu uložena bloková pokuta, kterou na místě zaplatil. Proti uvedenému usnesení okresního soudu podal stížnost okresní státní zástupce a Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci tuto stížnost na základě §148 odst. 1 písm. c) tr. řádu usnesením **sp. zn. 2 To 885/2005** v neveřejném zasedání zamítl. Proti zamítavému usnesení krajského soudu podala ve lhůtě podle §265e tr. řádu dovolání Nejvyšší státní zástupkyně, ve kterém uvádí, že soudy prvního i druhého stupně nesprávně z hlediska mezinárodních a vnitrostátních aspektů posoudily problematiku týkající se zásady *ne bis in idem*. Správně uvádí, že v teorii i praxi orgánů činných v trestním řízení v ČR se vychází z totožnosti skutku, nikoliv z totožnosti právní kvalifikace, proto je pochopitelná snaha vykládat tímto způsobem také článek 4 odst. 1 protokolu č. 7 Úmluvy, ale jak plyne z předchozích rozborů, Úmluvou je to, co za ni prohlásí Evropský soud pro lidská práva a ten nepovažuje dvojí stíhání pro tentýž skutek za porušení článku 4 Protokolu k Úmluvě, pokud se jedná o stíhání pro různé činy mající rozdílné podstatné znaky, za vyloučené, tudíž vychází z totožnosti právní kvalifikace a nikoliv z totožnosti skutku.

Nejvyšší soud za vadu předchozích rozhodnutí v této trestní kauze považuje nesprávnou a mechanickou aplikaci rozhodnutí Nejvyššího soudu **sp. zn.**

11 Tdo 738/2003. Článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě v tomto ohledu stanoví nový pohled do praxe soudů jen co do vztahu přestupek – trestný čin. Ostatní kombinace jsou již v trestním řízení podchyteny trestním řádem, popř. zákonem č. 200/1990 Sb., o přestupcích. Tak se otevírá prostor vnitrostátnímu přímému použití čl. 4 Protokolu k Úmluvě zásadně jen v těch případech, kdy po pravomocném rozhodnutí o přestupku, následuje trestní stíhání ohledně téhož skutku pro trestný čin mající stejné znaky skutkové podstaty jako dřívější přestupek. Nejvyšší soud tak má za zřejmé, že přestupek proti občanskému soužití podle §49 odst. 1 písm. c) přest. zákona (přestupku proti občanskému soužití s dopustí ten, kdo úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, **drobným ublížením na zdraví**, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi, nebo jiným hrubým jednáním) a citované trestné činy porušování domovní svobody podle §238 odst. 1, odst. 2 tr. zákona (dopustí se jej ten, kdo **užitím násilí** překoná překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí a neoprávněně vnikne do domu, nebo bytu jiného) a ublížení na zdraví podle §221 odst. 1 tr. zákona (ten, kdo jinému úmyslně **ublíží na zdraví**) **nemají** shodné znaky skutkových podstat a že skutek, pro který byl obviněný v rámci trestního řízení stíhán, zahrnuje skutkové okolnosti jednání obviněného, které v rámci přestupkového řízení řešeny nebyly a také nebyly v rámci přestupkového postihu vyjádřeny. Tak nebyl vyčerpán celý skutek, jelikož se právní kvalifikace deliktu z přestupkového řízení a trestního řízení ve svých formálních znacích skutkových podstat nepřekrývaly (Podle názoru Nejvyššího soudu lze připustit částečnou shodu pouze u fyzického násilí vůči poškozené, za které byl obviněný postižen v rámci přestupkového řízení).

Kdybych se měl zabývat otázkou totožnosti skutku z pohledu trestněprávní teorie, bylo by naprosto evidentní, že totožnost skutku založená totožností jednání zde byla zachována a rozhodnutí o přestupku by zde zakládalo překážku *rei iudicatae*, neboť se jednalo o jeden a týž skutek, za který byl obviněný pravomocně postižen v přestupkovém řízení a následně stíhán v řízení trestním. Jak jsem již uvedl výše, současná judikatura ve vztahu přestupek – trestný čin však vychází z jiného rozlišovacího kritéria totožného skutku, jímž je totožnost formálních znaků skutkových podstat. V tomto případě **mám za to, že**

totožnost formálních znaků skutkové podstaty přestupku proti občanskému soužití podle §49 odst. 1 písm. c) přest. zákona, v rámci kterého byl obviněný postižen za úmyslné narušení občanského soužití drobným ublížením na zdraví **a skutkových podstat trestných činů** podle §238 odst. 1, odst. 2 tr. zákona a podle §221 odst. 1 tr. zákona, v rámci kterých je stíhán za úmyslné užití násilí při neoprávněném vniknutí do bytu a tímto jednáním způsobené ublížení na zdraví, **je zachována**. Tuto totožnost skutkových podstat lze vydedukovat ze samotného použití fyzického násilí vůči poškozené, za který byl obviněný postižen již v rámci přestupkového řízení, i když nešlo o totožný následek. Následkem bylo v případě přestupkového řízení narušení občanského soužití drobným ublížením na zdraví (podle judikatury porucha zdraví poškozeného, která mu ztěžuje obvyklý způsob života, nebo výkon obvyklé činnosti po dobu do 7mi dnů) a v případě trestných činů porušení domovní svobody užitím násilí při překonávání překážky a ublížení na zdraví (porucha zdraví poškozeného, která mu ztěžuje obvyklý způsob života, nebo výkon obvyklé činnosti po dobu nejméně 7mi dnů). Proto se domnívám, že **skutek, pro který byl obviněný stíhán v rámci trestního řízení, zahrnuje skutkové okolnosti jednání obviněného** (ublížení na zdraví a užití násilí v úmyslu vniknout do bytu), **za které byl již postižen v přestupkovém řízení. Nicméně pachatel nebyl v přestupkovém řízení, přihlédneme-li ke zmiňovanému kritériu totožnosti formálních znaků skutkových podstat, postižen za porušování domovní svobody podle §238 odst. 1 tr. zákona a jelikož zákon nevylučuje, aby v případě jednočinného souběhu byla tatáž okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby použita u všech trestných činů, u nichž to přichází v úvahu, jsou-li současně splněny podmínky § 88 tr. zák. (R 3/1975), mám za to, že ani v případě kolize přestupkového řízení s řízením trestním postižení pachatele za kvalifikovanou skutkovou podstatu §238 odst. 1, odst. 2 nic nebrání.**

Mám-li shrnout své závěry, myslím, že v tomto případě jedinou věcí, za kterou nebyl obviněný postižen v přestupkovém řízení a mohla by tudíž být předmětem trestního stíhání, jelikož nebyla projednána v řízení přestupkovém, je trestný čin porušování domovní svobody podle §238 odst. 1, odst. 2 tr. zákona, kterého se dopustí ten, kdo neoprávněně vnikne do domu nebo bytu jiného, nebo tam neoprávněně setrvá, přičemž užije při tomto činu násilí nebo pohrůžky

bezprostředního násilí nebo překoná překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí. **Pachatel však již v trestním řízení nemůže být postižen za ublížení na zdraví** podle §221 odst. 1 tr. zákona, neboť z pohledu totožnosti právních kvalifikací byl již za stejný skutek postižen v řízení přestupkovém, a tudíž se zde ohledně tohoto trestného činu aplikuje zásada *ne bis in idem*.

11.2.4 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1026/2006

Vedle rozhodnutí Nejvyššího soudu, týkajícího se vztahu přestupek – trestný čin (výše rozebíraná rozhodnutí sp. zn. 11 Tdo 738/2003; 4 Tz 183/2005; 3 Tdo 161/2006), se setkáme také s posouzením situace kázeňský přestupek (trest) – trestný čin, kterým se Nejvyšší soud zabýval v kauze sp. zn. 3 Tdo 1026/2006.

V posuzovaném případě byl odvolatel rozsudkem Okresního soudu v Trutnově ze dne 25.1.2006, **sp. zn. 4 T 215/2005**, uznán vinným trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 2 písm. b) tr. zákona a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání osmnácti měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. V předmětné věci podal státní zástupce odvolání, které Krajský soud v Hradci Králové usnesením ze dne 26.4.2006, **sp. zn. 12 To 119/2006**, podle §256 tr. řádu jako nedůvodné zamítl.

Proti usnesení odvolacího soudu podal dovolatel dovolání, za dovolací důvod označil §265b odst. 1 písm. e) a uvedl, že jej považuje za věcně nesprávné, neboť s ohledem na zásadu *ne bis in idem* proti němu bylo vedeno trestní stíhání, ačkoliv bylo podle zákona nepřípustné. Argumentoval tím, že mu byl na základě pravomocného rozhodnutí ze dne 16.11.2005 uložen v rámci přestupkového řízení kázeňský trest, spočívající v celodenním umístění do uzavřeného oddělení na dvacet dnů (§46 odst. 3 písm. g) zákona 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů), kdy tento trest vykonal a rozhodnutí nebylo žádným jiným oprávněným orgánem v předepsaném řízení zrušeno. V téže věci byl poté shora uvedeným rozsudkem Okresního soudu v Trutnově a na něj navazujícím rozhodnutím Krajského soudu, odsouzen za tentýž skutek, aniž by byla aplikována zásada *ne bis in idem* (poukázal na čl. 40 odst. 5 Listiny, § 11 odst. 1 písm. f), g), h), j) tr. řádu, čl. 14 odst. 7 Paktu, čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy a odkázal také na rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003).

K dovolání se písemně vyjádřil státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství a uvedl, že argumentaci obsaženou v dovolání nelze považovat za důvodnou. Správně poukazuje na novou rozhodovací praxi soudů, spočívající ve skutečnosti, že zákaz dvojího stíhání a potrestání, vyplývající ze zásady *ne bis in idem* v podobě vymezené Protokolem č. 7 k Úmluvě, se uplatní ve čtyřech odlišných kombinacích kvalifikace určitého jednání jako trestný čin či přestupek. V případě dovolatele se pak jedná o variantu, kdy kázeňské řízení proti němu pro určitý čin již meritorně skončilo rozhodnutím příslušného správního orgánu a proto by v zásadě nemělo být možné jej pro týž čin trestně stíhat a odsoudit, byť by byl nově tento čin kvalifikován jako trestný čin, zatímco v již skončeném přestupkovém řízení byl kvalifikován jako přestupek. Brání-li tedy právní vymezení principu *ne bis in idem* v článku 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě i trestnímu stíhání určité osoby za čin, pro nějž již byla pravomocně postižena v přestupkovém řízení, pak proti ní nelze ani v České republice, s ohledem na ustanovení § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu, vést trestní stíhání pro týž čin dříve, než bylo předchozí rozhodnutí přestupkového orgánu zrušeno v předepsaném řízení. Upozorňuje, že sám článek 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě, jakož i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, hovoří o opětovném stíhání *pro tentýž trestný čin* a vychází tak z totožnosti právní kvalifikace, nikoliv z totožnosti skutku. To ve svém důsledku rozsah použití zásady *ne bis in idem* omezuje, neboť kdyby vycházely z totožnosti skutku, jako je obvyklé např. v ČR, nebylo by dvojí stíhání pro tentýž skutek možné vůbec, dokonce ani v případě jednočinného souběhu dvou naprosto rozdílných trestných činů, a nebylo by zapotřebí právní kvalifikace vůbec porovnávat. V posuzovaném případě ovšem na základě porovnání tzv. skutkových vět v pravomocném výroku o vině Okresního soudu v Trutnově a v rozhodnutí Vězeňské služby ČR o uložení kázeňského trestu musíme dojít k závěru, že je zcela evidentní, že *obviněnému byl kázeňský trest ukládán nikoli za to, že svým útekem z výkonu trestu odnětí svobody zmařil výkon rozhodnutí soudu, nýbrž za porušení konkrétních povinností a zákazů platných pro výkon trestu či pro pobyt odsouzených ve věznici a pravidel pro volný pohyb mimo věznici*. Navíc přestupek, za který byl dovolatel kázeňsky potrestán, má pouze velmi omezenou, partikulární povahu, kdežto trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. b) tr. zákona se může dopustit nejen ten, kdo je ve

výkonu trestu odnětí svobody, ale také ten, kdo je ve vazbě, či kdo je střežen – osoba zadržaná, zatčená, zajištěná. Především však tento kázeňský přestupek nemá ani shodné znaky skutkové podstaty s trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. b) tr. zák., za nějž byl obviněný pravomocně odsouzen. Dovolatel dále argumentuje ustanovením §55 odst. 2 zákona 169/1999 Sb., který zcela jasně stanoví, že uložením kázeňského trestu odsouzenému se nevylučuje jeho trestní stíhání, je-li skutek trestným činem. Konstatuje také, že rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 738/2003 nelze vztáhnout na situaci dovolatele, protože v tomto případě bylo nejdříve rozhodnuto o kázeňském provinění, uložen mu kázeňský trest a až teprve poté bylo zahájeno a pravomocně skončeno řízení o trestném činu, kdežto v případě odkazovaného rozhodnutí bylo řízení zahájeno na základě odevzdání věci policejním orgánem.

Nejvyšší soud v první řadě zdůraznil skutečnost, že ač orgány činné v trestním řízení v České republice vycházejí z totožnosti skutku, již znění čl. 4 odst. 1 Protokolu nehovoří o opětovném stíhání pro tentýž skutek, ale o opětovném stíhání pro tentýž trestný čin, což jednoznačně odkazuje do oblasti právní kvalifikace. Je tedy zřejmé, že Evropský soud pro lidská práva nepovažuje dvojí stíhání pro tentýž skutek za porušení čl. 4 Protokolu č. 7, pokud se jedná o stíhání pro různé trestné činy, které mají rozdílné znaky skutkových podstat, což je jasným dokladem toho, že tento soud vychází z totožnosti právní kvalifikace. V návaznosti na rozebranou judikaturu pak lze dovodit, že § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu stanoví důvod pro zastavení trestního stíhání jednoznačně pouze v případě, kdy po pravomocném rozhodnutí o přestupku následuje trestní stíhání ohledně téhož skutku pro trestný čin, mající stejné znaky skutkové podstaty jako přestupek. Nejvyšší soud po uvážení všech okolností případu však dochází k závěru, že se v posuzované věci o uvedený případ nejedná. Podobně jako uvedl v předchozích judikátech, také nyní konstatuje, že totožnost skutku bude zachována především při naprostém souladu mezi popisem skutku v rozsudku a popisem skutku ve výrokové části rozhodnutí o přestupku. V posuzovaném případě ze skutkových zjištění rozsudku Okresního soudu v Trutnově plyne, že dovolatel spáchal trestný čin podle § 171 odst. 2 písm. b) tr. zákona když "mařil výkon rozhodnutí tím, že uprchl z výkonu trestu odnětí svobody uloženého mu rozsudkem Okresního soudu v Náchodě, sp. zn. 11 T 99/2005, který vykonával ve

věznici s ostrahou, když při povolené vycházce mimo věznici využil návštěvy restaurace a bez vědomí a svolení vychovatele z restaurace odešel, do věznice se nevrátil, překročil státní hranici a byl zadržen“. Z popisu skutku v rozhodnutí o uložení kázeňského trestu se dozvídáme, že "se kázeňského přestupku dopustil tím, že dne 12. 11. 2005 při volném pohybu mimo věznici (návštěva krytého bazénu) se nedostavil na určené místo v 18:30 hod. a svévolně se z tohoto místa vzdálil za účelem, že se již do věznice nevrátí, přičemž v době, kdy se z věznice vzdaloval, se přivedl i do podnapilého stavu a dne 15. 11. 2005 v 15:30 hod. byl zajištěn Policií ČR. Tímto tedy porušil ustanovení § 28 odst. 1, odst. 3 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, a dále čl. 3 Vnitřního řádu V. O.“ Z uvedeného vyplývá, že jednání dovolatele, která vedla k uložení kázeňského trestu za přestupek, tvoří nedílnou součást jednání významného z hlediska trestního práva ve vztahu ke skutkové podstatě trestného činu, jenž dovolatel naplnil (totožnost skutku je zde zachována především proto, že jednání i následek jsou alespoň částečně shodné, neboť jsou shodné v podstatných okolnostech). **V posuzovaném případě dochází však Nejvyšší soud k závěru, že se neshodují formální znaky skutkových podstat uvedeného kázeňského přestupku a trestného činu.** Trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 171 odst. 2 písm. b) tr. zákona se dovolatel dopustil tím, že uprchl z výkonu trestu odnětí svobody uloženého mu rozsudkem Okresního soudu v Náchodě sp. zn. 11 T 99/2005. Kázeňského přestupku se pak dopustil tím, že porušil povinnosti a pravidla stanovené pro režim výkonu takového trestu zákonem o výkonu trestu odnětí svobody a vnitřním řádem věznice s ostrahou. Je proto evidentní, že trestní zákon má v ustanovení § 171 odst. 2 písm. b) širší dosah, je normou obecnou, když stanoví povinnosti nejen pro osoby nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody, ale též pro ty, které se nacházejí ve vazbě, či jsou zatčeny nebo zadrženy. V tomto smyslu je i porušený zájem chráněný zákonem v případě daného trestného činu mnohem obecnější, než zájem chráněný zákonem 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Dovolací soud dospěl k závěru, že pravomocné rozhodnutí o kázeňském deliktu a následující trestní stíhání pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí se sice týkala téhož skutku, avšak znaky příslušných skutkových

podstat na tento skutek aplikovaných nejsou alespoň z části stejné, když zmíněné ustanovení trestního zákona hovoří o maření výkonu úředního rozhodnutí a zákon č. 169/1999 Sb. o porušení povinností a zákazů specificky stanovených pro osoby nacházející se ve výkonu trestu odnětí svobody. **Podané dovolání odmítnul jako podání zjevně neopodstatněné podle §265i odst. 1 písm. e) tr. řádu.**

Je evidentní, že se Nejvyšší soud na uvedený případ snažil aplikovat judikaturu Soudu vztahující se na vztah přestupek – trestný čin, přestože Soud ve svém výkladu vyslovil přesvědčení (což si pravděpodobně Nejvyšší soud neuvědomoval), že u disciplinárních deliktů, **u kterých je rozhodující povaha a stupeň závažnosti sankce** (pod které kázeňské či kárné přestupky můžeme, v rámci vymezení tzv. disciplinárních deliktů Soudem, zajisté podřadit), nelze považovat žádnou jinou sankci než je odnětí svobody (s výjimkou sankce odnětí svobody, která vzhledem ke své povaze, trvání a způsobu výkonu nemůže způsobit vážnější újmu¹¹⁶) za natolik závažnou, aby se daly aplikovat záruky spravedlivého procesu dle čl. 6 Úmluvy na výchozí situaci a čin bylo možno posoudit jako „trestný“ ve smyslu Úmluvy a tudíž se na něj nevztahuje aplikace zásady *ne bis in idem* tak, jak je vymezená článkem 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě.¹¹⁷ Nejvyšší soud tedy vycházel z porovnání totožných formálních znaků skutkových podstat, i když **správně měl vyloučit uvedený případ ze subsumpce pod §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu s odkazem na zmíněný čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, neboť tuzemský právní řád neumožňuje za „disciplinární delikty“ uložit trest odnětí svobody jako takový a nelze tedy pod pojem „trestný čin“, tak jak je ve zmíněném článku vyjadřující zásadu *ne bis in idem* uveden, podřadit rovněž tyto „disciplinární delikty“.**

Shrnou-li své závěry, mám za to, že Nejvyšší soud **měl připustit trestní stíhání pro skutek, za který byla osoba kázeňsky potrestána z toho důvodu, že to nevyklučuje ani vnitrostátní právní řád, ani mezinárodní smlouva**, která je podle čl. 10 Ústavy součástí právního řádu ČR a má přednost před zákonem, nikoliv proto, že formální znaky skutkových podstat posuzovaných případů se neshodují. I když byl v tomto důsledku závěr dovolacího soudu totožný se

¹¹⁶ Repík, B.: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002, str. 107.

¹¹⁷ Rozhodnutí Soudu ve věci *Engel a další v. Nizozemí* ze dne 8.6.1976, A č.22, §81.

závěrem, k jakému by dospěl „správným“ postupem (tzn. odmítnul dovolání jako podání zjevně neopodstatněné podle §265i odst. 1 písm. e) tr. řádu.), je třeba upozornit, že v jiném případě by mohl, pokud bude aplikovat hledisko totožnosti formálních znaků skutkových podstat také na „disciplinární delikty“, pochybit a založit překážku trestního stíhání na situaci, kde by podle výkladu Soudu neměla existovat.

11.2.5 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 1399/2007

Na základě dovolání podaného nejvyšší stání zástupkyní se Nejvyšší soud zabýval ve věci sp. zn. 5 Tdo 1399/2007 ze dne 12.12.2007 otázkou, zda uložení blokové pokuty představuje překážku *ne bis in idem* pro nově zahájené trestní řízení v téže věci. V prezentovaném případě je evidentní, že se Nejvyšší soud nikterak v průběhu doby, od nastolení standardu rozhodování v otázce zásady *ne bis in idem* rozhodnutím sp. zn. 11 tdo 738/2003, přes rozhodnutí rozvíjející tyto původní úvahy (sp. zn. 4 Tz 183/2005), **neodchýlil od správného posuzovacího kritéria totožnosti formálních znaků skutkových podstat, které je vzhledem k řízením ve vztahu přestupek – trestný čin rozhodné.**

V posuzované věci byla obviněná rozsudkem Okresního soudu v Děčíně dne 15.8.2006, sp. zn. 4 T 154/2006, uznána vinnou trestným činem krádeže podle §247 odst. 1 písm. e) tr. zákona, kterého se dopustila tím, že dne 21.10.2005 odcizila v prodejně oděvů věci v celkové hodnotě 1.299 Kč přesto, že byla odsouzena trestním příkazem Okresního soudu v Děčíně ze dne 14. 4. 2005, sp. zn. 23 T 46/2005, pro trestný čin krádeže podle § 247 odst. 1 písm. a) tr. zákona k trestu odnětí svobody v trvání 8 měsíců s podmíněným odkladem na zkušební dobu v trvání 2 let. Za tento trestný čin byla obviněná odsouzena podle § 247 odst. 1 tr. zákona za použití § 35 odst. 2 tr. zákona k souhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody v trvání 9 měsíců.

Tento rozsudek soudu prvního stupně napadla obviněná odvoláním, o kterém Krajský soud v Ústí nad Labem rozhodl usnesením ze dne 1. 2. 2007, sp. zn. 5 To 492/2006, tak, že podle § 257 odst. 1 písm. c) tr. řádu napadený rozsudek zrušil a podle § 223 odst. 1 tr. řádu z důvodu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. j) tr. řádu a v článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 Úmluvy zastavil trestní stíhání obviněné

pro výše uvedený skutek spočívající v odcizení vyjmenovaného zboží v celkové hodnotě 1.299 Kč.

Proti shora uvedenému usnesení krajského soudu podala nejvyšší státní zástupkyně dovolání z důvodů uvedených v § 265b odst. 1 písm. f) a g) tr. řádu, neboť napadené rozhodnutí spočívá v nesprávném právním posouzení skutku a také bylo rozhodnuto o zastavení trestního stíhání, aniž byly splněny podmínky pro takové rozhodnutí. V rámci odůvodnění dovolání nejvyšší státní zástupkyně shrnula závěry odvolacího soudu, který nijak nezpochybnil skutková zjištění vyličená ve výroku o vině rozsudku soudu prvního stupně, avšak svoje rozhodnutí odůvodnil konstatováním, že spáchaný skutek byl již vyřešen jako přestupek proti majetku, neboť příslušník hlídky Policie ČR, který na místě činu zasahoval, uložil obviněné v blokovém řízení pokutu 100 Kč, kterou na místě zaplatila (vznikla překážka *ne bis in idem*). Se závěry odvolacího soudu státní zástupkyně nesouhlasí. Základním předpokladem pro vznik takovéto překážky je okolnost, že pachatel skutku, pro který je vedeno trestní stíhání, byl již pravomocným rozhodnutím správního orgánu pro tentýž skutek postižen za přestupek trestněprávní povahy, mající stejné znaky skutkové podstaty jako trestný čin, pro který má být pachatel stíhán. Nejvyšší státní zástupkyně uvádí, že orgán činný v trestním řízení musí pečlivě prozkoumat obsah rozhodnutí o přestupku, zejména jeho výrokové části, a provést srovnání skutkových okolností a zákonných znaků přestupku, pro který již byl pachatel postižen a trestného činu, pro který pachatel je nebo má být stíhán. Jedině tak lze zjistit, zda jsou splněny podmínky k tomu, aby rozhodnutí o přestupku mohlo založit překážku *rei iudicatae*. Zdůrazňuje, že blokové řízení je podle § 84 přest. zákona specifickým druhem řízení, ve kterém se nevydává formální rozhodnutí mající náležitosti, jež jsou zpravidla předepsány pro meritorní rozhodnutí vydávaná v trestním, občanskoprávním nebo správním řízení, tj. výrok, poučení o opravném prostředku a zpravidla též odůvodnění a proto je za této situace prakticky nemožné následně zjistit, jaké byly skutkové okolnosti spáchaného přestupku a pod které zákonné znaky skutkové podstaty přestupku byl skutek podřazen. S ohledem na výrazná specifika blokového řízení proto postih pachatele v blokovém řízení vůbec nemůže překážku *rei iudicatae* založit. V trestní věci obviněné by mohlo založit překážku *rei iudicatae* toliko pravomocné správní rozhodnutí, kterým by byla uznána vinnou přestupkem proti

majetku podle § 50 odst. 1 písm. a) přest. zákona, který by skutkově spočíval v jednání vytyčeném v tzv. skutkové větě ve výroku rozsudku nalézacího soudu. Žádné takovéto rozhodnutí však v předmětné trestní věci neexistuje. Dále se nejvyšší státní zástupkyně zabývá vytykáním nesrovnalostí v uložení pokuty (zejména tím, že pokuta byla podle pokutového bloku uložena za přestupek proti veřejnému pořádku podle § 47 odst. 1 písm. d) přest. zákona a nikoliv za krádež), které následně dovolací soud odmítá s poukázáním na výpovědi přítomných svědků. Rozebírání těchto námitek však pro účely práce shledávám nadbytečnými.

Nejvyšší soud považoval za nutné ve stručnosti zopakovat, že nejvyšší státní zástupkyně spatřovala extrémní rozpor závěrů odvolacího soudu s provedeným dokazováním v tom, že z povahy věci vyplývá, že v trestním řízení je při zjišťování obsahu rozhodnutí státního orgánu nutno vycházet prioritně z obsahu jeho písemného vyhotovení, byť by bylo učiněno ve velmi specifické formě, jako je tomu v případě rozhodnutí vydaného v blokovém řízení. Vzhledem k provedení dokazování odvolacím soudem je však nepochybně prokázáno, že obviněná dne 21. 10. 2005 kolem 18.40 hodin odcizila v prodejně oděvů věci v celkové hodnotě 1.299 Kč, a následně bylo toto její jednání členem policejní hlídky vyřešeno v blokovém řízení jako přestupek podle § 50 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., za což jí uložil pokutu ve výši 100 Kč, kterou obviněná na místě ihned zaplatila. **Na tom nemůže nic změnit ani nesprávně vyplněný pokutový blok, který není a ani nemůže být jakýmsi "kardinálním" nebo rozhodujícím důkazem i přesto, že jeho obsah, pokud jde o označení přestupku, neodpovídá skutečnosti.** K naprosto irelevantní námitce nejvyšší státní zástupkyně spočívající v tom, že blokové řízení podle § 84 přest. zákona je podle jejího názoru specifickým druhem řízení, ve kterém se nevydává formální rozhodnutí, mající náležitosti, které jsou zpravidla předepsány pro meritorní rozhodnutí vydávaná v trestním, občanskoprávním nebo správním řízení a proto je za této situace prakticky nemožné následně zjistit, jaké byly skutkové okolnosti spáchaného přestupku a pod které zákonné znaky skutkové podstaty přestupku byl skutek podřazen a s ohledem na tato specifika postih pachatele v blokovém řízení nemůže vytvořit překážku *rei iudicatae*, Nejvyšší soud uvádí, že ve světle jeho ustálené judikatury zásada *ne bis in idem* ve smyslu článku 4 Protokolu č. 7 k

Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod brání také trestnímu stíhání a odsouzení toho, proti němuž dřívější přestupkové řízení o témže skutku trestněprávní povahy meritorně skončilo pravomocným rozhodnutím příslušného správního orgánu a vynesené rozhodnutí nebylo zrušeno z podnětu mimořádného opravného prostředku. K námitce dovolatelky je nutno dále uvést, že její právní závěr o tom, že blokové řízení nelze považovat za řízení, které by založilo překážku věci rozsouzené, není správný. Blokové řízení upravené v § 84 přest. zákona je zařazeno v části třetí tohoto zákona nazvané "Přestupkové řízení", **jako tzv. zrychlené řízení pro případ spolehlivě zjištěných přestupků, a je tak zvláštním typem přestupkového řízení, na které musí být vztaheny všechny zásady, které se takového řízení týkají, včetně zásady *ne bis in idem*.** Při opačném právním názoru, prezentovaném nejvyšší státní zástupkyní v dovolání, by byla založena nerovnost osob, u nichž bylo postupováno v blokovém řízení, oproti osobám, u kterých bylo pro nesplnění zákonných podmínek pro blokové řízení uplatněno obecné přestupkové řízení. Podle § 84 přest. zákona lze přestupek projednat uložením pokuty v blokovém řízení (§ 13 odst. 2 cit. zákona), jestliže je spolehlivě zjištěn, nestačí domluva a obviněný z přestupku je ochoten pokutu zaplatit. Proti uložení pokuty v blokovém řízení se nelze odvolat. Z toho vyplývá, že i v blokovém řízení, ač se nevydává písemné rozhodnutí o spáchání přestupku a o uložení pokuty za něj, se rozhoduje o spáchání přestupku, z něhož byl obviněný uznán vinným. Takové rozhodnutí nabývá právní moci, tudíž představuje překážku *rei iudicatae*. I když v tomto případě neexistuje písemné rozhodnutí příslušného orgánu, ze kterého by byl zřejmý přesný popis skutku, je z dokladu o skončení blokového řízení (pokutového bloku) zásadně zjistitelné, pro jaký druh přestupku bylo blokové řízení vedeno. **Vznikne-li pochybnost o vymezení skutku, pro který byl pachatel přestupku v blokovém řízení uznán vinným, jako se tomu stalo i v posuzované věci, je třeba provést potřebné dokazování, na základě něhož bude skutek, jenž naplňuje příslušný přestupek, zjištěn a vymezen.** Za tohoto stavu věci není významné, zda právní kvalifikace byla na "pokutovém bloku" uvedena správně, a to ať už z jakéhokoli důvodu. Z ustanovení § 85 přest. zákona vyplývá, že pokutový blok nelze ztotožňovat s rozhodnutím o přestupku, neboť jde jen o doklad o ukončení blokového řízení, na základě kterého jsou vybírány pokuty uložené v tomto řízení.

Výše pokuty není z hlediska použití zásady *ne bis in idem* na základě ustanovení článku 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě v žádném směru rozhodná, poněvadž zásada brání trestnímu stíhání a odsouzení s ohledem na skutečnost, že dřívější přestupkové řízení o témže činu (skutku) trestněprávní povahy meritorně skončilo, bez ohledu na výši uložené sankce pravomocným rozhodnutím příslušného správního orgánu, které může mít nejen odsuzující, ale dokonce i zprošťující povahu, a to za podmínky, že vynesené rozhodnutí nebylo zrušeno z podnětu mimořádného opravného prostředku.

Nejvyšší soud tak rozhodl, že se dovolání nejvyšší státní zástupkyně podle §265i odst. 1 písm. e) tr. řádu odmítá.

11.2.6 Rozhodnutí sp. zn. 4T 107/2006

Abych nezůstal při rozboru zásady *ne bis in idem* pouze u hodnocení závěrů Nejvyššího soudu, dovolím si prezentovat případ z rozhodování soudů nižších stupňů, kde jsem vzorově vybral jednu kauzu, jejíhož postupného vývoje jsem se osobně účastnil a která s probíranou problematikou úzce souvisí a jsou v ní dokonce zmiňována rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4Tz 183/2005 a 3Tdo 161/2006.

Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 7.2.2007 bylo ve věci **sp. zn. 4T 107/2006** podle §223 tr. řádu z důvodu §11 odst. 1 písm. f) tr. řádu trestní stíhání proti obžalovanému, obviněnému pro trestný čin ublížení na zdraví podle §223 tr. zákona, zastaveno, neboť dřívější stíhání pro týž skutek skončilo pravomocným rozhodnutím o přestupku, kdy měl porušit ustanovení §18 odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích, tedy nedodržení rychlosti a v návaznosti na to spáchat přestupek podle §22 odst. 1 písm. c) zák. č. 200/1990 Sb., o přestupcích¹¹⁸ a způsobit dopravní nehodu. V přestupkovém řízení mu byla uložena bloková pokuta, kterou obžalovaný zaplatil. Soud zde měl za to, že šlo o tentýž skutek, pro který již byl obžalovaný postižen blokovou pokutou a pro který byla podána obžaloba, neboť šlo o úplnou shodu v jednání při rozdílném následku a proto je třeba aplikovat zásadu *ne bis in idem*.

Okresní státní zástupce podal proti tomuto rozhodnutí stížnost ke krajskému soudu s tím, že judikatura k problematice aplikování zásady *ne bis*

¹¹⁸ Ve znění ke dni 25.1. 2006.

in idem prošla poměrně zásadním vývojem od stručného výkladu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě až k rozhodnutím Nejvyššího soudu sp. zn. 4Tz 183/2005 a 3Tdo 161/2006, které tento výklad usměrňují a přizpůsobují současným poměrům v ČR. Zdůraznil v těchto rozsudcích zmíněné přesnější rozlišovací kritérium ve vztahu přestupek – trestný čin, a to totožnost formálních znaků skutkových podstat trestného činu a přestupku při prakticky shodně popsaném skutkovém ději. Zhodnotil, že přestupek proti bezpečnosti a plynulosti provozu na pozemních komunikacích podle §22 odst. 1 písm. c) přest. zákona a trestný čin ublížení na zdraví podle §223 tr. zákona nemají shodné znaky skutkových podstat a skutek, pro který byl obžalovaný v rámci trestního řízení stíhán, nezahrnuje skutkové okolnosti jednání obviněného, které v rámci přestupkového řízení řešeny nebyly – nebyl vyčerpán celý skutek.

Krajský soud v Ostravě dal svým rozhodnutím ze dne 13.3.2007 stížnosti státního zástupce za pravdu a napadené usnesení okresního soudu podle §149 odst. 1 písm. b) tr. řádu zrušil v celém rozsahu a vrátil mu věc k novému projednání.

V tomto směru byl ve vztahu přestupek – trestný čin správně případ vyhodnocen a jako rozhodující kritérium bylo, podle dosavadního právního stavu a výkladu k problematice aplikace zásady *ne bis in idem*, vzato kritérium totožnosti formálních znaků skutkových podstat. Na základě tohoto kritéria bylo korektně posouzeno, že postižení za nedodržení rychlosti v přestupkovém řízení, není z hlediska skutkových podstat totožné se skutkovou podstatou ublížení na zdraví podle tr. zákona a nezakládá překážku *rei iudicatae*. Za zmínění stojí také nesprávné stanovení důvodu nepřipustnosti trestního stíhání okresním soudem podle §11 odst. 1 písm. f) tr. řádu, jež zakládá nepřipustnost trestního stíhání pouze tehdy, když pro tentýž skutek bylo v minulosti již vedeno trestní stíhání podle tr. řádu (tzn. pouze ve vztahu trestný čin – trestný čin). Ve vztahu přestupek – trestný čin by případná překážka v trestním stíhání musela být odůvodněna §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu s odkazem na příslušnou mezinárodní smlouvu, jíž je ČR vázána (zde na čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě).

11.2.7 Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 806/2005

Zajímavým případem z hlediska aplikace zásady *ne bis in idem* se zabýval Nejvyšší soud ve věci **sp. zn. 8 Tdo 806/2005**¹¹⁹ ohledně otázky, zda výkon rozhodnutí o uložení pokuty v občanskoprávním řízení tvoří překážku věci rozhodnuté pro postih trestní a ve svém rozhodnutí zaujal toto stanovisko: „Není porušením zákazu opakovaného postihu za tentýž skutek („*ne bis in idem*“) ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod a §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu, jestliže byl vůči povinné osobě, která neumožnila styk dítěte s oprávněnou osobou podle rozhodnutí soudu, uplatněn jednak výkon rozhodnutí uložení pokuty podle §273 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu a jednak za stejné jednání i trestní postih za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 3 tr. zákona.“

Obžalovaná byla rozsudkem Okresního soudu v Plzni - město **sp. zn. 4 T 50/2003**, 30. 6. 2004 uznána vinnou trestným činem maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 3 tr. zákona, jehož se dopustila tím, že v místě svého bydliště neumožnila otcí převzít si k realizaci styku jeho nezletilou dceru, tak jak byl oprávněn a připraven provést na základě usnesení soudu, ačkoliv jí usnesením okresního soudu byla uložena pokuta z důvodu nerespektování tohoto usnesení o předběžném opatření upravujícího styk nezletilé s otcem. Obžalovaná napadla odvoláním tento rozsudek co do výroku o vině za použití argumentace o porušení zásady *ne bis in idem*, neboť nedodržením procesních povinností se dopustila pořádkového deliktu, který patří mezi delikty veřejnoprávní, stejně jako trestné činy, za který již byla potrestána peněžitou pokutou.

Krajským soudem v Plzni byl rozhodnutím **sp. zn. 9 To 560/2004**, dne 10. 2. 2005 na základě tohoto odvolání rozsudek zrušen podle §258 odst. 1 písm. d) tr. řádu a podle §259 odst. 3 tr. řádu bylo znovu rozhodnuto tak, že obviněná byla na základě §226 písm. b) tr. řádu zproštěna obžaloby, neboť skutek podle odvolacího soudu není trestným činem. Krajský soud soustředil své odůvodnění na výklad ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě a k §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu. Zdůraznil, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva vychází z toho, že princip *ne bis in idem* není omezen pouze na trestní řízení a z hlediska jeho

¹¹⁹ Tímto rozhodnutím a jeho rozborem se zabýval také Kocina, J.: K problematice rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu II. Bulletin advokacie, 2006, č. 7-8, str. 52-53.

uplatnění že je rozhodující totožnost skutku, nikoliv totožnost právní kvalifikace. Postačuje, aby měla uplatnitelná sankce trestněprávní povahu. Podle názoru krajského soudu měla pokuta za neumožnění styku otce s dcerou jednoznačně represivní povahu, jejímž účelem je donutit obviněnou k tomu, aby respektovala rozhodnutí soudu a umožnila otci styk s jeho nezletilým dítětem tak, jak byl upraven. To, že by měla být obviněná postižena za tentýž skutek podruhé v trestním řízení, shledává jako porušení zásady *ne bis in idem*. Proti rozhodnutí krajského soudu podala Nejvyšší státní zástupkyně dovolání v neprospěch obviněné a namítla, že napadené rozhodnutí spočívá v nesprávném právním posouzení skutku (§265b odst. 1 písm. g) tr. řádu). Poukazovala na to, že obviněná jednak vyvolala stav, na který bylo reagováno uložením pokuty v opatrovnickém řízení a současně tímž jednáním naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 3 tr. zákona, na což se reagovalo zahájením trestního stíhání proti obviněné. Dovolatelka rovněž zmínila rozhodnutí Soudu ve věci *Oliveirová v. Švýcarsko*¹²⁰, jež k tomuto případu připodobnila, neboť v této věci Soud konstatoval, že není porušením čl. 4 Protokolu č. 7 Úmluvy, když dva různé orgány posuzují dvě různá porušení zákona, i když vyplývají z jednoho trestného činu, jestliže jde o případ ideálního souběhu porušení zákona. Podle dovolatelky nejde o stíhání a potrestání ve smyslu čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, nýbrž o donucovací opatření v rámci vykonávacího řízení a zdůraznila, že pokud by došlo k uložení druhé a dalších pokut ve smyslu §273 odst. 1 písm. a) o. s. ř., šlo by o opatření, jehož prostřednictvím je realizováno právo oprávněné osoby na výkon pravomocného rozhodnutí soudu, zatímco v případě ustanovení §171 odst. 3 tr. zákona je chráněn zájem společnosti na řádném výkonu těchto soudních rozhodnutí.

Nejvyšší soud se neztotožnil se závěry odvolacího soudu, pokud jde o nepřípustnost trestního stíhání obviněné s poukazem na zásadu *ne bis in idem*. Shrnul, že trestného činu podle §171 odst. 3 tr. zákona se dopustí ten, kdo poté, co proti němu byla bezvýsledně použita opatření v občanském soudním řízení směřující k výkonu rozhodnutí soudu nebo soudem schválené dohody o výchově a výživě nezletilých dětí, maří výkon takového rozhodnutí nebo dohody, nebo ten, kdo se dopustí závažného jednání, aby zmařil výkon rozhodnutí jiného

¹²⁰ Rozsudek ze dne 30.7.1998, Recueil V/1998.

státního orgánu týkajícího se výchovy nezletilých dětí. Oproti tomu se opatřením v občanském soudním řízení rozumí mírnější způsoby donucení, jež lze použít k dosažení výkonu rozhodnutí o výchově nezletilých dětí. V případě uložení první pokuty v rámci první aplikace tohoto opatření trestní odpovědnost podle §171 odst. 3 tr. zákona ještě nenastává. Z hlediska trestní odpovědnosti postačí uložení jediné pokuty, pokud se ten, komu byla uložena, znovu dopustí jednání, kterým máfi výkon rozhodnutí (odkázal také na rozhodnutí R 19/1998). Nejvyšší soud konstatoval, že možnost přímé aplikace ustanovení čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě je závislá na určení povahy a smyslu pokuty ukládané podle §273 odst. 1 písm. a) o. s. ř. Podle § 273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. nařídí soud výkon rozhodnutí, pokud výzva podle §272 odst. 2 o.s.ř., kterou je ten kdo se odmítá podrobit soudnímu rozhodnutí nebo plnit soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí nabádán k dobrovolnému plnění a je upozorněn na následky neplnění své povinnosti, byla bezvysledná. Pokuta podle §273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. je tedy podle Nejvyššího soudu specifickým výkonem rozhodnutí, totiž „výkonem rozhodnutí o výchově nezletilých dětí“, který je jako zvláštní institut upraven v ustanoveních §272 až 273a o.s.ř.. Platí pro něj v rozhodném smyslu vše, co platí ohledně jiných způsobů výkonu, jež o.s.ř. předpokládá – slouží k nucené realizaci těch práv a povinností, jež byly kvalifikovaně deklarovány (konstituovány) soudními rozhodnutími a dalšími tzv. exekučními tituly. Podle §251 o.s.ř., nesplní-li povinný dobrovolně, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí, může oprávněný podat návrh na soudní výkon rozhodnutí. Nejvyšší soud shrnuje, že výkon rozhodnutí tedy není ani sankcí za porušení práva, ani trestem z pohledu práva veřejného, nýbrž sleduje výlučně uskutečnění toho, co v konkrétních poměrech nebylo uskutečněno dobrovolně – tudíž ani pokuta podle §273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. není sankcí či trestem, ale slouží výlučně k tomu, aby byl jejím prostřednictvím povinný subjekt přinucen jednat tak, jak to odpovídá exekučnímu titulu. Neméně důležité je, že uložení pokuty zde sleduje především ochranu zájmů jednoho z účastníků řízení, není sankcí represivní povahy a má tedy zásadně charakter soukromoprávního prostředku směřujícího k tomu, jak se domoci subjektivního práva. Veřejnoprávní přesah je vystižen jen tím, že stát přebírá logicky odpovědnost za to, že rozhodnutí vydaná soudy budou reálně respektována. Proto podle názoru Nejvyššího soudu nejde při ukládání opatření

podle §273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. o stíhání a potrestání ve smyslu čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě, ale o donucovací opatření v rámci výkonu rozhodnutí.

Podle mého názoru zaujal Nejvyšší soud správné stanovisko, když uvedl, že uložení pokut podle §273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. představuje opatření, jehož prostřednictvím je realizováno právo oprávněného na výkon pravomocného soudního rozhodnutí o výchově nezletilých dětí – může být opakované, neboť jím dochází k vynucování splnění povinnosti, zatímco prostřednictvím ustanovení §171 odst. 3 tr. zákona je chráněn zájem společnosti na řádném výkonu rozhodnutí soudu, či soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí. Současně Nejvyšší soud korektně poznamenal, že nebyl správný ani procesní postup krajského soudu, byla-li obviněná podle §226 písm. b) tr. řádu obžaloby zproštěna, neboť pokud by se vyskytl důvod nepřipustnosti trestního stíhání ve smyslu ustanovení §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu, muselo by být řízení jako takové zastaveno podle §257 odst. 1 písm. c), §223 odst. 1 tr. řádu. Pro úplnost bych ještě poznamenal, že se krajský soud mýlil ještě v jedné záležitosti, a sice v tom když uvedl, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva vychází z toho, že z hlediska uplatnění principu *ne bis in idem* je rozhodující totožnost skutku, nikoliv totožnost právní kvalifikace. Jak jsem již několikrát rozebíral výše, je tomu právě naopak – Soud proklamoval nejvýrazněji ve svém rozhodnutí ve věci *Franz Fisher v. Rakousko*¹²¹, že rozhodující je totožnost právních kvalifikací pro uplatnění zásady *ne bis in idem* v řízení.

JUDr. Jan Kocina však má za to, že peněžitá pokuta uložená v tomto případě v občanskoprávním řízení působí nejen jako prostředek donucení, ale má také charakter represivní sankce a zdůrazňuje, že na problematiku aplikace *ne bis in idem* je třeba se dívat přirozenoprávním pohledem, kdy by nemělo docházet k tomu, aby striktně formální výklad ustanovení zákona narušoval vnímání základních právních principů.¹²²

11.3 Shrnutí

Současná judikatura Nejvyššího soudu ČR zaujala k aplikaci zásady *ne bis in idem* v trestním řízení, tak jak ji chápe Úmluva na základě jejího výkladu

¹²¹ Případ č. 37950/97 z 29.5.2001.

¹²² Kocina, J.: K problematice rozsahu aplikace zásady *ne bis in idem* v trestním právu II. Bulletin advokacie, 2006, č. 7-8, str. 53.

Soudem, zcela jasné stanovisko. Dříve bylo možno zásadu *ne bis in idem* aplikovat pouze na dvě po sobě jdoucí řízení v kombinacích, v jakých to připouštěly trestněprávní a správněprávní předpisy platné v ČR, tj. ve vztahu trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek a přestupek – přestupek a to na základě posouzení okolností, zda v daných případech existovala totožnost mezi jednotlivými skutky. Rozhodnutím Nejvyššího soudu **sp. zn. 11 Tdo 738/2003** došlo ke zohlednění a promítnutí judikatury Evropského soudu pro lidská práva, týkající se aplikace čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, do českého trestního procesu, kdy Nejvyšší soud proklamoval, že zásadu *ne bis in idem* ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě je na místě vztáhnout prostřednictvím aplikace §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu jak na činy patřící podle českého právního řádu mezi trestné činy, tak zároveň na činy spadající mezi přestupky a to ve všech kombinacích, které mezi nimi přicházejí v úvahu (tj. trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek, přestupek – přestupek, přestupek – trestný čin).¹²³ To vše za předpokladu že původní pravomocné rozhodnutí o daném činu nebylo v předepsaném řízení zrušeno z podnětu mimořádného opravného prostředku.

V některých svých dalších rozhodnutích (**sp. zn. 4 Tz 183/2005; 3 Tdo 161/2006**) Nejvyšší soud rozvíjí prezentovaný „precedens“ a původní výklad usměrňuje a přizpůsobuje pestrosti konkrétních trestních kauz, když podotýká, že uvedené principy nelze vztáhnout na všechny skutky, které mohou být správními orgány posouzeny jako přestupky, nýbrž toliko na ty z nich, které mají trestněprávní povahu. Opírá své teze o stanovisko Soudu, který se vyjádřil ohledně aplikace čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě ve věci *Franz Fisher v. Rakousko*¹²⁴ tak, že pro posouzení skutečnosti, zda je obviněný stíhán opětovně za týž čin, je nutno nejprve posoudit vztah mezi právní kvalifikací jednotlivých

¹²³ srov. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 1999, str. 313. Zde autor připouští možnost trestně stíhat osobu pro skutek, který je trestným činem, přestože o něm bylo jako o přestupku již rozhodnuto příslušným orgánem, tzn. z teoretickoprávního hlediska neaplikuje zásadu *ne bis in idem* na vztah přestupek – trestný čin. Tuto dřívější koncepci uznávanou teorií práva ve vztahu přestupek – trestný čin zmiňované rozhodnutí nabouralo. Stojí za zmínku, že ve 3. přepracovaném a doplněném vydání této publikace z roku 2007, která by již měla zohledňovat nové koncepce, jež mezitím do tuzemského právního řádu pronikly, se autoři dopouští stejné nepřesnosti, neboť zde zmíněnou překonanou tezi o přípustnosti trestního stíhání v případě, že bylo rozhodnuto o tomtéž skutku v přestupkovém řízení, která již před soudy aplikována automaticky není, opět prezentují – viz. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007, str. 501.

¹²⁴ Případ č. 37950/97 z 29.5.2001.

protiprávních jednání přicházejících v úvahu. Pouze v případě, že se budou jednotlivé v úvahu přicházející právní kvalifikace deliktů z přestupkového a trestního řízení alespoň částečně překrývat ve svých formálních znacích skutkových podstat, je nutno v souladu s pravidly o totožnosti skutku hodnotit, zda zde neexistuje překážka *ne bis in idem*. Je tak založeno **přesnější rozlišovací kritérium**, které je nutno při posuzování kauzy blíže zohlednit a ze kterého doposud právní teorie v našich poměrech nevycházela, a to **totožnost formálních znaků skutkových podstat trestného činu a přestupku** při prakticky stejně popsaném skutkovém ději. Tím se prostor pro vnitrostátní použití čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě a zároveň pro použití kritéria totožnosti právní kvalifikace otevírá **pouze ve vztahu přestupek – trestný čin**, neboť ostatní situace vzájemných vztahů trestný čin versus přestupek jsou již dostatečně v národním právním řádu podchyceny a zůstane u nich zachováno původní, teorií práva doposud uznávané rozlišovací kritérium totožnosti skutku.

V trestní kauze **sp. zn. 3 Tdo 1026/2006** se Nejvyšší soud na vztah kázeňský přestupek (trest) – trestný čin snažil aplikovat judikaturu Soudu vztahující se na situaci přestupek – trestný čin, přestože Soud ve svém výkladu vyslovil přesvědčení, že u disciplinárních deliktů, **u kterých je rozhodující povaha a stupeň závažnosti sankce** (pod které kázeňské či kárné přestupky můžeme, v rámci vymezení tzv. disciplinárních deliktů Soudem, zajisté podřadit), nelze považovat žádnou jinou sankci než je odnětí svobody za natolik závažnou, aby se daly aplikovat záruky spravedlivého procesu dle čl. 6 Úmluvy na výchozí situaci a čin bylo možno posoudit jako „trestný“ ve smyslu Úmluvy a tudíž se na něj nevztahuje aplikace zásady *ne bis in idem* tak, jak je vymezená článkem 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Nejvyšší soud tedy vycházel z porovnání totožných formálních znaků skutkových podstat, i když **správně měl vyloučit uvedený případ ze subsumpce pod §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu s odkazem na zmíněný čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, neboť tuzemský právní řád neumožňuje za „disciplinární delikty“ uložit trest odnětí svobody jako takový a nelze tedy pod pojem „trestný čin“, tak jak je ve zmíněném článku vyjadřujícím zásadu *ne bis in idem* uveden, podřadit rovněž tyto „disciplinární delikty“.**

K otázce, zda blokované řízení podle §84 přest. zákona je specifickým druhem řízení a zda s ohledem na výrazná specifika tohoto řízení (v tomto řízení

se nevydává formální rozhodnutí mající náležitosti, jež jsou zpravidla předepsány pro meritorní rozhodnutí vydávaná v trestním, občanskoprávním nebo správním řízení, tj. výrok, poučení o opravném prostředku a zpravidla též odůvodnění, a proto je za této situace prakticky nemožné následně zjistit, jaké byly skutkové okolnosti spáchaného přestupku a pod které zákonné znaky skutkové podstaty přestupku byl skutek podřazen) může postih pachatele v blokovém řízení založit překážku *rei iudicatae* pro řízení trestní, se Nejvyšší soud vyjádřil jednoznačně (sp. zn. 5 Tdo 1399/2007). Konstatoval, že **blokové řízení** upravené v § 84 přest. zákona je zařazeno v části třetí tohoto zákona nazvané "Přestupkové řízení", jako tzv. zrychlené řízení pro případ spolehlivě zjištěných přestupků, a je tak **zvláštním typem přestupkového řízení, na které musí být vztaženy všechny zásady, které se takového řízení týkají, včetně zásady *ne bis in idem***. Při opačném právním názoru by byla založena nerovnost osob, u nichž bylo postupováno v blokovém řízení, oproti osobám, u kterých bylo pro nesplnění zákonných podmínek pro blokové řízení uplatněno obecné přestupkové řízení.

Nejvyšší soud se byl nucen také vypořádat s otázkou, zda výkon rozhodnutí o uložení pokuty v občanskoprávním řízení tvoří překážku věci rozhodnuté pro postih trestní prostřednictvím aplikace čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě na základě §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu (sp. zn. 8 Tdo 806/2005). Neshledal, že by došlo k porušení čl. 4 Protokolu č. 7, jestliže byl vůči povinné osobě, která neumožnila styk dítěte s oprávněnou osobou podle rozhodnutí soudu, uplatněn jednak výkon rozhodnutí uložením pokuty podle §273 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu a jednak za stejné jednání i trestní postih za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí podle §171 odst. 3 tr. zákona. Své stanovisko odůvodnil tím, že uložení pokut podle §273 odst. 1 písm. a) o.s.ř. představuje opatření, jehož prostřednictvím je realizováno právo oprávněného na výkon pravomocného soudního rozhodnutí o výchově nezletilých dětí – může být opakované, neboť jím dochází k vynucování splnění povinnosti, zatímco prostřednictvím ustanovení §171 odst. 3 tr. zákona je chráněn zájem společnosti na řádném výkonu rozhodnutí soudu.

12. Závěr

Ve vnitrostátní jurisdikční rozhodovací praxi je nutné zohledňovat judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, neboť judikatura Soudu neobyčejně rozvinula právo Úmluvy a Soud svým výkladem určuje meze aplikace Úmluvy - Úmluvou je to, co za ni Soud prohlásí. Dřívější rozhodovací praxe vnitrostátních orgánů byla taková, že připouštěla možnost trestně stíhat osobu pro skutek, který byl trestným činem, přestože o něm bylo jako o přestupku již rozhodnuto příslušným orgánem, tzn. nebyla aplikována zásada *ne bis in idem* na vztah přestupek – trestný čin. Právě v důsledku promítnutí judikatury Soudu, týkající se čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě, do vnitrostátního rozhodování, byla tato koncepce nabourána. Nejvyšší soud proklamoval, že zásadu *ne bis in idem* ve smyslu ustanovení čl. 4 odst. 1 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv je na místě vztáhnout prostřednictvím aplikace §11 odst. 1 písm. j) tr. řádu jak na činy patřící podle českého právního řádu mezi trestné činy, tak zároveň na činy spadající mezi přestupky a to ve všech kombinacích, které mezi nimi přicházejí v úvahu (tj. trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek, přestupek – přestupek, přestupek – trestný čin).

Promítnutím judikatury Soudu do našich poměrů byla rovněž narušena teorie práva prezentovaná zásada **totožnosti skutku**, která byla rozhodující pro posouzení skutečnosti, zda je, či není vyloučeno trestní stíhání osoby v důsledku existence zásady *ne bis in idem*. Ve vztahu přestupek – trestný čin, na který se zásada *ne bis in idem* aplikuje prostřednictvím užití čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě (§11 odst. 1 písm. j) tr. řádu), je rozhodující nové posuzovací kritérium, ze kterého vychází také Evropský soud pro lidská práva – **totožnost formálních znaků skutkových podstat přestupku** (popř. jiného správního deliktu) a trestného činu. Tudiž ne každé pravomocné rozhodnutí o přestupku vytváří překážku věci rozhodnuté pro trestní stíhání ohledně téhož skutku, nýbrž jen takové rozhodnutí, které je svou skutkovou podstatou totožné se skutkovou podstatou stíhaného trestného činu. Toto kritérium se však při posuzování otázky *ne bis in idem* aplikuje pouze ve vztahu přestupek – trestný čin, neboť ostatní kombinace, tj. trestný čin – trestný čin, trestný čin – přestupek, přestupek – přestupek, jsou v tuzemském právním řádu dostatečně podchyceny (čl. 40 odst. 5 Listiny; §11

odst. 1 písm. f), g), h), §11a tr. řádu; §66 odst. 3 písm. c), §76 odst. 1 písm. g), h) přest. zákona) a je pro ně zachováno, v našich poměrech teorií práva uznávané, kritérium totožnosti skutku.

Je třeba zároveň podotknout, že pojetí „totožnosti trestného činu“ Evropským soudem pro lidská práva není konstantní, ale že se postupem času vyvíjí a přizpůsobuje pestrosti posuzovaných případů. Nové aspekty, jež tímto pronikají do národního právního řádu, se mění a tyto změny je třeba registrovat, aby na ně vnitrostátní jurisdikce mohla relevantně, v souladu s tuzemskými právními principy, reagovat. V souvislosti s touto skutečností je zapotřebí upozornit na rozdílnost relevantního kritéria pro účely uplatnění zásady *ne bis in idem* v rámci interpretace tohoto pojmu Soudem (čl. 4 Protokolu č. 7 k Úmluvě) a ESD (čl. 54 Prováděcí úmluvy). Soud jednoznačně ve svých rozhodnutích potvrdil, že při posuzování nepřipustnosti trestního stíhání **vychází z totožnosti právních kvalifikací a nikoliv z totožnosti skutku jako takového** (případ č. 37950/97 - *Franz Fisher v. Rakousko*). Naopak ESD uvádí, že rozhodným kritériem pro účely uplatnění článku 54 je **kritérium totožnosti skutkové podstaty činu, chápané jako existence souboru skutků, které jsou vzájemně neoddělitelně spojeny, nezávisle na právní kvalifikaci tohoto činu nebo chráněném právním zájmu** (C-436/04 *Van Esbroeck*). Ke konfliktu interpretací zmíněného pojmu oběma soudy (a tím rovněž ke vzniku nejistoty v rozhodování vnitrostátních orgánů) by zatím mohlo dojít **pouze** při posuzování situace trestný čin - trestný čin, nikoli v ostatních případech (trestný čin - přešupek, přešupek - přešupek, či přešupek - trestný čin), neboť ESD, na rozdíl od Soudu, vztahuje rozsah článku 54 Prováděcí úmluvy na pravomocný „rozsudek“, tzn. ve světle judikatury ESD na rozhodnutí soudu, či veřejného žalobce v trestním, nikoliv přešupkovém (popř. správním) řízení (spojené věci C-187/01 (věc GÖZÜTOK) a C-385/01 (věc BRÜGGE) ze dne 11.2.2003). Z tohoto hlediska si osobně myslím, že by v tuzemských poměrech nemělo dojít ke konfliktu jurisdikcí Soudu a ESD, protože v situacích trestný čin – přešupek, trestný čin – trestný čin a přešupek – přešupek je dostatečně trestním a přešupkovým právem¹²⁵ podchycen problém

¹²⁵ čl. 40 odst. 5 Listiny; §11 odst. 1 písm. f), g), h), §11a tr. řádu; §66 odst. 3 písm. c), §76 odst. 1 písm. g), h) zákona o přešupcích.

posuzování „téhož činu“ a jako relevantní kritérium tuzemská judikatura i teorie prezentuje kritérium totožnosti skutku, které poskytuje vyšší míru právní jistoty pro osoby, vůči kterým je řízení vedeno (na rozdíl od kritéria porovnání totožných formálních znaků skutkových podstat prezentovaných Soudem), v souladu s článkem 53 Úmluvy¹²⁶, a je rovněž v harmonii s judikaturou a výkladem ESD.

Problém by však nastal v okamžiku, kdy by se ESD rozhodl pojetí „téhož činu“, vyjádřeného článkem 54 Prováděcí úmluvy, vztáhnout také na situaci přestupek – trestný čin, tzn. na situaci, kdy by nebylo pro aplikaci zásady *ne bis in idem* určující, zda se jednalo o trestný čin, či přestupek (popř. správní delikt) a zároveň by nebylo rozhodné, v jakém pořadí orgány o tomto skutku rozhodly - zda dříve rozhodl orgán činný v trestním řízení či orgán správní. V tomto případě by bylo vhodné v okamžiku, jakmile popsaná situace nastane, vznést předběžnou otázku, týkající se posuzované problematiky, k ESD a zároveň, jelikož Úmluva jako taková je interpretována jedině Soudem, zjistit také jeho názor.

Komplikovanou se rovněž může zdát otázka zrušení pravomocného rozhodnutí orgánu o přestupku (popř. o jiném správním deliktu), jakmile se objeví okolnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán tímtež skutkem trestný čin - pokud by tato možnost nebyla ve vnitrostátním právním řádu zakotvena, bylo by vyloučeno právo a zároveň povinnost státu potrestat pachatele trestného činu v důsledku existence zásady *ne bis in idem*. Tato možnost je samozřejmě také v našem právním řádu zohledněna, nicméně lhůty pro zrušení pravomocného rozhodnutí o přestupku jsou nesmírně krátké a je mnohdy problematické rozhodnutí o přestupku v těchto nekompromisních lhůtách zrušit. Mám však za to, že vše záleží na přehledné komunikaci mezi správním orgánem a orgány činnými v trestním řízení, které zatím, bohužel, není v našich poměrech v současné době dosaženo.

¹²⁶ Viz. poznámka pod čarou č. 43.

Seznam použitých pramenů

1. Monografie

- 1) *Boguszak, J., Čapek, J., Gerloch, A.*: Teorie práva. 2. přepracované vydání. ASPI Publishing, Praha 2004
- 2) *Čisarová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. a kol.*: Trestní právo procesní. 5. vydání. ASPI, Praha 2008
- 3) *Gerloch, A.*: Teorie práva. 4. upravené vydání. Aleš Čeněk, Plzeň 2007
- 4) *Jelínek, J. a kolektiv*: Trestní právo hmotné. 3. přepracované a aktualizované vydání. Linde, Praha 2008
- 5) *Jelínek, J., Říha, J., Sovák, Z.*: Rozhodnutí ve věcech trestních. 2. aktualizované a přepracované vydání. Leges, Praha 2008
- 6) *Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.*: Římské právo. 2. vydání. C.H.Beck, Praha 1995
- 7) *Knapp, V.*: Teorie práva. 1. vydání. C. H. Beck, Praha 1995
- 8) *Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol.*: Kurs trestního práva: Trestní právo procesní. 3. přepracované a doplněné vydání. C. H. Beck, Praha 2007
- 9) *Prouza, D.*: Zásada ne bis in idem v českém trestním procesu. VŠERS, České Budějovice 2006
- 10) *Repík, B.*: Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. 1. vydání. Orac, Praha 2002
- 11) *Růžek, A.*: Právní moc a vykonatelnost rozhodnutí v trestních věcech. ČSAV, Praha 1958

12) *Stejskal, M.*: Moudrost starých Římanů. Vyšehrad, Praha 2000

13) *Šámal, P.*: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. Příručky ministerstva spravedlnosti ČR, Praha 1992

14) *Šámal, P. a kol.*: Trestní řád. Komentář. I. Díl. 5. vydání. C. H. Beck, Praha 2005

2. Články

1) *Gřivna, T.*: Zásada „ne bis in idem“ v evropském právu. Trestněprávní revue, 2006, č. 5

2) *Gřivna, T., Sekvard, O.*: Nový pohled Nejvyššího soudu na zásadu ne bis in idem?. Právní fórum, 2005, č. 3

3) *Gřivna, T.*: Zásada „ne bis in idem“ v souvislosti s volným pohybem osob po teritoriu EU. Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 2006, č. 1

4) *Gřivna, T.*: poskytnutý rukopis „Europeizace trestního práva a ochrana základních práv a svobod“, který byl v době odevzdání rigorózní práce v tisku.

5) *Kmec, J.*: K některým aspektům zásady ne bis in idem ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Trestní právo, 2004, č. 1-3

6) *Kocina, J.*: K rozsahu aplikace zásady ne bis in idem v trestním právu. Bulletin advokacie, 2005, č. 11-12

7) *Kocina, J.*: K problematice rozsahu aplikace zásady ne bis in idem v trestním právu II. Bulletin advokacie, 2006, č. 7-8

8) *Kůhn, Z.*: K otázce závaznosti rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro domácí soudnictví. *Právní rozhledy*, 2005, č. 1

9) *Kůhn, Z.*: Proč si kontinentální právníci myslí, že jejich judikatura není závazná aneb patero důvodů pro odlišnou kontinentální koncepci precedentu. Závaznost rozhodnutí ústavních soudů. Sborník příspěvků. Mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23.4.2004 Právníckou fakultou Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004

10) *Pípek, J.*: Princip ne bis in idem v konkurenci jurisdikcí. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 4

11) *Růžička, M., Polák, P.*: Nad jedním rozhodnutím Nejvyššího soudu týkajícím se problematiky „ne bis in idem“ z hlediska jeho aspektů mezinárodních a vnitrostátních. *Státní zastupitelství*, 2005, č. 6

3. Internetové zdroje

1) <http://www.nsoud.cz/>

2) <http://www.epravo.cz/v01/>

3) <http://zakony.idnes.cz/trestnopravo.asp>

4) <http://portal.justice.cz/nsz/hlavni.aspx?j=39&o=29&k=4098&d=167496>

5) <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp?skin=hudoc-en>

6) <http://curia.europa.eu/cs/transitpage.htm>

7) http://cs.wikipedia.org/wiki/Pozitivn%C3%AD_pr%C3%A1vo